

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KUTADGU BİLİG'DE ÜNLEM GRUPLARI VE YAPISI

HAZIRLAYAN (PINAR ÖKSÜZ)

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SALİM KÜÇÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2018

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

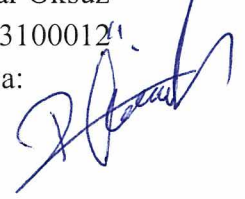
Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “Kutadgu Bilig’ de Ünlem Grupları ve Yapısı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04/09/2018

Pınar Öksüz

16531000121

İmza:

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Pınar Öksüz'ün hazırladığı "Kutadgu Bilig'de Ünlem Grupları Ve Yapısı" başlıklı tez 04/09/2018 tarihinde aşağıda imzaları olan jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	Üniversite	İmza
Başkan	Doç. Dr. Salim KÜÇÜK	ORDU ÜNİVERSİTESİ	
Jüri Üyeleri	Prof. Dr. Feridun TEKİN	GİRESUN ÜNİVERSİTESİ	
	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YILDIZ	ORDU ÜNİVERSİTESİ	

ONAY

04 / 09 / 2018

Prof. Dr. Necip Fazıl DURU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Karahanlı Türkçesi ile yazılmış olan ve Türk edebiyatının en önemli eserleri arasında gösterilen ve Reşit Rahmeti Arat tarafından, Türkçesi dilimize kazandırılan Kutadgu Bilig, içinde barındırdığı ünlem grupları yönünden de önemlidir. Eserde yer alan kahramanların karşılıklı konuşmaları, seslenme unsurlarına yer verilmesi ve duyguların daha rahat ifade edilmesi, bu ünlem gruplarının çok fazla kullanılmasına zemin hazırlamıştır.

Yapılan bu çalışmada, Kutadgu Bilig'deki ünlem grupları ve bu ünlem gruplarında yer alan kelime grupları belirlenmiş ve bunlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Giriş bölümünde, yapılan çalışmanın problem durumuna, amaç, önem, sınırlılıklarına ve yöntemine yer verilmiş, böylece konunun daha iyi anlaşılması sağlanmış ve kapsamı belirlenmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde Kutadgu Bilig hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Yine bu bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılarak eserin yazarı, yazıldığı dönemi, biçimsel özellikleri, kahramanları, nüshaları ve konusu hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bu bölümün sonunda ise konu bütünlüğünü sağlamak ve eseri bütüncül olarak değerlendirmek yönünden kolaylık sağlamak amacı ile konu başlıkları, fihrist oluşturulacak şekilde hazırlanmıştır.

İkinci bölüm, ünlem ve ünlem grubu ile eserdeki ünlem grubu içerisinde yer alan başlıca kelime grupları hakkında verilen bilgilerden oluşmaktadır. Ünlemin tanımı, özellikleri, ünlem grubunun oluşması ve ünlem grubunun özellikleri şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Ayrıca bu bölümde günümüzde kullanılan bazı ünlemler hece sayısına göre sınıflamaya tabii tutularak ünlemler örneklendirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu bölümde ilgili kelime gruplarının teorik yapıları üzerinde durulmuş ve bu kelime gruplarından sadece Kutadgu Bilig'de kullanılanlar dikkate alınarak bir sınırlandırma yapılmıştır.

Üçüncü bölüm ise Kutadgu Bilig'de tespit edilen ünlem grupları günümüz Türkçesi ile birlikte verilmiş, hangi kelime grubunda yer aldıkları belirtilmiştir. Ayrıca bu bölüm kendi içinde, Kutadgu Bilig'de kullanılan ünlemlere göre sınıflandırılmıştır. Kutadgu Bilig'de kullanılan ünlemlere göre alt başlıklar şeklinde kelime grupları sınıflandırılarak gösterilmiştir.

Ekler bölümünde kullanılan kelime gruplarının türü, sayısı ve yüzdeleri verilmiş ve grafikler hâlinde gösterilmiştir. Yine bu bölümde bu kelime grupları okuyucuya aradığı beyiti bulması yönünden kolaylık sağlamak amacı ile ilgili kelime gruplarının yer aldığı beyitlerin numarası gösterilmiştir.

Kutadgu Bilig'in manzum bir yapıya sahip olması sebebiyle bazı tamlamalarda unsurların yer değiştirdiği görülür. Örneğin, sıfat tamlamasında sıfat unsurunun önce gelmesi gerekirken isim unsuru önce gelmektedir. Yine Yusuf Has Hacib'in, aruzu ölçüye uydurmak için bazı kelimelerde fazladan harf kullandığı görülür. Bilindiği üzere Türkçenin aruza uygun bir ölçü olmaması sebebiyle bu gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Yazar, bunları yaparken bilinçli davranmış, bu şekilde Türkçeyi aruza uydurmaya çalışmıştır.

Pınar ÖKSÜZ

ORDU-2018

İÇİNDEKİLER

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ	i
JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
KISALTMALAR	xi
TRANSKRİPSİYON	xii
GİRİŞ	1
1. Problem	1
2. Amaç	1
3. Önem	1
4. Sınırlılıklar.....	2
5. Yöntem	2
5.1. Araştırmanın Modeli.....	2
5.2. Evren ve Örneklem	2
5.3. Verilerin Toplanması	2
5.4. Verilerin Çözümlemesi	2
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1. KUTADGU BİLİĞ YAZARI YUSUF HAS HACİB.....	4
1.1.1. Yusuf Has Hacib’in Hayatı	4
1.1.2. Yusuf Has Hacib’in Eseri.....	4
1.1.3. Yusuf Has Hacib’in Edebî Kişiliği.....	5
1.2. KUTADGU BİLİĞ HAKKINDA.....	6
1.2.1. Kutadgu Bilig’ in Yazıldığı Dönemin Kültürel Ortamı	6
1.2.2. Kutadgu Bilig’in Türk Dili Ve Edebiyatı Açısından Önemi.....	7
1.2.3. Kutadgu Bilig’in Konusu	8
1.2.4. Kutadgu Bilig’in Biçimsel Özellikleri.....	11
1.2.5. Kutadgu Bilig’in Nüshaları	12
1.2.5.1. Herat (Viyana) Nüshası	12
1.2.5.2. Mısır (Kahire) Nüshası	13
1.2.5.3. Fergana Nüshası.....	14
1.2.6. Kutadgu Bilig’de Yer Alan Karakterler	14
1.2.6.1. Kün-Togdı (Adalet)	15

1.2.6.2. Ay-Toldı (Baht, Talih, İkbal).....	15
1.2.6.3. Ögdülmüş (Akıl, Anlayış)	15
1.2.6.4. Odgurmış (Akıbet).....	16
1.2.6.5. Yardımcı Karakterler	16
1.2.7. Kutadgu Bilig Bölümlerinin Fihristi	16
1.2.7.1. Kutadgu Bilig (Ana Metin).....	17
1.2.7.2. İlaveler	21
İKİNCİ BÖLÜM	22
2.1. ÜNLEM	22
2.1.1. Ünlem'in Özellikleri.....	24
2.1.1.1. Tek Heceden Oluşan Ünlemler.....	26
2.1.1.2. İki Heceden Oluşan Ünlemler.....	26
2.1.1.3. Üç ve Daha Fazla Heceden Oluşan Ünlemler	27
2.2. ÜNLEM GRUBU	27
2.2.1. Ünlem Grubunun Özellikleri.....	27
2.3. KELİME GRUPLARI.....	28
2.3.1. Kelime Gruplarının Genel Özellikleri	29
2.3.2. Kutadgu Bilig'de Ünlem Gruplarında Kullanılan Kelime Grupları.....	30
2.3.2.1. İyelik Grubu.....	30
2.3.2.2. İsim Tamlaması.....	31
2.3.2.2.1. Belirtili İsim Tamlaması	32
2.3.2.2.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	32
2.3.2.3. Sıfat Tamlaması	33
2.3.2.4. Sıfat-Fiil Grubu.....	34
2.3.2.5. Tekrar Grubu.....	35
2.3.2.6. Unvan Grubu.....	35
2.3.2.7. Kısaltma Grupları	36
2.3.2.7.1. İsnat Grubu	36
2.3.2.7.2. Yönelme Grubu.....	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	40
3.1. BULGULAR	40
3.1.1. Manzum Mukaddime Bölümünde Yer Alan Ünlem Grupları ve Çözümlemeleri	40
3.1.1.1. Ay Ünlemi ile Oluşturulan Kelime Grupları	40
3.1.1.1.1. Ay+Belirtisiz İsim Tamlaması ile Oluşturulan Kelime Grupları ..	40

3.1.1.1.2. Ay+Yönelme Grubu İle Oluşturulan Kelime Grupları	40
3.1.1.1.3. Ay+Sıfat-Fiil Grubu İle Oluşturulan Kelime Grupları	40
3.1.2. Kutadgu Bilig'in Ana Metninde Yer Alan Ünlem Grupları ve Çözümlemeleri	41
3.1.2.1. Ay Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları	41
3.1.2.1.1. Ay+İsim Yapısındaki Kelime Grupları	41
3.1.2.1.2. Ay+Özel İsim Yapısındaki Kelime Grupları	118
3.1.2.1.3. Ay+İyelik Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	123
3.1.2.1.4. Ay+İsim Tamlaması İle Oluşturulan Kelime Grupları	140
3.1.2.1.4.1. Ay+Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları	140
3.1.2.1.4.2. Ay+Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları ..	142
3.1.2.1.5. Ay+Sıfat Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları	152
3.1.2.1.6. Ay+Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	192
3.1.2.1.7. Ay+Unvan Grubu Yapısındaki Kelime Grupları.....	194
3.1.2.1.8. Ay+Kısaltma Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	194
3.1.2.1.8.1. Ay+İsnat Grubu Yapısındaki Kelime Grupları.....	194
3.1.2.1.8.2. Ay+Yönelme Grubu Yapısındaki Kelime Grupları.....	228
3.1.2.2. Aya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları	230
3.1.2.2.1. Aya+İsim Yapısındaki Kelime Grupları.....	230
3.1.2.2.2. Aya+İyelik Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	233
3.1.2.2.3. Aya+İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları	234
3.1.2.2.3.1. Aya+Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları...	234
3.1.2.2.3.2. Aya+Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları	234
3.1.2.2.4. Aya+Sıfat Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları	236
3.1.2.2.5. Aya+Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	246
3.1.2.2.6. Aya+Tekrar Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	248
3.1.2.2.7. Aya+Kısaltma Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	248
3.1.2.2.7.1. Aya+İsnat Grubu Yapısındaki Kelime Grupları	248
3.1.2.2.8. Aya+Fiilimsi Yapısındaki Kelime Grupları	256
3.1.2.3. Ya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları	257
3.1.2.3.1. Ya+İsim Yapısındaki Kelime Grupları.....	257
3.1.3. Kutadgu Bilig'in İlaveler Bölümünde Yer Alan Ünlem Grupları Ve Çözümlemeleri	258
3.1.3.1. Ay Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları	258
3.1.3.1.1. Ay+İsim Yapısındaki Kelime Grupları	258
3.1.3.1.2. Ay+Özel İsim Yapısındaki Kelime Grupları	258

3.1.3.2. Aya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları	259
3.1.3.2.1. Aya+Sıfat Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları	259
3.1.3.3. Ya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları	259
3.1.3.3.1. Ya+İsim Yapısındaki Kelime Grupları.....	259
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	261
KAYNAKÇA	265
EKLER.....	270
ÖZGEÇMİŞ.....	275

ÖZET**KUTADGU BİLİĞ'DE ÜNLEM GRUPLARI VE YAPISI****Öksüz, Pınar**

Yüksek Lisans, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Salim KÜÇÜK

(Eylül - 2018)

(Sayfa: 275)

Türk edebiyatının en önemli eserlerinin başında gösterilen Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınmış ve Türk-İslam edebiyatı çevresinde yazılmış olan ilk eserdir. Bu öneminden dolayı eser üzerine sayısız çalışma yapılmış ve bu önemini günümüzde de sürdürmeye devam etmiştir. Karahanlı Türkçesi ile yazılan Kutadgu Bilig, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi ile birlikte yeni bir kültür çevresi yaratmış, eserler bu kültür çevresinde kaleme alınmıştır.

Kutadgu Bilig'in, birçok ilki bünyesinde barındırması sebebiyle Türk dili ve edebiyatı sahasında araştırılan eserlerin başında gelir. Yine eserin önemli bir tarafı eserde *ay*, *aya* ve *ya* ünlemleri ile oluşturulmuş ünlem gruplarının çok fazla kullanılmış olmasıdır. Eser'in alegorik bir niteliğe sahip olması ve duygu yoğunluğunun okuyucuya hissettirilebilmesi, bu ünlem grupları vasıtasıyla meydana gelmiştir. Bilindiği gibi ünlemler acıma, sevinç, şaşırma, korku gibi duyguları dışa yansıtmaya yarayan yapılardan oluşmaktadır. Ayrıca ünlemler, insanların heyecanlarını dışa vurmalarını sağlayarak sözlü iletişim ortamında da önemli bir vazife teşkil etmektedir.

Kutadgu Bilig'de kullanılan ünlemlere dayalı olarak oluşturulmuş ünlem grupları da kendi içerisinde çeşitli kelime gruplarından oluşmuştur. Bu çalışmada, ünlem grupları ve ünlem gruplarının içinde yer alan ilk kelime grubu tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle ünlem grubunu oluşturan ilk kelime gruplarının hangi kelime gruplarından oluştuğu gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ünlem grubunu oluşturan ünlemler, kendi içinde gruplandırılmış ve her ünlem ile oluşturulmuş kelime grubu tespit edilerek gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ünlem, Ünlem Grupları, Kutadgu Bilig, Kelime Grupları.

ABSTRACT
EXCLAMATION GROUPS IN KUTADGU BILIG AND THEY'S
STRUCTURE

Oksuz, Pinar

High License, Turkish Language And Literature Master Science

Thesis Advisor : Assoc. D. Salim KUCUK

(September - 2018)

(Page: 275)

Kutadgu Bilig, which is one of the most important works of Turkish literature, is the first work written by Yusuf Has Hacib and written around Turkish-Islamic literature. Due to this importance, numerous studies have been carried out on the work and this importance has continued to continue today. Kutadgu Bilig, written in Karahanlı Turkish, created a new cultural environment with the acceptance of Islam by the Turks and artifacts were taken around this culture.

Kutadgu Bilig is one of the most studied works of Turkish language and literature due to its presence in many provinces. An important aspect of the work is that the groups of exclamations formed by the *ay*, *aya* and *ya* exclamations on the work were used too much. The fact that the work possesses an allegorical quality and that emotion intensity can be felt by the reader has come to fruition through these groups of exclamations. As it is known, exclamations consist of constructs that reflect the feelings like pity, joy, surprise, fear. In addition, exclamations are an important task in the verbal communication environment by allowing people to excite their excitement.

The groups of exclamations built on Kutadgu Bilig's fame are also made up of various groups of words. In this study, the first group of words in the exclamation and exclamation groups was tried to be determined. Thus, it was tried to show which word groups forming the exclamation group consisted of. In addition, the exclamations forming the exclamation point group are identified by grouping the words formed by each exclamation point.

Keywords: Exclamation, Exclamation groups, Kutadgu Bilig, Word groups.

KISALTMALAR

b.li is. tm.	: Belirtili isim tamlaması
b.siz is. tm.	: Belirtisiz isim tamlaması
is. uns.	: İsim unsuru
is.	: İsim
isn. grb.	: İsnat grubu
öz. is.	: Özel isim
s.	: Sıfat
sf. tm.	: Sıfat tamlaması
sf. uns.	: Sıfat unsuru
tm.	: Tamlanan
ty.	: Tamlayan
ünl. grb.	: Ünlem grubu
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

TRANSKRİPSİYON

ÜNLÜLER

- â** : Türk alfabesinde yazıda işaret edilmeyen “a” sesi
ê : Türk alfabesinde yazıda işaret edilmeyen “e” sesi
î : Türk alfabesinde yazıda işaret edilmeyen “i” sesi
ô : Türk alfabesinde yazıda işaret edilmeyen “o” sesi
û : Türk alfabesinde yazıda işaret edilmeyen “u” sesi

ÜNSÜZLER

- đ** : Türkçe sözlerde “ذ” işareti
ğ : Türk alfabesinde kalın sırada “g” işaretleri
ħ : Arap alfabesinde “ح” işareti
ħ : Arap alfabesinde “خ” işareti
ķ : Türk alfabesinde kalın sırada “k” işaretleri
ñ : Türk alfabesinde sağır kaf işareti
ş : Arap alfabesinde “س” işareti
ţ : Arap alfabesinde “ط” işareti
z : Yabancı sözlerde “ذ” işareti

GİRİŞ

1. Problem

Konuşma olgusu var olduğundan beri insanlar arasında iletişimi belirleyen bazı durumlar vardır. Bu durumlardan biri de heyecan, korku, sitem ya da seslenme unsuru vb. olarak karşımıza çıkan ünlemlerdir. Tek başına kullanıldığı zaman hiçbir anlamı olmayan fakat bir isimle kullanıldığında kendi grubunu oluşturarak meydana gelen yapılardır. Kutadgu Bilig adlı eserde, bu yapılardan meydana gelen ünlem gruplarını belirlemek, yapılarını incelemek, tespit etmek ve bütüncül bir anlayışla değerlendirmek bu çalışmanın temel problem durumunu oluşturmaktadır.

2. Amaç

Çalışmanın amaçları;

- Konuşma da ünlemlerin önemini kavramak.
- Kutadgu Bilig'in genel konusuna hakim olabilmek.
- Kutadgu Bilig'de kullanılan ünlem gruplarını tespit etmek.
- Kutadgu Bilig'de kullanılan kelime grupları hakkında bilgi vermek
- Kutadgu Bilig'de yer alan ünlem gruplarının yapısını incelemek.
- Kutadgu Bilig'de yer alan ünlem gruplarında kullanılan kelime gruplarını tespit etmek.
- Kutadgu Bilig'de yer alan ünlem gruplarını belirleyerek kelime gruplarını ve özelliklerini tespit etmek.
- Kutadgu Bilig'de yer alan ünlem gruplarını ve bu ünlem gruplarında yer alan kelime gruplarını bütüncül bir anlayışla görebilmek.
- Kutadgu Bilig'in yazıldığı lehçe olan Karahanlı Türkçesi ve günümüz Türkçesini karşılaştırabilmek.

3. Önem

İnsanlar duygu ve düşüncelerini, yaşantılarını, hayallerini, dünyayla kurdukları her bağı anlatma ihtiyacı içinde olmuştur. Bu iletişim şeklinin belirlenmesinde ünlem gruplarının da önemli bir yeri mevcuttur. Çalışmamızın temelini oluşturan ve alegorik bir eser olan Kutadgu Bilig'de yer alan ünlem gruplarının eserde kullanılış amacı, kullanım sıklığı vb. ünlemlerin önemini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Kutadgu Bilig’de yer alan ünlem gruplarını belirlemek, incelemek, tespit etmek ve bütüncül bir anlayışla bir bütün hâlinde görebilmek için yapıldığından Reşit Rahmeti Arat tarafından neşredilen Kutadgu Bilig adlı eserde kullanılan ünlem grupları ve yapısı ile sınırlandırılmıştır.

5. Yöntem

5.1.Araştırmanın Modeli

Çalışmada, genel araştırma türlerinden biri olan *Betimsel araştırma modeli* kullanılmıştır. Bu model belirli bir konuyu, olay ya da nesneyi kendi koşulları içinde tespit ederek tanımlama amacıyla kullanılmaktadır. Bu çalışma da bu modele dayandırılarak ünlem grupları ve yapısı üzerine odaklanan bir çalışmadır.

5.2.Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Reşit Rahmet Arat tarafından neşredilmiş olan Kutadgu Bilig adlı eser oluşturmaktadır. Örneklemine ise, bu eserde yer alan ünlem grupları ve yapısı meydana getirmektedir.

5.3.Verilerin Toplanması

Çalışmada Kutadgu Bilig ile ilgili bilgileri kapsayan kitaplar, makaleler, dergiler, bildiriler gibi yazılı metinler vb. tespit edilmiş, ilgili veriler toplanırken eserlerin taranması yoluna gidilmiş, konuyla ilgili yerler fişlenerek elde edilen veriler kendi içerisinde incelenmiştir.

5.4.Verilerin Çözümlemesi

Ünlem grupları ile ilgili yapılan bu çalışmada;

- Ünlem, ünlemin tanımı, önemi, amacı bu çalışmada belirtilmiştir.
- Ünlem grupları ve bu gruplar ile ilgili bilgiler verilmiştir.
- Ünlem grupları örneklendirilmeye çalışılmıştır.
- Kutadgu Bilig ve Yusuf Has Hacib hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.
- Kelime grupları ile ilgili genel bilgiler verilmiştir.
- Karahanlı Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin karşılaştırılabilmesine olanak sağlanmıştır.
- Kutadgu Bilig’de yer alan ünlem grupları tespit edilerek ünlem gruplarını oluşturan kelime grupları belirlenmiş ve özellikleri tespit edilerek gruplandırılmıştır.

- Kutadgu Bilig’de yer alan ünlem gruplarını ve bu ünlem gruplarında yer alan kelime gruplarını bütüncül bir anlayışla görebilme olanağı sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. KUTADGU BİLİĞ YAZARI YUSUF HAS HACİB

1.1.1. Yusuf Has Hacib'in Hayatı

Yusuf Has Hacib, bugünkü Kırgızistan yakınlarında bulunan Balasagun'da doğmuştur. Kutadgu Bilig, 1069/1070 yılları arasında yazıldığına göre Yusuf Has Hacib'in, 1010/1015 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir (Ercilasun, 2013: 293).

Balasagun'da doğduğu için "Has Haciblik" unvanına kadar çevresinde "Balasagunlu Yusuf" olarak tanınmıştır. Kendisini çok iyi yetiştirmiş, önemli bir devlet adamı, şair ve düşünürdür.

Karahanlı devleti zamanında yaşamış olan Yusuf Has Hacib'in yaşamı hakkındaki bilgiler sınırlı olmakla birlikte eserinde verdiği bilgilerden anlaşıldığı üzere iyi bir öğrenim gördüğü, çağdaş bilimlerle ilgilendiği, Arapça ve Farsça gibi dillere hakim olduğu görülmektedir. Döneminin bilgin yazarlarından biri olmuş, önemli düşünürler arasında kendine yer bulabilmiş önemli bir kişiliktir. Akıllı, ilim, fazilet ve takva sahibi birisi olduğu için halk içinde çok itibar ve hürmet görmüştür. Ölüm tarihi hakkında bilinenler kesin olmamakla birlikte Kaşgar'da 1077 dolaylarında öldüğü tahmin edilir.

Yusuf Has Hacib'in seçkin ve zengin bir aileden geldiği tahmin edilir. Yine o dönem insanları içinde aranan niteliklerden olan binicilik, satranç, dövüş sanatı gibi hünerlerde usta bir kişilik olduğu görülür (Ercilasun, 2013: 294).

1.1.2. Yusuf Has Hacib'in Eseri

Yusuf Has Hacib, içinde önemli ilkler barındıran ve dönemin önemli eserleri arasında bulunan Kutadgu Bilig adlı eserin yazarıdır. Yazar hakkında bilgiler eserin ön sözünde kısa bilgilerle mevcuttur. Eser, 1069/1070 yılları arasında yazılmış, Karahanlı hükümdarı Tavgaç Buğra Han'a sunulmuştur. Yazarın bilinen başka bir eseri bulunmamaktadır. (Kutadgu Bilig hakkındaki detaylı bilgiler "Kutadgu Bilig Hakkında" adlı başlıkta verildiği için burada kısaca değinilmiştir.)

Eseri tamamladığında yaklaşık 50 yaşlarında olan Yusuf Has Hacib'in erdem ve gayretleri sonucunda Tavgaç Ulu Buğra Han onu ululayıp Has Haciblik verdiği ve ondan sonrada "Ulu Has Hacib" unvanı ile isminin cihanda tanındığı ve yayıldığı, eserde anlatılmıştır (Ercilasun, 2013: 295).

1.1.3. Yusuf Has Hacib'in Edebî Kişiliği

Yusuf Has Hacib, Allah'ın varlığına ve birliğine gönülden inanmış bir Müslümandır. Ona göre, bütün iyilikler ve kötülükler Allah'tan gelmektedir. İnsanın iyi ad bırakarak ölmesi ve öldükten sonrada bu iyi ad sayesinde yaşamaya devam etmesine, bir insan için en yüksek gayenin bu olduğuna inanmış biridir (Arat, 1947: XXIV).

Yusuf Has Hacib, millî bilinç ile İslam unsurlarını eserinde ustalıkla harmanlamış, böylece bunu ilk Türk-İslam eseri olan Kutadgu Bilig'de göstermiştir. Yine eserini Hakanî Türkçesi ile yazması, millî bilince sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu millî bilinç ile milletin tarihine ve Türk fikir mahsullerine yakından vâkıf olmuştur. Bu sayede bu kültür birikiminden eserini oluştururken bol bol istifade etmiş ve bunları yeri geldikçe kullanmıştır (Arat, 1947: XXI).

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre ahlak, felsefe ve toplumbilim gibi konuları çağdaşı olan iki Türk filozofunu anlayarak okumuş ve onların öğretilerini benimsemiştir. Bunlarda biri Farabi diğeri ise İbn-i Sina'dır. Yine batılı düşünürlerden Aristo ve Eflatun'un devlet yönetimi hakkındaki düşünceleri Yusuf Has Hacib'in eserini oluştururken etkilendiği önemli şahıslardır (Ölmez, 2011: 5, 6).

Yusuf Has Hacib, yalnız Arapça ve Farsçayı değil, Batıdaki klasik bilgileri ve İslam öncesi Türk kültürü de çok iyi biliyordu. Musa, İsa, İskender gibi menkıbeler hakkında bilgi sahibi olduğu, buna benzer eserlere yabancı kalmadığı görülmektedir (Dilaçar, 1995: 28).

Yusuf Has Hacib, eserini meydana getirirken Firdevsi'nin Şeh-nâme'sinden etkilenmiş, onun Farsçada yaptığını Türkçede yapmak istemiştir. Eser, didaktik bir eser olmasına karşın yer yer lirizm görülmesi, Yusuf Has Hacib'in iyi bir şair olduğunu da gösterir (Ölmez, 2011: 6).

Yusuf Has Hacib'in sanatkarlık kudreti, tasvire başvurulmuş yerlerde kendini açıkça gösterir. Eserin başında yer alan tasvir üslûbunun hakim olduğu bahariye bölümü "Türk pastoral şiiri"nin en güzel örnekleri arasında gösterilmeye layıktır (Ercilasun, 2013: 309).

1.2. KUTADGU BİLİĞ HAKKINDA

1.2.1. Kutadgu Bilig' in Yazıldığı Dönemin Kültürel Ortamı

Kutadgu Bilig adlı eser Karahanlı devleti zamanında yazılan ilk Türk-İslam eseridir. Karahanlılar, İslamiyet'i kabul eden ilk büyük Türk devleti olma özelliğine sahiptir. Bu sebeple Karahanlı devleti tarihte bilinen ilk Türk-İslam devleti olmakla birlikte İslamiyet'in Türkistan'dan Orta Asya'ya taşınmasına ve yayılmasına önemli katkılarda bulunan bir devlettir. Karahanlı devleti kuruluşunda ondan önceki büyük Türk devleti olan Uygur devletinin kültür özelliğini taşımıştır. Ancak İslamiyet'in kabulü ile kültür bambaşka bir özellik taşımaya başlamış, yerleşik hayata geçişle beraber Türklere özgü bir kültür oluşumu meydana getirmişlerdir.

Karahanlı Türkleri, Türk kültürünü ve Türklük kavramını, özellikle Tanrı'ya inanma yolu ile şehir hayatına intibak etmiş bir safhada bulundurmuş, bu safhada da Tanrı kavramını islami bir sebep ile açıklama yoluna gitmişlerdir (Belek, 2014: 39).

Türk tarihinin önemli dönüm noktalarından birini teşkil eden bu dönemde çoğunlukla Türk âdet, gelenek ve göreneklere bağlı kalınmış, bunun yanında da İran-İslam kültür unsurlarını da (Belek, 2014: 39) kendi kültürleri ile harmanlayarak Türk-İslam medeniyetinin temsilcisi olmuşlardır. Böylece İslam'a inanan bütün Türkler, bu yeni kültür oluşumu ve medeniyetinin günümüze kadar ulaşmasına rehberlik etmişlerdir.

Karahanlı devleti tam anlamıyla Türk ulusal kimliğine sahip çıkmıştır. Türklük bilinciyle hareket etmişler, kendilerine has Türk-İslam sentezini oluşturmuşlardır. Millî kimliklerini korumak için de Türkçeyi resmi dil ilan edip önemli Türkçe eserler meydana getirmişlerdir. Bunlardan biri de Türk-İslam medeniyeti çevresinde oluşan ilk eser olma özelliğine sahip, Kutadgu Bilig'dir.

Kutadgu Bilig' de işlenen konuların özelliğine göre devlet idaresi ve yönetimine, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkiye, gelenek ve göreneklere, inanç ve ahlak kurallarına kadar hayatın hemen her alanına yönelik bilgilere ver verilmiştir. Yazıldığı dönem göz önünde bulundurulduğunda yoğun bir kültürel değişim yaşandığı görülür. Bir yandan Budizm ve Maniehizm etkisi diğer yandan

İslamiyet' in kabulü ile gelen İslam kültürü toplumda, yeni bir kültürün yerleşmeye başladığı süreç olarak kendini göstermiştir.

1.2.2. Kutadgu Bilig'in Türk Dili Ve Edebiyatı Açısından Önemi

Türk dili, tarihi devirler içinde geniş bir coğrafyada yazı dili, edebî dil seviyesine ulaşmış, pek çok edebî eserin kaleme alındığı işlek bir dil olmuştur. Bu tarihî Türk dilinin Karahanlı muhitinde kaleme alınmış en önemli eserlerden biri de Kutadgu Bilig'dir. Türk dilinin işlek yapısını en iyi yansıtan eserlerden biri olan Kutadgu Bilig, Türkoloji araştırmalarında her zaman ilgi kaynağı olmuş, birçok araştırmacı tarafından incelenmiş önemli ve değerli bir kaynaktır (Nalbant, 2002: 53).

11. yüzyılda manzum olarak yazılmış ve 6600 beyti aşkın bu hacimli eser Türk dili araştırmaları için çok zengin bir malzeme niteliği taşımaktadır. Eserin zengin söz varlığı onu, Türkçenin tarihsel sözlüğü bakımından vazgeçilmez kılmaktadır. Aynı zamanda eserde benzetme ve mecazların çok fazla kullanılması eseri, şiirsel değeri yüksek edebî bir eser olarak araştırmacılara zengin bir malzeme sunmaktadır (Önler, 2004: 79).

“Mutluluk veren bilgi” anlamına gelen ve üzerine sayısız çalışma yapılan Kutadgu Bilig Türk-İslam edebiyatının ilk eseri olma özelliğine sahiptir. Ele aldığı konular itibariyle o dönem ve günümüz şartlarında hâlâ önemli eserler arasında gösterilmektedir. Türk kültürünün maddi ve manevi cephesi hakkında önemli bilgiler içermesi ile birlikte Türklerin siyasi ve askerî yapılanması üzerine de günümüze ışık tutabilen bir eserdir.

Dönem şartları itibariyle İslam ile yeni tanışan Türkler, eski ve yeni kültürü harmanlayarak çeşitli eserler meydana getirmişlerdir. Bunların içinde birçok ilki bünyesinde barındıran Kutadgu Bilig, ustalıkla işlenmiş konuyla Türk edebiyatında önemli bir vazife teşkil etmektedir. İçinde barındırdığı ilklere bakılacak olursa;

- Türk-İslam kültürü çevresinde Türkçe yazılan ilk eserdir.
- Türk-İslam edebiyatının ilk siyasetnamesidir.
- Aruz ölçüsü ile yazılmış ilk Türkçe eserdir.

- Mesnevi nazım biçiminin ve beyit sisteminin kullanıldığı ilk Türkçe eserdir.
- Türk edebiyatının ilk tiyatro görünümüne sahip eseridir (Ercilasun, 2013: 304).
- Türk edebiyatının ilk “Yaşname”si bu eserde bulunmaktadır (Ercilasun, 2013: 299).

Eser, sembolik bir eser olmasından dolayı alegorik bir niteliğe sahiptir. Karşılıklı konuşmaların fazla kullanılmasından dolayı bir tiyatro görünümüne sahiptir. Eski Uygur edebiyatında tiyatro niteliği taşıyan eserler mevcuttur ancak İslam etkisi yoktur. Bu sebeple eski ve yeni kültür sentezi ile oluşan Kutadgu Bilig Türk-İslam edebiyatının ilk tiyatro görünümündeki eseri sayılabilir (Ercilasun, 2013: 304).

Kutadgu Bilig, baştan başa eski çağlardan kalma Türk atasözleri ve bilgi sözleri ile harmanlanmış olması eserin önemli yönlerinden biridir (Dilaçar, 1995: 29).

Kutadgu Bilig, didaktik bir eserdir. Yazar, eserin genelinde okuyucuya öğüt niteliğinde önemli nasihatlerde bulunmuş, onlara yol göstermeye çalışmıştır. Verilen öğütlerin ise günümüzde de varlığını sürdürmesi, gençlere ışık tutması eserin önemli özelliklerinden biridir.

Kutadgu Bilig sadece edebiyat alanında değil, sosyolojiden hukuka, askerlikten yönetime kadar birçok disiplin için değerli bir kaynaktır. Yaklaşık bin yıl öncesinde Türk topluluklarının, insanlığın ortak kaynaklarından, kültür mirasından sağladığı düşünsel birikimin bugüne ulaşması Türk ve dünya kültür tarihi açısından değerli bir kazançtır (Eker, 2006: 199).

1.2.3. Kutadgu Bilig’in Konusu

“Kutadgu Bilig isminden de anlaşıldığı gibi, insana her iki dünyada tam manasıyla kutlu olmak için gereken yolu göstermek amacıyla kaleme alınmış bir eserdir. Birbirleriyle çok sıkı bağlı olan birey, toplum ve devlet hayatının ideal bir şekilde düzenlenmesi için gereken anlayış, bilgi ve erdemlerin ne olduğu; bunların ne şekilde elde edileceği ve nasıl kullanacağı üzerinde duran şair-düşünür, bununla kendi devrinde gündelik hayatın üstüne yükselenlerin düşüncelerine tercüman

olmuştur. O, birçoklarının ısrarla iddia ettiği gibi, iyi olmaları için mevki sahiplerine tatsız mecazlarla ahlak dersi veren kuru bir öğütçü değildir. Yusuf, bu eseriyle insan hayatının anlamını çözümleyen ve onun toplumun, dolayısıyla da devletin içindeki görevini saptayan bir felsefe, bir hayat felsefesi sistemi kurmuştur.” (Arat, 2006: 29, 30).

Eserde, Yusuf Has Hacib’ e göre iki türlü insan vardır. Bu her iki insan da, insanların en seçkini, en bilgilisi, en yükseği ve en başıdır. Bunların dışında kalanlar ise ya bilgisiz ya da az bilgili olarak hayvan sürüsü olarak nitelendirilmiştir. Eserde “bey” olarak nitelendirilen kişi Tanrı tarafından kendisine “kut” ihsan edilmiş olan seçilmiş kişidir. Bu seçilmiş kişi her zaman üstün, farklı, yetenekli ve değerli kabul edilmiştir. Kendisin “kut” bahşedilmeyen insan ise bey’ den her zaman daha altta kabul edilmiş, vasıfsız bir varlık olarak görülmüştür. Bu ikisi dışındaki insanların ise bu iki insandan uzak durmaları ve kaçınmaları gerektiği belirtilmiştir (Akgun, 1997: 3). Yazar, eserde asil ve soylu bir insan olmanın yolunun bilgidan geçtiğini, insanın kendisini her daim geliştirmesi gerektiğini özellikle vurgulayarak okuyucuya öğüt niteliğinde tavsiyelerde bulunmuştur. İnsanlar eğer bu yolu kullanırlarsa dünyaya bile hakim olunabileceğini anlatmıştır.

İnsanların kendi menfaatini değil de başkalarını düşünerek hareket etmesi, insanlara şefkat ve merhametle yaklaşması gerektiği, hep iyi ve doğru olan yolda yürümesi gerektiği, gerçekten iyi insan olmak için uğraşması karşılığında Tanrının ona da cennet kapılarını açacağı, eserde anlatılan diğer konulardır.

Kutadgu Bilig’de anlatılan konuların başında bilgi ve bilgiye nasıl ulaşılması gerektiği anlatılmıştır. Bilgi kavramına ilişkin kelimeler toplamda 1071 kez kullanılmıştır (Aydemir, 2013: 806). Eserde insanların bilgi aracılığı ile nasıl iktidar sahibi olacaklarını, bilginin gerekliliği ve faziletleri ile sağlayacağı erdemlik vasfı, bilgi kavramı üzerinden kurgulanmıştır (Aydemir, 2013: 806).

Eserde doğru bilginin yararları, eserin genelinde anlatılan kurguya dayandırılarak yalnız bu dünya ile sınırlı olmadığı görülür. Nitekim mutluluk veren bilgi ya da hakikat iki dünya içinde geçerli olmalı ancak önceliği ebedî olan dünyaya dayalı olmalıdır (Aydemir, 2013: 807).

Kutadgu Bilig’de birey-toplum ilişkisinin dengeli bir hâlde yürütülerek devletin nasıl daha iyi idare edilebilmesinin gerekliliği ve hangi yaklaşımlarla refah bir toplum ortaya konulmasının gerekliliği özellikle üzerinde durulan diğer bir konudur. Bunun sağlanması için ise yöneten kesimin bilgili, akıllı ve kararlı olması gerektiği belirtilmiştir (Güzel, 2005: 357).

Kutadgu Bilig’de eğitim konusuna da oldukça fazla vurgu yapılmıştır. Eğitim açısından bakıldığında en yoğun işlenen konulardan biri dil ve sözdür. Bilerek söylenen sözün bilgi olduğu; bilginin ise dil ile meydana geldiği ve çevresini aydınlattığı anlatılmıştır. İnsanın dilini ayarlayan bilgi, anlayış ve bilgisine tercüman olan da yine dil olduğu belirtilmiş; sözün, akıl ile söylenmesi, bilgi ile de süslenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Kutadgu Bilig’de kadın konusunda da önemli değerlendirmeler mevcuttur. Kadınlara dikkat edilmesi gerektiği, soyu soppu iyi olan ve başka erkeklerin yüzünü görmediği el değmemiş kadınlarla evlenilmesi gerektiği anlatılmıştır. Yine erkeklerin kendisinden aşağı olan birini almaları ve yukarıda olana yaklaşılmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yusuf Has Hacib, kadınlarla evlenme ile ilgili konularda, İslam kültürünün ikinci derecede kaynağı olan “hadis”lerden etkilendiği görülmektedir (Kara, 1991: 67). Kutadgu Bilig’de kadın hakkında “kadını evden çıkarmamak, yeme ve içmede erkekler arasına koymamak, kapıyı kapatıp yabancı erkekleri evden uzak tutmak” gibi düşüncelerin eski Türk gelenek ve göreneklerine uymadığı görülür (Ercilasun, 2013: 310).

Eski Türklerde ülkeyi yöneten hükümdar ve vezir aynı zamanda orduya komutanlık eden kişiler olmuştur. Bu nedenle eserde, Kün-Togdı ve Ay-Toldı’nın aynı zamanda iyi birer komutan olması ve orduyu iyi idare edebilmesi için önemli nasihatlere de vurgu yapılmıştır. Eserde bu konu üzerinden günümüz şartlarına da uyarlanabilen evrensel nitelikler taşıyan ve defalarca tekrarlanan birçok uyarı bulunmaktadır (Sarica, 2008: 89).

Eserde anlatılan önemli bir konu da “ölüm” kavramı üzerinedir. İslam da ölüm ve hayat iç içedir. Bu anlayış Kutadgu Bilig’ de de kendini fazlasıyla göstermektedir. Eserin genelinde ölüme yapılacak olan mecburi yolculuk anlatılmıştır. İnsanların bu yolculuğu görmezden gelerek hayatlarına devam

etmeleri eleştirilmiş, bu yüzden çoğu yerde “ölüm” kavramı bu konu üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Ahiret anlayışı ise İslamiyet üzerine olsa da eski Türk geleneklerinden hâlâ etkilenildiği görülmektedir.

Yusuf Has Hacib’in eseri ilk bakışta devlet yönetimi ile ilgili görünürse de, şair eserinde tecrübenin verdiği bir olgunluk ile insanların cemiyet içindeki mevki ve vazifelerini tayin etmeye daha fazla yer ayırdığı görülmektedir (Arat, 1947: XXI).

Ayrıca Kutadgu Bilig’de anlatılan diğer konular ahlak, din ve tasavvuttur. Eserde, iyi olmanın yararları ve kötü olmanın zararları bu bağlamda anlatılmış, insanlara yol göstererek ışık tutacak bilgiler verilmiştir.

1.2.4.Kutadgu Bilig’in Biçimsel Özellikleri

Kutadgu Bilig de devlet idaresinin ve yönetiminin nasıl olması gerektiği, hangi yollarla nasıl yapılması gerektiği anlatılmıştır. Bunları bilmek, yurda ve halka mutluluk ve kutluluk getireceğinden dolayı bu isim verilmiştir (Ölmez, 2011: 6).

Kutadgu Bilig, İslami Türk edebiyatının bilinen ilk büyük eseri olmakla birlikte 6645 beyitten oluşan manzum bir siyasetname örneğidir. Kutadgu Bilig’in kelime manası mutlu olma bilgisi, terim manası ise siyaset bilgisidir (Ercilasun, 2013: 293). Siyaset bilgisi kavramını en iyi açıklayan bölümler eserin ön sözünde belirtilmiş, ayrıca devletin nasıl yönetilmesi gerektiği anlatılmıştır.

Kutadgu Bilig, 6645 beyitten oluşmuş olup mesnevi nazım biçimi ile yazılmıştır. Ancak içinde üç gazel ve 173 adet dörtlük bulunmakla beraber bunlar mani tarzında kafiyelenmiştir. Eser, mesnevi nazım biçiminde ve aruz vezniyle yazıldığı halde, beyit sonlarında tam ve zengin kafiyeden çok yarım kafiye tercih edilmiştir. Buna karşılık eski Uygur şiirinde kullanılan mısra başı kafiye Kutadgu Bilig’de de görülmektedir. Redif ise, daha az kullanılmıştır. Bu eser, Şeh-name vezni olan “feûlün feûlün feûlün feûl” kalıbı ile meydana gelmiştir (Ercilasun, 2013: 296).

Yusuf Has Hacib, eserini oluştururken Türk yazı diline ve inceliklerine hakim biri olarak bu sahada Uygurların geleneklerini devam ettirmiş, İran sanatkârlarını örnek almış, onların aruz kalıbını kullanmıştır (Arat, 1947: XXVI).

Eserin temel yapısı mesnevi nazım biçiminden dolayı manzum hikaye şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu manzum hikaye'nin çoğu yerinde karşılıklı konuşmaların olması esere tiyatro görünümü kazandırmış ve bu sayede sahnelenmeye uygun bir eser meydana gelmiştir. Bu özelliğinden dolayı Kutadgu Bilig'e ilk tiyatro eseri denilebilir (Ercilasun, 2013: 303, 304).

“Yusuf Has Hacib, eserini ‘Türkçe’ yazdığını belirtmiş, fakat kullandığı alfabeden bahsetmemiştir. Bu yüzden Kutadgu Bilig'in asıl nüshasının hangi alfabeyle yazıldığı tartışılmıştır. Reşit Rahmeti Arat ‘Kutadgu Bilig'in hükümdara takdim edilen asıl nüshasının Uygur harfleri ile yazılmış olduğunu kabul etmek, şimdilik daha doğru olur’ diyor.” (Ercilasun, 2013: 312).

Kutadgu Bilig Türk-İslam edebiyatının ilk siyasetnamesi olma özelliğine sahip olması sebebiyle diğer siyasetnameler tarzında yazılmıştır. Siyasetnameler de, bütün klasik İslami eserlerde olduğu gibi Allah'ı hamd, Peygamber'e selam ve salattan sonra eserim takdim edileceği hükümdara övgü yapılır. Kutadgu Bilig'de bu anlayış ile yazılmıştır. Eserin başında yer alan ve sonradan ilave yapıldığı belirlenen manzum ve mensur mukaddimeden sonra “Tanrı Azze ve Cellenin Medhini söyler”, “Peygamber Aleyhi's-selamın Medhini söyler”, “Dört Sahabenin Medhini Söyler”, “Parlak Bahar Mevsimini ve Büyük Buğra Han'ın medhini söyler” başlıkları ile giriş yapılmıştır (Adalıoğlu, 2009: 248).

Eserde, insanlara yöneltilen önemli sıfatlar bulunmaktadır. İnsanlara seslenirken bu sıfatlar kullanılarak hem beyitlere ahenk katılmış, hem de insanların beylerinin üstün vasıflarını görmeleri sağlanmıştır. Cömertlik, yiğitlik, alçak gönüllülük, yumuşak tabiatlı gibi sıfatlar eser de fazlasıyla kullanıldığı görülmektedir. Yine yapılan benzetmeler ile hayvanların üstün özelliklerine göndermeler yapılmıştır.

1.2.5. Kutadgu Bilig'in Nüshaları

1.2.5.1. Herat (Viyana) Nüshası

Herat nüshası bulunan ilk nüsha olmakla birlikte Uygur harfleriyle istinsah edilmiştir. Bu nüsha, Şehzade Abdürrezzak Bahşi tarafından bulunmuş ve Tokat'tan İstanbul'a getirilmiştir. 18. yüzyıla kadar eser hakkında hiçbir araştırma ve inceleme yapılmamıştır (Ercilasun, 2013: 295).

Herat nüshası, Uygur harfleri ile kaleme alındığı için Arap harfleri ile yazılmış olan diğer iki Kutadgu Bilig nüshalarından farklı bir değere ve öneme sahiptir. Bu nüshanın sonuna eklenmiş olan bir kasidede Hasan Kara adlı bir kişinin adı geçmektedir. Reşit Rahmeti Arat bu kişinin müstensih olabileceğini söylemiştir (Üşenmez, 2014: 10).

Bu nüsha çok itinasız bir şekilde yazılmış ve şahıs için yazılmış olmaktan ziyade, müsvedde olarak yazılmış olması muhtemeldir. Birçok yerde beyitlerin ve mısraların yerlerinin değiştirilmiş, satırlar ve kelimeler atlanmış, bazen kelimeler tekrar edilmiştir. Bu yanlışlıklar daha sonra farkına varılarak düzeltilmiştir (Arat, 1947: XXXIII).

1796 yılları dolaylarında İstanbul'da diplomat olarak görev yapan Joseph Van Hammer, sahafların bilgisizliğinden yararlanarak eseri yok pahasına satın almış ve eseri Viyana sarayı kütüphanesine vermiştir (Dilaçar, 1995: 38). Böylece ilim âlemine tanıtılmış ve eser üzerine sayısız çalışma yapılmıştır.

Bu nüsha üzerine ilk yayım, Macar asıllı Armin Vambery tarafından 1870 yılında "Uigursche Sprachdenkmaler Und Das Kutadgu Bilik" adıyla basılmıştır. İkinci yayımı ise Alman asıllı Ruslardan olan Wilhelm Radloff tarafından "Das Kutadgu Bilik Des Jusuf Chasshadschib Aus Balasagun" adıyla yayımlanmıştır (Dilaçar, 1995: 38).

1.2.5.2.Mısır (Kahire) Nüshası

Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethedene kadar, Mısır'da bulunan Türk devletinin yöneticileri Türk, halk ise Araplardan oluşmaktaydı. Bu sebeple halka Türkçeyi öğretmek amacıyla birçok sözlük ve gramer kitabı yazılmıştır. Yöneticiler ve kumandanlara bu amaçla Türkçe eserler sunulmuştur. Kutadgu Bilig'in Mısır nüshası da bu amaçla 1374'ten önceki bir tarihte Türk kumandanlarından biri olan İzzettin Aydemir adına istinsah edilmiştir (Ercilasun, 2013: 296).

Mısır nüshasının yazısı açık ve okunaklı nesih ile yazılmıştır. Nüshanın başında ve ortalarında bazı sayfalar, rutubet sebebiyle zedelenmiş, geriye kalan büyük bir kısmı ise iyi muhafaza edilmiştir. Ayrıca nüshada eksik sayfalar da mevcuttur (Üşenmez, Uçar, 2014: 11).

Arap harfleri ile istinsah edilen Mısır nüshası (5800 beyit), Kahire’de ki Hidiv kütüphanesi müdürü Dr. Moritz tarafından bulunmuş ve Kahire’de ki Mısır Devlet kütüphanesine verilmiştir. Wilhelm Radloff, Herat nüshası gibi Mısır nüshası üzerine de çalışmalar yapmıştır. Türkiye’ de yayımlanması ise, Kahire’de ki Büyükelçilik vasıtası ile nüshanın fotokopisi getirilerek 1943’te Türk Dil Kurumu’nun tıpkıbasımını basması ile gerçekleşmiştir (Dilaçar, 1995: 39). Ancak Türk Dil Kurumu’nda basılan faksimile neşre hazırlarken bazı yerlerde müdahaleler olmuş ve bu müdahalelerle bazı yerlerdeki ifadeler değişmiştir (Üşenmez, Uçar, 2014: 11).

Bu nüsha çok dikkatli bir şekilde yazılmış, kelime ve beyitlerin yerleri işaret edilerek sayfa kenarına eklenmiştir. Bu durum nüsha yazıldıktan sonra da tekrar karşılaştırılmış olmasına bağlanabilir (Arat, 1947: XXXVIII). Ayrıca bu nüsha, yazısı bakımından diğerleri içinde en iyi olanıdır ve fotoğraf tekniği bakımından kusursuz olanıdır (Arat, 1947: XLII).

1.2.5.3. Fergana Nüshası

Arap harfleriyle istinsah edilen ve nüshaların içinde en yetkini olan bu nüsha(6095 beyit), 1914 yılında Zeki Velidi Togan tarafından Türkistan’ın Fergana ilinde bulunmuş ve hemen peşinden Ruslara tanıtılmıştır. Nüsha’nın fotokopisi 1934 yılında, Sovyet Bilimler Akademisi tarafından Türk Dil Kurumuna armağan edilmiş ve 1943 yılında tıpkıbasımı Türkiye’de yayımlanmıştır (Dilaçar, 1995: 39).

Diğer nüshalara oranla daha itinalı yazılmış olan ve ilk bakışta daha önceki dönemlere ait olduğu hissini veren bu nüshanın dil ve imlasında bazen diğerlerinde bulunmayan yeni şekillere de rastlanılmıştır (Arat, 1947: XXXVII).

Fergana nüshası, zaman içerisinde tahrip olmuş, bazı sayfalar gerek nem, gerekse başka nedenlerden dolayı tahrip olmuştur. Nüshadaki sayfalar üzerine sonradan başkaları tarafından numaralar verilmiştir. Nüsha, baş ve son kısımlarından eksiktir. Bu nedenle nerede, niçin, kim tarafından yazıldığı belli değildir (Üşenmez, 2013: 14).

1.2.6.Kutadgu Bilig’de Yer Alan Karakterler

Yusuf Has Hacib eserinde dört soyut kavramı sembolize etmiş ve bu sembolize edilmiş kavramları aşağıdaki kişilerle temsil etmiştir;

- Kün-Togdı = Hükümdar (Adalet)
- Ay-Toldı = Vezir (Baht, talih, ikbal)
- Ögdülmiş = Vezirin oğlu (Akıl ve anlayış)
- Ogdurmuş = Vezirin kardeşi (Akıbet)

1.2.6.1. Kün-Togdı (Adalet)

Yusuf Has Hacib, hükümdarın tabiatı ve doğası ile güneş arasında mevcut olan benzerlikleri ve ortak özellikleri düşünerek ona “Kün-Togdı” adını vermiştir. Hükümdarı güneş ile özdeşleştirerek anlatmıştır. Hükümdarlığın temelini de “Adalet” ile nitelendirmiştir (Koca, 2012: 67, 68).

Kutadgu Bilig’de hükümdar için adaleti sağlamanın temel şartı, adil kanunlar koymak ve bu kanunları uygularken tarafsız davranmaktır (Koca, 2012: 68). Bunun yanında hükümdarın görevleri arasında, diğer Türk devletlerinde görülen eşitlik, doğruluk, töreyi uygulama ve halkını doyurmak gibi vazifeleri de bulunmaktadır.

1.2.6.2. Ay-Toldı (Baht, Talih, İkbal)

Eserde ilk vezir, ay’ın tam ve parlak haline benzetilerek “Ay-Toldı” adı verilmiştir (Koca, 2012: 71). Yusuf Has Hacib, sembolize edilen kişilerden kendisini “Ay-Toldı” ile özdeşleştirmiş, düşüncelerini bu kişi ile aracılığıyla dile getirmiştir.

Bireyin ve toplumların hayatında ikbal ya da mutluluk durumlarının geçici olması, ay’ın dolunay durumuyla aynı olması ve tıpkı dolunayın geçiciliği gibi ikbalin de sürekli olmadığı, Ay-Toldı ile özdeşleştirerek anlatılmıştır (Önler, 2004: 86, 87).

Vezir, doğrudan doğruya hükümdara bağlı, onun emirlerini yerine getirmekle görevli, yüksek rütbeli bir devlet görevlisidir. Bu durum Kutadgu Bilig’de “vezir hükümdarın elleridir; o bu eller vasıtası ile iş görür”, “vezir hükümdarın gözü ve kulağıdır” şeklindeki ifadelerde açıkça görülmektedir.

1.2.6.3. Ögdülmiş (Akıl, Anlayış)

Eserde, Ögdülmiş olarak sembolize edilen kişi Ay-Toldı’nın oğlu olarak karşımıza çıkar. Babasından aldığı kültürel miras ile devlet meselelerine getirdiği çözüm önerileri, keskin ve kıvrak zekâsı sayesinde, akılı ve anlayışı temsil etmiştir.

Ögdülmiş'in eserinde birçok yerde anlatılması aslında eserde, akla verilen değeri göstermesi bakımından önemlidir. Eserde, Ögdülmiş'in hikayenin sonuna kadar hükümdarın yanında bulunması ve "kut" yani mutluluk karakterinin oğlu olması, ona eserde kutsal bir değer yüklemektedir (Önler, 2004: 90).

1.2.6.4. Odgurmuş (Akıbet)

Kutadgu Bilig'de "Odgurmuş" İslam'ın 11. yüzyılda idealleştirdiği "sufi ve zahit" tiplerinden biridir. O bütün dünya işlerinden elini eteğini çekmiş, evine kapanarak kendisini ibadete vermiş bir karakterdir. Hükümdar Kün-Togdı ile vezir Ögdülmiş'in faaliyetlerini boş ve faydasız faaliyetler şeklinde değerlendirerek, onların kendisini devlet hizmetine alma teklifini büyük bir kararlılıkla reddetmiştir. Eserde Odgurmuş ile onun temsil ettiği "Akıbet" fikirleri arasında sürekli olarak metafor yapılmıştır (Koca, 2012: 76, 78).

Kutadgu Bilig, ilk İslami eser olarak bilindiği üzere, eserin başındaki I-III bölümlerde de bu bilgiyi ispat eden konular işlenmiştir. Bu konuyla ilgili Odgurmuş'un ağzından da İslamiyet'e dair bazı cümleler söylenmiş, gece ve gündüz ibadetle meşgul olduğu dile getirilmiştir. Odgurmuş'un bütün bu İslami hükümlerine rağmen, silsile ile takip edildiği zaman, Budizm ile çok yakından ilgili olduğu sonucuna varılır (Çağatay, 2008: 41).

1.2.6.5. Yardımcı Karakterler

Eserde bu dört ana karakterden başka anlamlı üç karakter daha bulunmaktadır. Ay-Toldı'nın başkente geldiği sırada ona yardımcı olan "Küsemiş", hükümdarın mabeyncisi olarak temsil edilen "Ersig" ve Odgurmuş'un müridi olarak karşımıza çıkan "Kumarı" adlı kişiler eserde yer alan diğer karakterlerdir.

1.2.7. Kutadgu Bilig Bölümlerinin Fihristi

Bu başlık altında bölümler bütünlük arz etmesi açısından beyit sayıları ile beraber verilmiş, Reşit Rahmeti Arat'ın yapmış olduğu tasnif baz alınarak hazırlanmıştır. Manzum mukaddime bölümü fihriste alınmamış, aşağıda kısa bir özeti verilmiştir.

Manzum mukaddime bölümünde Tanrı'nın hamd ve sena sahibi olduğu, büyüklük ve kadir sahibi olduğu, bütün canlıları onun yarattığı ve hiçbir canlıyı aç

bırakmayacağı dile getirilmiştir. Kutadgu Bilig’i okumanın faydalarını ve bu eser için diğer milletlerin hangi isimleri kullandıkları belirtilmiştir. Yine bu bölümde eserde sembolize edilen karakterler için kısa bilgiler verilmiştir.

Aşağıda “Kutadgu Bilig (ana metin)” ve “İlaveler” adlı bölümler konu başlıkları hâlinde sırasıyla açıklanmıştır.

1.2.7.1. Kutadgu Bilig (Ana Metin)

1. Tanrı Azze ve Cellenin methini anlatan bölüm. (1-33)
2. Peygamberimiz ulu Muhammed Mustafa’nın methini anlatan bölüm. (34-48)
3. Dört sahabenin methini anlatan bölüm. (49-62)
4. Parlak bahar mevsiminin ve büyük Buğra Han’ın methini anlatan bölüm. (63-123)
5. Yedi yıldız ve on iki burcun anlatıldığı bölüm. (124-147)
6. İnsanoğlunun değerinin bilgi ve akıldan geldiğini anlatan bölüm. (148-161)
7. Dilin meziyet ve kusurunu, fayda ve zararını anlatan bölüm. (162-191)
8. Kitap sahibi kendi özrünü anlatan bölüm. (192-229)
9. İyilik etmenin methini ve faydalarını anlatan bölüm. (230-286)
10. Bilgi ve aklın meziyet ve faydasını anlatan bölüm. (287-349)
11. Kitabın adını, manasını ve kendisinin ihtiyarlığını anlatan bölüm. (350-397)
12. Söz başı. Hükümdar Kün-Togdı hakkındaki bölüm. (398-461)
13. Ay-Toldı’nın hükümdar Kün-Togdı hizmetine geldiğini anlatan bölüm. (462-580)
14. Ay-Toldı’nın hükümdar Kün-Togdı’nın huzuruna çıktığını anlatan bölüm. (581-619)
15. Ay-Toldı hükümdara kendisinin saadet olduğunu anlatan bölüm. (620-656)
16. Ay-Toldı hükümdara devlet sıfatını anlatan bölüm. (657-764)
17. Hükümdar Kün-Togdı Ay-Toldı’ya adalet vasfını anlatan bölüm. (765-791)
18. Hükümdar Kün-Togdı Ay-Toldı’ya adalet vasfının nasıl olduğunu anlatan bölüm. (792-954)

19. Ay-Toldı hükümdara dilin faziletini ve sözün faydalarını anlatan bölüm. (955-1044)
20. Saadetin devamsızlığını ve ikbalin döneklğini anlatan bölüm. (1045-1157)
21. Ay-Toldı'nın oğlu Ögdülmiş'e nasihat verdiğini anlatan bölüm. (1158-1277)
22. Ay-Toldı'nın oğlu Ögdülmiş'e öğüt verdiğini anlatan bölüm. (1278-1341)
23. Ay-Toldı'nın hükümdar Kün-Togdı'ya vasiyetname yazdığını anlatan bölüm. (1342-1547)
24. Hükümdar Kün-Togdı'nın Ögdülmiş'i çağırdığını anlatan bölüm. (1548-1580)
25. Ögdülmiş'in hükümdar Kün-Togdı'nın huzuruna çıktığını anlatan bölüm. (1581-1590)
26. Ögdülmiş'in hükümdar Kün-Togdı'nın hizmetine girdiğini anlatan bölüm. (1591-1849)
27. Ögdülmiş'in hükümdara aklın tarifini anlattığı bölüm. (1850-1920)
28. Ögdülmiş'in beyliğe layık bir beyin nasıl olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (1921-2180)
29. Ögdülmiş'in beylere vezir olacak kimsenin nasıl olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (2181-2268)
30. Ögdülmiş'in hükümdara kumandanın nasıl olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (2269-2434)
31. Ögdülmiş'in hükümdara Ulu Hacib'in nasıl bir insan olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (2435-2527)
32. Ögdülmiş'in hükümdara kapıcıbaşının nasıl olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (2528-2595)
33. Ögdülmiş'in hükümdara elçi olarak göndermek için nasıl bir insan lazım olduğunu anlattığı bölüm. (2596-2671)
34. Ögdülmiş'in hükümdara katibin nasıl olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (2672-2742)
35. Ögdülmiş'in hükümdara hazinedarın nasıl bir insan lazım olması gerektiğini anlattığı bölüm. (2743-2827)

36. Ögdülmiş'in hükümdara aşçıbaşının nasıl olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (2828-2882)
37. Ögdülmiş'in hükümdara içkici-başının nasıl olması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (2883-2956)
38. Ögdülmiş'in hükümdara hizmetkârların beyler üzerindeki haklarının neler olduğunu anlattığı bölüm. (2957-3186)
39. Hükümdar Kün-Togdı'nın Odgurmuş'a mektup yazıp gönderdiğini anlatan bölüm. (3187-3288)
40. Ögdülmiş'in Odgurmuş'ı ziyaret ettiğini anlatan bölüm. (3289-3317)
41. Odgurmuş'un Ögdülmiş ile münazara ettiğini anlatan bölüm. (3318-3511)
42. Odgurmuş'un Ögdülmiş'e dünyanın kusurlarını anlattığı bölüm. (3512-3645)
43. Ögdülmiş'in Odgurmuş'a dünya vasıtası ile ahiretin kazanılmasını anlattığı bölüm. (3646-3712)
44. Odgurmuş'un hükümdara mektup yazıp gönderdiğini anlatan bölüm. (3713-3895)
45. Hükümdar Kün-Togdı'nın Odgurmuş'a ikinci mektubu gönderdiğini anlatan bölüm. (3896-3970)
46. Ögdülmiş'in Odgurmuş ile ikinci defa münazara ettiğini anlatan bölüm. (3971-4030)
47. Ögdülmiş'in Odgurmuş'a beylere hizmet etmenin usul ve nizamını anlattığı bölüm. (4031-4164)
48. Ögdülmiş'in kapıdaki hizmetkârlar ile nasıl geçinileceğini anlattığı bölüm. (4165-4319)
49. Ögdülmiş'in Odgurmuş'a avam ile nasıl münasebet kurulması lazım geldiğini anlattığı bölüm. (4320-4335)
50. Ali evladı ile münasebeti anlatan bölüm. (4336-4340)
51. Âlimler ile münasebeti anlatan bölüm. (4341-4354)
52. Tabipler ile münasebeti anlatan bölüm. (4355-4360)
53. Efsuncular ile münasebeti anlatan bölüm. (4361-4365)
54. Rüya tabircileri ile münasebeti anlatan bölüm. (4366-4375)
55. Münecimler ile münasebeti anlatan bölüm. (4376-4391)
56. Şairler ile münasebeti anlatan bölüm. (4392-4399)

57. Çiftçiler ile münasebeti anlatan bölüm. (4400-4418)
58. Satıcılar ile münasebeti anlatan bölüm. (4419-4438)
59. Hayvan yetiştiriciler ile münasebeti anlatan bölüm. (4439-4455)
60. Zanaat erbabı ile münasebeti anlatan bölüm. (4456-4468)
61. Fakirler ile münasebeti anlatan bölüm. (4469-4474)
62. Nasıl evlenilmesi gerektiğini anlatan bölüm. (4475-4503)
63. Çocukların nasıl terbiye edileceğini anlatan bölüm. (4504-4526)
64. Hizmetçilere nasıl muamele edileceğini anlatan bölüm. (4527-4572)
65. Ögdülmiş'in Odgurmuş'a ziyafete gitme adabını anlattığı bölüm. (4573-4643)
66. Ögdülmiş'in Odgurmuş'a ziyafete davet usulünü anlattığı bölüm. (4644-4679)
67. Odgurmuş Ögdülmiş'e dünyadan yüz çevirip olana kanaat ettiğini anlatan bölüm. (4680-4933)
68. Hükümdar Kün-Togdı'nın Odgurmuş'ı üçüncü defa davet ettiğini anlatan bölüm. (4934-5030)
69. Odgurmuş'ın Ögdülmiş'e geldiğini anlatan bölüm. (5031-5034)
70. Hükümdar Kün-Togdı'nın Odgurmuş ile görüştüğünü anlatan bölüm. (5035-5131)
71. Odgurmuş'ın hükümdara öğüt verdiğini anlatan bölüm. (5132-5466)
72. Ögdülmiş'in hükümdara memleketi tanzim etme usulünü anlattığı bölüm. (5467-5631)
73. Ögdülmiş'in geçen hayatına acıyarak tövbe ettiğini anlatan bölüm. (5632-5720)
74. Odgurmuş'ın Ögdülmiş'e tavsiyede bulunduğunu anlatan bölüm. (5721-5761)
75. Doğruluğa karşılık doğruluk ve insanlığa karşı insanlık gösterilmesinin anlatıldığı bölüm. (5762-5952)
76. Odgurmuş'ın hastalanarak Ögdülmiş'i çağırdığını anlatan bölüm. (5953-5992)
77. Ögdülmiş'in Odgurmuş'a rüya tabirini anlattığı bölüm. (5993-6031)
78. Odgurmuş'ın Ögdülmiş'e rüya gördüğünü anlattığı bölüm. (6032-6036)
79. Ögdülmiş'in Odgurmuş'ın rüyasını tabir ettiğini anlatan bölüm. (6037-6046)

- 80.** Odgurmuş'ın bu rüyaya başka bir tabirini anlatan bölüm. (6047-6086)
- 81.** Odgurmuş'ın Ögdülmiş'e nasihat ettiğini anlatan bölüm. (6087-6285)
- 82.** Kumaru Ögdülmiş'e Ogdurmuş'ın öldüğünü anlattığı bölüm. (6286-6292)
- 83.** Kumaru'nun Ögdülmiş'e başsağlığı dilediğini anlattığı bölüm. (6293-6298)
- 84.** Ögdülmiş'in Ogdurmuş için yas tuttuğunu anlatan bölüm. (6299-6303)
- 85.** Hükümdarın Ögdülmiş'e başsağlığı dilediğini anlatan bölüm. (6304-6520)

1.2.7.2. İlaveler

1. Gençliğine acıyarak ihtiyarlığını anlattığı bölüm. (6521-6564)
2. Zamanın bozukluğunu ve dostların cefasını anlatan bölüm. (6565-6604)
3. Kitap sahibi Yusuf, büyük Has Hacib kendi kendine nasihatini anlattığı bölüm. (6605-6645)

(Arat, 1994: XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XVIII).

İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde öncelikle çalışmanın temelini oluşturan ünlem ve ünlem gruplarının yapısı hakkında ve ardından çalışmanın asıl amacını oluşturan ünlem gruplarını oluşturan kelime grupları hakkında genel bilgiler üzerinde durulacaktır.

2.1. ÜNLEM

Ünlemler, Osmanlı Türkçesi zamanında nida başlığı altında değerlendirilirken bugün Türkçe Sözlük'te, "Türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime, nida" şeklinde geçmektedir (Akalın, 2011: 2447). Diğer bir tanımla sevinç, acıma, şaşırma, korku, heyecan gibi duyguları dışa yansıtmaya yarayan yapılarıdır (Bozkurt, 1995: 314; Atabay, Özel, Çam, 2003: 119; Kökey, 2003: 398; Paçacıoğlu, 2010: 142.). Yine Türkçede bu özelliğe sahip kelimeler ile kişi adları, emir, dua kavramı taşıyan kelimeler ve cümleler de ünlem görevinde bulunabilmektedir (Paçacıoğlu, 2010: 142).

Bir heyecanın etkisiyle insanın içinden kopup gelen, türlü duyguları canlı canlı anlatmaya yarayan sözcüklere "ünlem" adı verilir. Konuşmada ünlemlere vurgu veya tonlama yoluyla anlam değeri kazandırılabilir. Yine noktalama işaretleri ya da başka sözcükler yardımıyla ünlemlere anlam değeri bu gibi çeşitli yollarla kazandırılabilir (Koç, Yeniçeri, Yağcı, Odacı, Deniz, Yıldız, 2008: 213).

"Türkçe dilbilgisi kitaplarında verilen tanımların ortak noktası, ünlemlerin sevinme, beğenme, üzüme, acıma, şaşırma, korku gibi duyguları belirten ya da bazı doğa seslerini yansıtan sözcükler biçiminde olmakla birlikte dildeki bazı sözcüklerde çağrı, seslenme, dua, istek, buyruk, ilenme, sövme anlatmak için ünlem niteliğinde kullanılabilir. Hatta esenleme, uğurlama, kadeh kaldırma, teşekkür etme, kutlama, yardım isteme, özür dileme, uyarma sözleri de ünlem grubuna girmektedir." (Külebi, 1990: 17).

Ünlemler, değişik ortamlarda çıkarılan insan seslerinden ibaret olmakla beraber değişik duyguları anlatmaya yararlar. Birçok ünlem, anlatım gücünü kendi ses yapılarından alırlar; fakat aralarında belirli bir duyguyu seslenme yoluyla anlatmak yanında, kendilerine özgü bir anlama sahip olanlar da vardır. Sözlü iletişim ortamında sıkça kullanılan ünlemler noktalama işaretlerinden destek alırlar.

Yazıda tek kullanılıyorsa kendinden sonra; bir sözle birlikte kullanılıyorsa, o sözden sonra (!) işareti konulur (Karaağaç, 2009: 167).

İçinde ünlem olan kelimeler olmasa bile, türlü duyguları (heyecan, acıma, sevinç, kızgınlık, şaşma, takdir, hayıflanma) anlatan cümlelerden sonra ünlem işareti konabilir. Bu durumda cümlenin kullanıldığı bağlama bakılması gerekir. Yine alay, küçümseme, doğruluğundan kuşku duyma anlamlarında ayraç içinde veya ayraçsız cümle sonunda ünlem işaretinin koyulabildiği görülmektedir (Zülfikar, 1983: 161, 162).

Tek başına kullanıldığında hiçbir anlamı olmayan ünlem sözcükleri cümle içinde kullanıldıkları zaman duyguları belirten ya da seslenme unsuruna dayanan özellikleri ile karşımıza çıkmaktadır. Anlamsal açıdan bakıldığında Türkçe için önemli bir yapıyı oluşturmaktadır.

Anlatılan duygu cümlenin anlamı ile bağdaştığında ünlem cümleleri oluşmaktadır. Ancak bazı durumlarda cümlede yargı bildirmeyip yalnızca şaşırma, acıma, üzüme gibi duyguları da yansıtabilmektedir (Külebi, 1990: 15, 16). Yine ünlemler genel olarak, insanın herhangi bir beklenmedik veya görülmedik bir olay karşısında konuşamaz duruma geldiği zaman ağzından çıkıveren, ses ya da seslerdir (Ediskun, 2005: 322). Türkçedeki bu seslenmeler, ünlem edatları kullanılarak ya da kullanılmadan da yapılabilir (Karaağaç, 2013: 447).

“Ünlemler saygı belirtileri ve hitaplar, cümleye benzer söylenmelerine, hatta cümle tonlamalarına sahip olmalarına rağmen, cümle değildir. Ünlem öbekleri, bir olayı değil, bir olay karşısında dil kullanıcısının duruşunu bildirdiği için, cümle dışı öğelerdir; cümlenin değil, metnin öğeleridir.” (Karaağaç, 2009: 167). Ünlemler konusu dil bilgisinde en az işlenmiş konulardan birisi olmuştur (Korkmaz: 2003: 1139). Buna rağmen Türkçe'nin söz varlığına bakıldığında ünlemlerin yadsınamayacak kadar önemli bir konu dağarcığına sahip olduğu görülmektedir.

Ünlemler çoğunlukla söyleyici etmenine dayanan, söyleyicinin konu ile ilgili davranışını dolaysız bir dille yansıtan duygusal anlatımlardır. Dünyanın her yerinde insanların farkında olmadan duygularını yansıttıkları anlamsız cümleler

vardır. Bu anlamsız cümleler ünlem başlığı içinde değerlendirilmektedir. Bu yönüyle ünlemler evrensel bir nitelik kazanmaktadır.

“Türkçenin temel ve yaygın kullanılan gramerlerinden olan ünlemler, biçim/şekil/morfoloji esas alınarak sözcük türleri içinde ele alınmıştır. Geleneksel gramer anlayışını belirleyen yazarlar edatlar içinde, modern gramerciliği benimseyen yazarlar da ünlemleri edatlardan ayrı bir sözcük türü olarak göstermiştir. Her iki yaklaşım da biçimden hareket ederek ünlemlerin yerini belirlemeye çalışmıştır. Üçüncü bir yaklaşımla Zeynep Korkmaz ise ünlemlerin görev ve anlamlarını esas alarak ünlemleri, edatlardan ayrı incelemiştir.” (Gedizli, 2015: 129).

İsteme cümlelerinin de çeşitli duyguları dile getirdiği, ünlem cümleleri gibi daha güçlü bir etkileşim sağladığı bir gerçektir. Ancak bu etkileşimler veya yakınlıklar, isteme cümlesini ünlem cümlesi ile bir tutmaya yetmez. Çünkü eğer istenirse herhangi bir bildirme cümlesini de farklı bir ezgiyle söyleyebiliriz. Bu farklı ezgi, bu bildirme cümlesini de ünlem cümlesine çevirmez. Fakat, bugün artık deyimleşmiş ya da kalıplaşmış bazı dizimler vardır ki (Yeter artık!, Aşkolsun! gibi) onları ünlem ya da ünlem cümlesi saymamızda bir sakınca yoktur (Koç, 1990: 230).

Sözlü iletişimde özel bir yeri ve işlevi olan ünlemler, dilimizdeki kelime türlerinden biridir. Ünlemlerin iletişimde önemli bir yeri vardır, çünkü duyguları, heyecanları, sevinçleri en yalın ve en keskin bir biçimde aktarmaya yardımcı olurlar. Özel bir işlevi vardır, çünkü çoğu zaman birkaç cümle ile anlatılabilecek durumlar bir ünlem ile dile getirilebilir (Akalın, 2008: 1).

2.1.1. Ünlem'in Özellikleri

Ünlemlerin genel özellikleri şunlardır:

- Anlamsız yapılardır. Ancak kullanıldıkları yere ve duruma göre anlam kazanırlar. Çoğu doğadaki yansıma seslerden meydana gelmektedir. Örneğin; Vay be! (Şaşkınlık), Oh be! (Rahatlama).
- Ünlemler bir cümle ile desteklenmeden tek başlarına cümle gibi kullanılabilir (Demir, 2004: 535). Örneğin; off!, yazık!
- Ünlemler, ikileme şeklinde oluşarak da kullanılabilir. Örneğin; Ah ah!, Hay hay!.

- Ünlemler, cümlede anlamlarına göre duygu bildiren yapılardan oluşmaktadır. Örneğin; Hey gidi gençlik hey!
- Ünlemler, seslenme unsuru olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin; Pişt baksana!, Ey dostum!
- Anlamli kelimelerin bazilarına vurgu veya tonlama yoluyla ünlem değeri kazandırılabilir. Örneğin; Komşular!, Babacığım!, Ne olur yardım et!
- Bazı kelimeler aslen ünlem olmadıkları halde ünlem görevini üstlenebilir. Bu kelimeler, seslenme ya da bir başkasına hitap sırasında isimler ile ortaya çıkabilir (Hengirmen, 2002: 198). Örneğin; Necdet!, Ahmet!
- Ünlemlerin bir başka özelliği de, herhangi bir kelime grubu yerine kullanılamayıdır. Yani cümlede bir isim, sıfatın yerine kullanılabilir veya bir kelime cümledeki kullanımına göre isim, sıfat, zarf, edat görevini yüklenir. Fakat, ünlemler başka kelimelerin görevinde kullanılmaz (Paçacıoğlu, 2010: 142).
- Cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir. Ancak daha çok cümle sonunda kullanılır (Demir, 2004: 535). Örneğin; Bunu bir daha yapmayın emi!
- Ünlemler birçok dilde ses ve söyleyiş açısından benzerlik gösterir (Demir, 2004: 536). Örneğin; Türkçe: Ah! Vah!, Fransızca: Ah! Vah!
- Ünlemler hiçbir çekim eki almadan ya da çekim eki aldıkları zaman isim gibi kullanılabilirler. Ancak cümlenin ögesi olmazlar (Demir, 2004: 536). Örneğin; Bir ah çeksem karşıki dağlar yıkılır.
- Ünlemler isim çekim ekleriyle çekimlendikleri zaman isim olarak kullanılabilir (Koç, Yeniçeri, Yağcı, Odacı, Deniz, Yıldız, 2008: 214). Örneğin; Amcanın ahı gitmiş vahı kalmış.
- Ünlemler, isimden fiil yapım eki alıp çekime girdikleri zaman fiile dönüşebilirler. Örneğin; Olur olmaz şeylere poflamayın!
- Ünleme anlam ve değer kazandıran söyleyişteki anlamdır. Bir ünlem çoğu zaman bir cümle yerini tutabileceği gibi söyleyişe ve anlatıma göre bir cümle, ünlem değeri kazanabilir. Örneğin; Bırak Allah'ını seversen!

Hece sayısına göre, ünlemlerden bazıları aşığdaki gibi bir sınıflamaya tabi tutulmuştur.

2.1.1.1. Tek Heceden Oluşan Ünlemler

A!	Hop!
Ah!	O!
Ay!	Of!
Be!	Oh!
E!	Öf!
Eh!	Pışt!
Ey!	Tüh!
Ha!	Lan!
Hah!	Uf!
Hay!	Vah!
Hey!	Vay!
Hı!	Ya!
Hişt!	Yo!

(Bozkurt, 1995: 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322; Koç, 1990: 209, 210, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 227).

2.1.1.2. İki Heceden Oluşan Ünlemler

Ala!	İmdat!
Allah!	İşte!
Aman!	Haydi!
Amin!	Haşa!
Ayol!	Heyhat!
Defol!	Pardon!
Destur!	Sakın!
Dikkat!	Tanrım!
Eyvah!	Ulan!

(Bozkurt, 1995: 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323; Koç, 1990: 210, 212, 214, 216, 219, 222, 223, 224, 226, 227).

2.1.1.3. Üç ve Daha Fazla Heceden Oluşan Ünlemler

Aferin!	Eyvallah!
Allahım!	Haydisene!
Amanın!	Hoppala!
Aşkolsun!	İleri!
Baksana!	Yarabbi!
Bravo!	Yaşasın!
Dokunma!	Yetişin!
Elveda!	

(Bozkurt, 1995: 318, 319, 323; Koç, 1990: 210, 214, 215, 216, 227).

2.2. ÜNLEM GRUBU

Bir ünlem ve isim unsurunun ek almadan birleşmesi eksiz birleşmesi ile oluşmasından meydana gelir (Karaörs, 1993: 21; Demir, Yılmaz, 2010: 334; Özmen, 2013: 110). Bu grupta ünlem önce, isim unsuru ise sonra gelir (Şahin, Doğan, Gökdağ, Çelik, Özdemir, 2002: 112; Paçacıoğlu, 2010: 183).

Ünlem + İsim = Ünlem grubu şeklinde meydana gelmektedir (Karahan, 2010: 70).

- Hey + kardeşim = Hey kardeşim.

Ünlem grubunda birinci kelime genellikle ünlemdir ve seslenme niteliği taşır. İkinci kelime isim ya da isim yerine kullanılabilen bir sözdür veya kelime grubudur. Duygu yapısı taşıyan ünlem, bu durumda bir isim veya isim grubu ile bir kelime grubu oluşturur (Bozkurt, 1995: 155).

2.2.1. Ünlem Grubunun Özellikleri

Ünlem grubun genel özellikleri örnekleriyle aşağıdaki gibidir:

- Bu grupta ünlem unsuru baştayken isim unsuru sonda bulunur ve eksiz bir şekilde birleşerek meydana gelirler (Karahan, 2010: 70). Örneğin; Ah canım!
- Ünlem grubunda isim unsuru, bir kelime veya kelime grubundan meydana gelebilir (Karahan, 2010: 71). Örneğin; Ah giden hayat!
- Ünlem grubunda birden fazla isim unsuru olabilir (Karahan, 2010: 71). Örneğin; Ey aziz dostum!
- Cümlelerin kuruluşuna katılmayan ünlem grubu, hitaplarda kullanılabileceği gibi cümle dışı unsur olarak cümlelerin herhangi bir yerinde kullanılabilir (Doğan, 2010: 117; Karahan, 2010: 71). Örneğin; Hey kardeşim!, sus ey bülbül!
- Ünlem grubunda vurgu, ünlem üzerindedir (Karahan, 2010: 71). Örneğin; Eyvah!
- Ünlem grupları, cümleye ahenk ve etkili bir anlatım tarzı katabilirler (Özkan, Sevinçli, 2015: 101). Örneğin; Bre Ahmet!

2.3. KELİME GRUPLARI

Her konuşma dilinin belli bir mantığa ve sisteme dayanan bir şekli vardır. Ve her dil bağlı olduğu bu mantığa ve sisteme göre oluşmakta ve insanlar arasındaki iletişim ile kendini göstermektedir. Dillerin yapıları ve işleyişlerine yön veren kuruluşlar genel olarak onların ses yapılarıyla, kelime türetme ve yeni kavramları karşılama ilkeleriyle, kelime gruplarının yapılarıyla ve cümle kuruluşları ile ilgilidir (Gece, 1993: 97).

Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek için belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimleri ile oluşan gruplardır (Karahan, 2010: 39).

Kelime grubu, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve anlamında bir bütünlük teşkil eden, dilde bir bütün olarak muamele gören dil birliği (Ergin, 1989: 353) oluşumundan meydana gelen bir yapıdır. Kelime grupları, içinde birden fazla kelime bulduran, birtakım kurallar ile belirli bir düzen içinde kelimelerin yan yana gelmesi ile oluşan birliklerdir (Koç, 1991: 131; Baydar, 2001: 31).

Kelime grupları, cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak için birden fazla kelimenin belirli kaideler ile yan yana gelmesi ile oluşan, yapı ve anlamdaki

bütünlük ile cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılamak üzere kullanılan yargısız anlatımlardan oluşan yapılardır (Korkmaz, 1992: 100).

Yine bir başka tanıma göre kelime grubu, yalın ya da türemiş bir kelime ile karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dil bilgisindeki terim karşılığıdır (Usta, 2000: 209).

Kelime grupları yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere en az iki unsurun anlamlı bir bütün oluşturması ile oluşan yargısız dil birimlerinden meydana gelen oluşumlardır.

Söz dizimi öğeleri içinde, kelime gruplarının anlam ilişkilerini açıklaması yönünden ayrı bir önemi bulunmaktadır. Yani kelime gruplarının iyi analiz edilememesi sonucu konunun anlaşılmasında sonucunu doğurmaktadır (Durukan, 2010: 143).

Türkçe dil bilgisi kaynaklarının yazarları, kelime grupları ile ilgili bir ölçüt belirlemedikleri veya kendi adlandırma ve bölümlenmelerini hangi ölçüte göre yaptıklarını açıklamadıkları için bu hususta bir belirsizlik ortaya çıkmıştır (Kahraman, 2012: 180). Bu çalışmada kelime grupları sınıflandırılırken Leyla Karahan (2010) ile Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin (2015) yaptığı tasnif ölçüt alınmıştır.

2.3.1. Kelime Gruplarının Genel Özellikleri

Kelime grubunun genel özellikleri aşağıdaki gibidir:

- En az iki kelimedenden oluşurlar (Altun, 2011: 13). Örneğin; Arkadaşımın arabası (belirtili isim tamlaması).
- Kelime grupları yargısız anlatımlardır (Hatiboğlu, 1972: 2). Örneğin; Aramak her tarafta bulmamak asla seni.
- Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi; isim, sıfat, zarf ve fiil gibi görevlerde bulunurlar (Karahan, 2010: 40).
- Kelime gruplarında unsurların yeri ve sırası, özellikle şiir ve konuşma dilinde yer değiştirebilir (Karahan, 2010: 40).

- Yapı ve anlam bakımından bir bütünlük arz ederler (Altun, 2011: 13).
- Bir varlığın, kavramın, nesnenin veya hareketin ismi olabilen kelime grupları da vardır (Altun, 2011: 14). Örneğin; Ertuğrul koyu.
- Deyimle ve kalıplaşmış sözler de kelime grupları içinde yer bulabilir (Altun, 2011: 14).
- Kelime grupları Türkçe’de genellikle soldan sağa doğru eklenir (Altun, 2011: 14).
- Bir grup diğer bir grubun ögesi olabileceği gibi grubun bir ögesi birden fazla gruba da ilişkilendirilebilir (Altun, 2011: 14).
- Kelime grubunun vurgusunun tam olarak nerede olduğu belli değildir. Vurgu, grubun yapısına göre başta ortada veya sonda bulunabilir (Karahan, 2010: 41).
- Kelime grubunun diğer kelime grupları ile olan ilişkisi grubun sonunda yer alan hâl ekleri ile sağlanır. Hâl eki, bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna ait bir unsur olarak kullanılır (Karahan, 2010: 41).
- Kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları da bulunabilir (Karahan, 2010: 41).

Kutadgu Bilig’deki ünlem gruplarında yer alan kelime grupları da bu özellikleri taşımaktadır. Örneğin; Kutadgu Bilig’in manzum bir yapıya sahip olmasından dolayı, şiir dilinde iki unsurun yer değiştirmesi gibi özellikler Kutadgu Bilig’ de de görülür.

2.3.2. Kutadgu Bilig’de Ünlem Gruplarında Kullanılan Kelime Grupları

2.3.2.1. İyelik Grubu

İyelik grubu, iki isim unsurunun iyelik ilişkisi esasına dayalı olarak oluşan bir kelime grubudur. Bu grupta birinci isim unsuru tamlayan, ikinci isim unsuruna ise tamlanan adı verilmektedir (Eraslan, 1997: 153).

İyelik grubu “Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, başka bir nesneye âit olduğunu, başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için iyelik grubu kurulur. Ekli bir birleşimdir. Tamlayan unsur ilgi hâlinindedir. Tamlanan unsur

ise mutlaka iyelik ekini taşır. Grubun temeli, iyelik ifadesinin meydana getirdiği bir birleşmedir. Tamlayan unsur ekli veya eksiz ilgi hâlinindedir.” (Karaörs, 1993: 10)

Türkçe dil bilgisi yazarlarının bir kısmı iyelik grubunu, isim tamlaması içinde değerlendirirken bir kısmı ise ayrı bir grup olarak değerlendirmektedir.

İyelik grubu oluşurken bazı durumlarda şahıs zamirinin kullanılmadığı görülür (Haydar, 2013: 168). Bu durumda isim unsuru üzerine gelen iyelik ekinden söz konusu kelimenin iyelik grubu yapısında olduğu anlaşılır.

İyelik grubunda tamlayan ve tamlanan arasına başka kelimeler girebilir. Böylece tamlayan sıfat görevinde bulunabilmektedir. Ayrıca bu grupta tamlayan ve tamlanan arasında bir ilgi bağının bulunması nedeniyle birleşik kelime yapmaya elverişli gruplar değildir (Haydar, 2013: 178, 179).

Aşağıda iyelik grubu ile ilgili birkaç örnek gösterilmiştir:

- Benim kitabım = Ben + im kitab + ım
tamlayan tamlanan
- Senin evin = Sen + in ev + in
tamlayan tamlanan
- Onun odası = O + nun oda + sı
tamlayan tamlanan

Kutadgu Bilig’de kullanılan iyelik grupları içerisinde en sık kullanılan kelime gruplarından biridir. Yine Kutadgu Bilig’de kullanılan iyelik gruplarında genellikle şahıs zamirinin kullanılmadığı görülür.

2.3.2.2. İsim Tamlaması

İsim tamlamalarında iyelik eki almış olan bir isim ile eksiz veya ilgi eki almış bir adın bulunması gerekir. Bu tamlamaların diziminde eksiz olan isim ya da ilgi eki önde, iyelik ekli isim ondan sonra gelerek tamlamayı oluşturmaktadır (Gökdayı, 2017: 10). Yine bir başka tanıma göre iyelik ekli bir isim unsuru ile iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsurunun ilişki kurduğu kelime gruplarına denir (Karahan, 2010: 42).

Birinci kelimeye tamlayan, ikinci kelimeye ise tamlanan adı verilir. Bu tamlama meydana gelirken ana unsur sonda bulunur. Tamlama oluşurken ikinci kelime olan tamlanan üzerinde iyelik ekinin yer alması bu tamlamanın tipik bir

özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bir başka özelliği isim tamlamaları kurulurken birden fazla tamlayan ve tamlanan unsuru yer alabilir.

Aşağıda bu tamlamanın oluşum şekli bir örnek ile gösterilmiştir:

$$\begin{array}{l} \text{Bahçe duvarı} = \underline{\text{Bahçe}} \quad \underline{\text{duvar}} + 1 \\ \text{tamlayan} \quad \text{tamlanan} \end{array}$$

İsim tamlaması tamlayanın ilgi hâli ekini alıp almamasına göre ikiye ayrılır.

2.3.2.2.1. Belirtili İsim Tamlaması

İsim tamlaması oluşurken, tamlayan unsurunda ilgi hâli eki yer alıyorsa bu tamlamaya “belirtili isim tamlaması” adı verilir. Bu tamlamalarda tamlayan unsuru isimden oluşurken ikinci unsur ismin işaret ettiği varlığı gösterir.

Belirtili isim tamlamasında vurgu her iki unsurda bulunabilir (Karahana, 2010: 48). Belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan unsurlar yer değiştirebileceği gibi tamlamanın arasına başka kelimeler de girebilir.

Aşağıda belirtili isim tamlaması bir örnek ile gösterilmiştir:

$$\begin{array}{l} \text{Okulun bahçesi} = \underline{\text{Okul}} + \underline{\text{un}} \quad \underline{\text{bahçe}} + \underline{\text{si}} \\ \text{tamlayan} \quad \text{tamlanan} \\ \text{(ilgi eki)} \quad \text{(iyelik eki)} \end{array}$$

Kutadgu Bilig’de kullanılan belirtili isim tamlamaları genellikle bulunma hâl eki olan –da/-de ekinin tamlayan ekinin yerine kullanılması ile karşımıza çıkar.

2.3.2.2.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Belirtisiz isim tamlaması, tamlayan unsurunda ilgi hâli ekinin bulunmaması ile oluşan tamlamalardır. İlgi hâlinin kullanılmaması ile tamlama da bir belirsizlik ve genelleme oluşur. Bu durum anlam sınırının genişliğini artırır. Vurgu ise birinci unsur üzerinde yer almaktadır (Karahana, 2010: 48).

Belirtisiz isim tamlamasında, belirtili isim tamlamasının aksine tamlayan ve tamlanan unsurları yer değiştiremez ve arasına başka bir kelime giremez. Bu sebeple nesne olarak kullanılmaya en elverişli grup olarak görülmektedir (Karahana, 2010: 44).

Aşağıda belirtisiz isim tamlaması bir örnek ile gösterilmiştir:

Sıfat tamlaması karşılaştırma biçimlerinin çıkma durumu eki “-dan/-den” ile tamlama oluşturabileceği de görülür (Gülensoy, 2000: 331). Örneğin; tahtadan masa gibi, camdan masa, kardan adam vb.

Kutadgu Bilig’de yer alan sıfat tamlamaları genellikle yukarıda anlatılan özellikleri taşımakla birlikte bazı durumlarda iki unsurun yer değiştirdiği görülür. Bu durumun ortaya çıkma sebebi ise eserin manzum bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

2.3.2.4. Sıfat-Fiil Grubu

Sıfat-fiil grubu, eylemlere sıfat-fiil ekleri olan -An, -Ar, -r, -Dık, -AcAk, -mİş, -mAz, -AsI gibi eklerin getirilmesi ile oluşan ve bunlara bağlı kelimelerden oluşan kelime gruplarıdır (Gökdayı, 2017: 12). Fiilimsi grupları içinde değerlendirilmektedir.

Grubun ana unsuru sıfat-fiildir ve genellikle sonda bulunur (Karahan, 2010: 53). Sıfatın olmadığı bir söz diziminde bu gruptan bahsedilemez. Bu grupta yer alan diğer unsurlar ise sıfat-fiili tanımlamak ve açıklamak amacıyla kullanılmaktadır (Gökdayı, 2017: 12).

Sıfat-fiil grubunda özne az kullanılır ve kullanıldığında da iyelik eki alır. Grubun vurgusu ise sıfat-fiilden önce kullanılan söz üzerindedir (Karahan, 2010: 54, 55).

Aşağıda sıfat-fiil grubu birkaç örnek ile gösterilmiştir:

- Ağaçta yan**an** kandiller
- Tarlaya dikile**cek** fidanlar
- Tanı**dık** insanlar
- Bitmey**en** gece
- Acın**ası** insan

Kutadgu Bilig’de yer alan sıfat-fiil grupları çok olmamakla birlikte yukarıda açıklanan özellikleri taşımaktadır. Ancak kullanılan sıfat-fiil ekleri günümüz Türkçesinde kullanılan sıfat-fiil ekleri değil, Karahanlı Türkçesinde kullanılan sıfat-fiil ekleridir. Kutadgu Bilig’de fiilimsi gruplarından yalnızca sıfat-fiil grubuna yer verilmiştir. Diğer fiilimsi gruplarından olan isim-fiil ve zarf-fiil gruplarının kullanılmadığı görülür.

2.3.2.5. Tekrar Grubu

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak için eş görevli iki kelimenin oluşturduğu kelime grubuna “tekrar grubu” adı verilir (Karahana, 2010: 60). Yine bir başka tanıma göre tekrar grubu, bir kelimenin iki kere tekrarıyla, kelimeye anlamca yakın veya zıt olan kelimenin getirilmesiyle meydana gelen kelime grubudur (Altun, 2011: 19).

Tekrar grubunda yer alan kelimeler arasında hem şekil açısından hem de anlam açısından bir ilişki mevcut olmakla birlikte anlamı kuvvetlendirme gibi bir durum söz konusudur. Bu grupta yer alan kelimeler arasında genellikle bir ses düzeni mevcut olması sebebiyle kelimelerin yeri değiştirilemez. Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır (Karahana, 2010: 60, 61, 62).

Tekrarlar anlamı kuvvetlendirir; nesne ve eyleme karşı bir süreklilik ve beraberlik anlamı katar. Ayrıca bağlama ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabileceği gibi grubu meydana getiren unsurlar çekim eki taşıyabilir (Karahana, 2010: 60, 61).

Aşağıda tekrar grubu ile ilgili birkaç örnek verilmiştir:

- Eğri büğrü
- Süzüle süzüle
- Olsa olsa
- Doğru dürüst

Kutadgu Bilig’de ünlem grubu içerisinde yalnızca bir tekrar grubuna yer verilmiş olup yukarıda açıklanan özellikleri taşıdığı görülür.

2.3.2.6. Unvan Grubu

Bir şahıs ismi ve bir unvan ya da akrabalık ismi ile kurulan kelime gruplarına “unvan grubu” adı verilir (Karahana, 2010: 68).

Kaynaklarda unvan grubunun iki şekilde olduğu görülür; birincisi şahıs adı ve ondan sonra gelen unvan ya da akrabalık isminin yan yana gelmesiyle, ikincisi ise önce gelen meslek ya da makam adı ve sonrasında da şahıs adının art arda gelmesiyle oluşan kelime gruplarıdır (Gökdayı, 2017: 11, 12).

Unvan grubunda iki unsur eksiz birleşir ve cümle içinde isim görevinde bulunur. Grubun vurgusu ise birinci unsur üzerinde yer alır (Karahana, 2010: 68, 69).

Aşağıda unvan grubu ile ilgili birkaç örnek verilmiştir:

- Türkan Sultan
- Kemal Amca
- Doktor Erkan

Kutadgu Bilig’de tespit edilen iki unvan grubu bulunmaktadır. Bu unvan gruplarının yukarıda açıklanan özellikleri taşıdığı görülür.

2.3.2.7. Kısaltma Grupları

Kısaltma grupları, kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ya da kalıplaşma yoluyla meydana gelen yapılardır (Karahan, 2010: 79).

Kısaltma grubu kendine has özellikleri olan bir kelime grubu olarak karşımıza çıkar. Bu kelime grubunda kurucu olan ögeler, anlam yükünü eşit olarak paylaştıkları için asıl unsur ve yardımcı unsur olarak ayrılmaz. Bu gruplarda yardımcı unsur ve asıl unsur diye bir ayırım yoktur. Bu ögeler arasındaki bağlantıyı ise hâl ekleri ve iyelik ekleri kurar. Ayrıca bu grubu oluşturan ekler de birinci öge üzerinde yer alır. Ancak bazı durumlarda birinci öge eksiz olabilir. İsnat gruplarında birinci grup bazen eksiz olabilmektedir (Özkan, 2004: 138, 139).

Kısaltma grubu diğer kelime grupları gibi iki ögeden oluşmaktadır. Bu kelime grubunda birinci öge hâl veya iyelik eki almış bir isim, ikinci öge ise yalnız şekilde bulunan bir isim olur. İkinci ögede bulunan isim genellikle sıfat görevinde kullanılan bir isimdir. Sadece eksiz isnat grubunda birinci öge herhangi bir ek almaz (Özkan, 2004: 140).

Kısaltma gruplarında yer alan grupların ortak özelliği iki isimden oluşmaları ve ilk ismin sonuna getirilen çekim ekinin türüne göre sınıflandırılmalarıdır (Gökdayı, 2017: 13). Kısaltma gruplarında art arda gelen iki kelimedenden birinci unsorda ek olmadığı takdirde ikinci kelimeye bakılır ve kısaltma grubunun türü bu eke dayalı olarak belirlenir.

Kutadgu Bilig’de kullanılan kısaltma grupları içinde sadece isnat grubu ve yönelme grubu tespit edilmiştir.

2.3.2.7.1. İsnat Grubu

Unsurlarında çekim eki bulunmayan ya da sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grubuna “isnat grubu” adı verilmektedir (Karahan, 2010: 80).

İsnat grubu, iyelikli veya iyeliksiz bir isim unsuru ile başka bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubuna verilen isimdir. Bu kısaltma grubu Türkçedeki dil bilgisi kitaplarında değişik isimlerle ele alınmış veya hiçbir şekilde değinilmemiştir (Özkan, 2001: 1).

Yine başka bir tanıma göre isnat grubu, birinci isim ögesinin iyelik üçüncü kişi eki aldığı, ikinci isim ögesinin ise yalın durumda bulunduğu kelime grubuna verilen isimdir (Altun, 2011: 16).

Kısaltma gruplarının sınıflaması yapılırken, yaygın olarak iyelikli isnat grubu, diğer kısaltma gruplarıyla paralel olarak ele alınmakta, başlı başına bir grup olarak değerlendirilmektedir (Nalbant, 2002: 54).

İsnat grubunda ikinci unsur genellikle sıfat görevinde kullanılan bir kelime olması nedeniyle sıfat tamlamasının ters çevrilmiş bir şekli olarak düşünülmemelidir. Çünkü ikinci unsurda yer alan kelime her zaman sıfat görevinde bir kelime olmayabilir. İkinci unsur hâl eki de alabilir. Bu nedenle ters çevrildiği zaman her zaman bir sıfat tamlaması görüntüsü vermez (Özkan, 2001: 14).

İsnat grubu kendine has yapısı olan bir kısaltma grubudur. Bu grupta unsurlar, anlam yükünü eşit şekilde paylaştıkları için asıl unsur ve yardımcı unsur olarak bir ayrıma tabii değildir. Bu yüzden grubun birinci unsurunun aldığı eke göre bir adlandırma yapılmaktadır (Özkan, 2001: 16).

İsnat grubunun genel özellikleri aşağıda verilmiştir:

- İsnat olunan unsur iyelik ekiyle kullanılabileceği gibi iyelik eki almadan da kullanılabilir (Özkan, 2001: 15).
- İsnat grubunun birinci unsuru ekli olabilmektedir (Özkan, 2001: 15).
Örneğin; eli uzun, gönlü cömert. Bu yapıdaki tamlamalar ters çevrildiklerinde birer sıfat tamlamasıdır.
- İsnat grubunun birinci unsuru eksiz de olabilmektedir (Özkan, 2001: 15).
Örneğin; baş açık, gün aydın. Bu yapıdaki tamlamalar da ters çevrildiklerinde birer sıfat tamlamasıdır.
- İsnat grubunda ikinci unsur birinci unsurdan daha vurgulu söylendiği için vurgu ikinci unsur üzerindedir (Özkan, 2001: 15, 16).

- İsnat grubu, cümle ve kelime gruplarında sıfat, zarf ve isim görevinde bulunur. Ancak daha çok sıfat görevindedir (Özkan, 2001: 16).
- İsnat grubu, iyeliksiz kullanıldığı zaman cümle içinde daha çok zarf görevinde bulunur (Özkan, 2001: 16).
- İsnat grubu, birleşik kelime oluşturmaya elverişli bir yapıya sahip olup deyimlerin oluşum aşamasında da bu yapılardan yararlanılır (Özkan, 2001: 16).

Aşağıda isnat grubu ile ilgili birkaç örneğe yer verilmiştir:

- Ağzı bağlı
- Eli bıçaklı
- Aklı başında
- Gözü pek
- Son moda
- Boynu bükük

İsnat grubu, Kutadgu Bilig’de en sık kullanılan kısaltma gruplarından biridir (Nalbant, 2002: 55). Kutadgu Bilig’de yer alan isnat gruplarının yukarıda açıklanan özellikleri taşıdığı görülür. Bazı isnat grupları iyelikli kullanılırken bazıları da iyeliksiz kullanılmıştır.

2.3.2.7.2. Yönelme Grubu

Birinci isim unsurunun yönelme hâl ekini taşıdığı, ikinci isim unsurunun ise yalın bir şekilde bulunduğu kısaltma grubuna “yönelme grubu” adı verilir (Altun, 2011: 15).

Leyla Karahan’ın (2010) yapmış olduğu tasnife göre yönelme grubunun hem birinci unsuru hem de ikinci unsuru yönelme hâl ekini alır. Bu açıklamaya göre, iki isim unsurunun yan yana gelmesi ile herhangi bir unsurun yönelme hâl ekini alabileceği görülmektedir.

Aşağıda yönelme grubu birkaç örnek ile gösterilmiştir:

- Baş başa
- Sözüne sadık
- Dillere destan

Kutadgu Bilig’de ünlem grubu yapısındaki kelime gruplarında kullanılan yönelme gruplarının yukarıda verilen özellikleri taşıdığı görülür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. BULGULAR

3.1.1. Manzum Mukaddime Bölümünde Yer Alan Ünlem Grupları ve Çözümlenmeleri

3.1.1.1. Ay Ünlemi ile Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.1.1.1. Ay+Belirtisiz İsim Tamlaması ile Oluşturulan Kelime Grupları

(beyit 3)

ay yir kök idisi hālayık bile

ruzını anutmış yigil sen küle (Arat, 1947: 4).

Yer, gök ve mahlukların rabbi herkesin rızkını hazırlamıştır; sen güle güle ye (Arat, 1994: 3).

ay / yir kök idisi = ünlem grubu

yir kök idisi = belirtisiz isim tamlaması

tamlayan tamlanan

3.1.1.1.2. Ay+Yönelme Grubu İle Oluşturulan Kelime Grupları

(beyit 21)

ay tegme kişike kıtab birmegü

apañ dostuñ erse imin bolmağü (Arat, 1947: 5).

Kitabı herkese vermemeli; dostun olsa bile, emin olmamalı (Arat, 1994: 5).

ay / tegme kişike = ünl. grb.

tegme kışike = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is. is.

3.1.1.1.3. Ay+Sıfat-Fiil Grubu İle Oluşturulan Kelime Grupları

(beyit 33)

ay ol bu kıtabka қаbul bolduқи

bu türkler tilinde ‘açeb kördüki (Arat, 1947: 6).

Ey bu kitabı makbul bulan ve bu Türkçe esere hayretle bakan (Arat, 1994: 5).

ay / ol bu kitabka kabul bolduğı = ünl. grb.

ol bu kitabka kabul bolduğı = sıfat-fiil grubu

3.1.2. Kutadgu Bilig’in Ana Metninde Yer Alan Ünlem Grupları ve Çözümlemeleri

3.1.2.1. Ay Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.2.1.1. Ay+İsim Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 11)

ay iç taş biligli ay **hakkı ‘l- yakın**

közümde yırak sen köñülke yakın ((Arat, 1947: 18).

Ey içi ve dışı bilen, ey hakkı ‘l-yakîn; gözden uzaksın, fakat gönüle yakınsın (Arat, 1994: 12).

ay / hakkı ‘l- yakın = ünl. grb.

hakkı ‘l- yakın = is.

(beyit 24)

eğiz ‘arşta altın şerağa tegi

tözü barça muñluğ saña **ay idi** (Arat, 1947: 19).

Yüksek arş ‘tan alttaki toprağa kadar bütün herşey, hepsi sana muhtaçtır, ey rabbim (Arta, 1994: 13).

ay / idi = ünl. grb.

idi = is.

(beyit 158)

yorı **ay biligsiz** igiñni ota

biligsiz otın sen ay bilge kıta (Arat, 1947: 32).

Ey bilgisiz, git, hastalığını tedavi ettir; ey mesut âlim, bilgisizliğin ilacını sen söyle (Arat, 1994: 23).

ay / biligsiz = ünl. grb.

biligsiz = is.

(beyit 179)

biligsiz karağu turur belgölög

yori **ay biligsiz** bilig al ölüg (Arat, 1947: 34).

Bilgisiz insan Şüphesiz kördür; ey bilgisiz, yürü; bilgiden nasip al (Arat, 1994: 24).

ay / biligsiz = ünl. grb.

biligsiz = is.

(beyit 183)

tiriglik tilese özüñ ölmegü

kılnçññ sözüñ edgü tut **ay bügü** (Arat, 1947: 35).

Kendin ölümsüz bir hayat dilersen, ey hâkim, işin ve sözün iyi olsun (Arat, 1994: 24).

ay / bügü = ünl. grb.

bügü = is.

(beyit 187)

saña sözledim men sözüm **ay oğul**

saña birdi bu peñd özüm **ay oğul** (Arat, 1947: 35).

Ey oğul, bir sözümü sana söyledim; ey oğul, bu nasihatleri ben sana verdim (Arat, 1994: 25).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 203)

biligsiz bile hiç sözüm yok meniñ

ay bilge özüm uş tapuğcı seniñ (Arat, 1947: 37).

Benim bilgisiz ile hiçbir sözüm yoktur; ey bilgili, işte ben senin kulunum (Arat, 1994: 26).

ay / bilge = ünl. grb.

bilge = is.

(beyit 240)

özün edgü bolsa atın ögdilig

kalı bolsa isiz söküş **ay silig** (Arat, 1947: 40).

Ey temiz kimse, iyi olursan adını överek anarlar; eğer kötü olursan, seni söverek yad ederler (Arat, 1994: 28).

ay / silig = ünl. grb.

silig = is.

(beyit 376)

oğungıl **ay kökçin** ölümke anun

bu keçmiş künüñke sıgıt kıl ünün (Arat, 1947: 52).

Ey kır saçlı uyan, ölüme hazırlan; geçmiş günlerin için ağla ve sızla (Arat, 1994: 37).

ay / kökçin = ünl. grb.

kökçin = is.

(beyit 396)

tapuğsuz kuluñ men yazuğum öküş

özün fağlı birle keçür **ay küsüş** (Arat, 1947: 54).

Ben asi bir kulunum, günahım çoktur; ey aziz Tanrı, beni kendi fazlın ve keremin ile affet (Arat, 1994: 39).

ay / küsüş = ünl. grb.

küsüş = is.

(beyit 483)

tağı bir sav altun kerek **ay tetig**

anı işletip itse özke itig (Arat, 1947: 63).

Ey zeki insan, bunlardan biri de, yerinde kullanmak ve sarfetmek için elde bulunması icap eden som altındır (Arat, 1994: 45).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 557)

ödiñe küdezgü işig ivmegü

ķamuğ iş ödiñde bolur **ay bögü** (Arat, 1947: 70).

Acele etmemek ve işin zamanını beklemek lazımdır; ey hâkim, her iş zamanı gelince olur (Arat, 1994: 50).

ay / bögü = ünl. grb.

bögü = is.

(beyit 643)

yana oķ buşup aydı ilig sözi

ayur **ay biligsiz** ķişi munduzı (Arat, 1947: 80).

Hükümdar aynı şekilde hiddetle konuşmaya devam etti ve dedi: -Ey bilgisiz, ey ahmak insan! (Arat, 1994: 57).

ay / biligsiz = ünl. grb.

biligsiz = is.

(beyit 695)

yayığ ermez erse bu devlet özi

ne eđgü neñ erdi bu ķut **ay kozi** (Arat, 1947: 86).

Ey kuzum, bu ikbal ne güzel şey olurdu, eğer devlet döneκ olmasa idi (Arat, 1994: 61).

ay / kozi = ünl. grb.

kozi = is.

(beyit 810)

bu bögde biçek kim eligde turur

bıçığı kesigli turur **ay unur** (Arat, 1947: 98).

Ey becerikli insan, elimdeki bu bıçak biçen ve kesen bir alettir (Arat, 1994: 69).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 852)

yarayın tise sen maña belgülüg

bu kaç neñ özüñdin yırat **ay külüg** (Arat, 1947: 102).

Sen benim gerçekten işime yaramak istiyorsan, bu birkaç şeyi kendinden uzak tut; ey namlı insan (Arat, 1994: 72).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 883)

ķarında törümiş kılınç öğretig

yagız yir ķatında kiter **ay tetig** (Arat, 1947: 105).

Ana karnında teşekkül eden tabiat ve terbiye ancak kara toprak altında terkedip gider; ey zeki insan (Arat, 1994: 74).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 922)

kim eğgüg yirer erse isiz bolup

tiler men **ay eğgü** sini men ķolup (Arat, 1947: 109).

Ey iyi, kötü seni istediği kadar hakir görsün, ben seni isteyerek ararım (Arat, 1994: 77).

ay / eğgü = ünl. grb.

eğgü = is.

(beyit 923)

ay eđgü sañar kim toğar ay maña

berü kelgil emdi men aç men saña (Arat, 1947: 109).

Ey iyi, bana söyle, sana kim doyar; ben ise, tamamen açım, şimdi bana gel (Arat, 1994: 77).

ay / eğgü = ünl. grb.

eğgü = is.

(beyit 931)

otunluk bıvalık yavalık kamağ

isizler kılınç bolur **ay uluğ** (Arat, 1947: 110).

Küstahlık, kabalık, aksilik hep kötülerin hareketidir; ey büyük (Arat, 1994: 78).

ay / uluğ = ünl. grb.

uluğ = is.

(beyit 932)

beła miñnet emgek ökünçün sıgıt

isizlik yanıtı bolur **ay yigit** (Arat, 1947: 110).

Bela, mihnet, zahmet, pişmanlık ve keder hep kötülüğün karşılığıdır, ey yiğit (Arat, 1994: 78).

ay / yigit = ünl. grb.

yigit = is.

(beyit 979)

ayıtmaklık erkek turur **ay ilig**

cevabı tişi ol yetürse bilig (Arat, 1947: 115).

Ey hükümdar, iyice düşünürsen, sormak erkektir; cevap vermek de dışıdır (Arat, 1994: 81).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 996)

ķayudın ıķar söz ķayuķa barır

munı ma ayu bir maņa **ay bilir** (Arat, 1947: 117).

Söz nereden ıķar ve nereye varır; ey bilgili, bana bunu da izah et (Arat, 1994: 83).

ay / bilir = unl. grb.

bilir = is.

(beyit 1033)

bu Őukruę negü teg tey öz özün

munıń Őükri sen ķıl saņa **ay tüzün** (Arat, 1947: 121).

Bu ihsanlara Őkrden ben cizim; ey asil, bunun Őkrn sana karşı yine sen eda et (Arat, 1994: 85).

ay / tüzün = unl. grb.

tüzün = is.

(beyit 1066)

usal bolmağıl **ay tirig** boldaçı

tirig boduń erse özün ldeęi (Arat, 1947: 124).

Ey hayatta olan gafil olma; bugün dirisin, fakar bir gün muhakkak leceksin (Arat, 1994: 88).

ay / tirig = unl. grb.

tirig = is.

(beyit 1081)

ķiŐi baręa igler kr eđę bolur

saņa yalnıuz ermez bu ig **ay unur** (Arat, 1947: 125).

Herkes hastalanır, bakarsın, tekrar iyileŐir; ey kudretli insan, bu hastalık yalnız senin için değildir (Arat, 1994: 89).

ay / unur = unl. grb.

unur = is.

(beyit 1116)

öküncü ayur **ay tiriqlik** isiz

yavallıkkā ıdtım isiz körk beğiz (Arat, 1947: 129).

Pişman oldu ve: -Ey hayat, ey güzelliik, ne yazık ki, sizi boşuna harcadım- dedi (Arat, 1994: 91).

ay / tiriqlik = ünl. grb.

tiriqlik = is.

(beyit 1123)

tilek bulsa bolmaz tiriqlik yigü

tirig bolsa bulmaz tilek **ay bügü** (Arat, 1947: 129).

İnsan dileğine kavuşsa, yaşamasını bilmez; yaşasa da dieğine kavuşamaz, ey hâkim (Arat, 1994: 92).

ay / bügü = ünl. grb.

bügü = is.

(beyit 1155)

otunluk bile kıldım isiz öküş

tüzünlük bile sen keçür **ay küsüş** (Arat, 1947: 132).

Küstahlıkla birçok kötülük yaptım; ey aziz olan rabbim, sen beni rahmet ve şefkatin ile af ve mağrifet et (Arat, 1994: 94).

ay / küsüş = ünl. grb.

küsüş = is.

(beyit 1167)

bu ay toldı aydı eşit **ay oğul**

sözümni unıtma maña tut köñül (Arat, 1947: 134).

Ay-Toldı dedi: -Ey oğul, sözümü unutma, bunu can kulağı ile dinle (Arat, 1994: 94).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 1207)

bu kün öknüp asğı negü **ay ata**

başın yirke çalsa ulıp miñ kıata (Arat, 1947: 138).

Ey baba, bugün pişman olmanın ve inleyerek, başını yerden yere vurmanın ne faydası var? (Arat, 1994: 97).

ay / ata = ünl. grb.

ata = is.

(beyit 1215)

yana aydı ay toldı kör **ay oğul**

ne halin barır men mini kör oğul (Arat, 1947: 138).

Ay-Toldı sözüne devam etti ve: -Ey oğul- dedi- ben ne hâlde gidiyorum, beni gör ve uyan (Arat, 1994: 98).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 1273)

yana aydı ay toldı uq **ay oğul**

ölümüg unitma öyü tur oğul (Arat, 1947: 144).

Ay-Toldı devam etti ve: -Ey oğul, anla-dedi- ölümü unutma, onu daima düşün ve uyanık bulun (Arat, 1994: 101).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 1314)

tiliñde yorımasu begler sözi

meğer eğgülıkte adın **ay kıozı** (Arat, 1947: 149).

Ey kuzum, iyilikten başka bir maksatla, ancak beylerin kullanabileceğı sözleri ağzına alma (Arat, 1994: 104).

ay / kıozı = ünl. grb.

kıozı = is.

(beyit 1354)

bu eğgü yanutı kıumaru bitig

bitip kıoğtum emdi saña **ay tetig** (Arat, 1947: 153).

Bu iyiliğin karşılığı olarak, ey zeki insan, şimdi sana vasiyetname yazıp bırakıyorum (Arat, 1994: 107).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 1360)

ay ilig munu men bađırsaķ saña

sözüm işke tutđıl ay ersig toña (Arat, 1947: 153).

Ey hükümdar, işte ben sana sadakat ile bağlı insanım; sözüme göre hareket et, ey mert insan (Arat, 1994: 107).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 1366)

ölüm tutmaz erken oğun **ay ilig**

iřiñni itingil yetürgil bilig (Arat, 1947: 154).

Ey hükümdar, ölüm henüz yaklaşmadan, uyan; bilgini kullan, işini tanzim et (Arat, 1994: 108).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 1372)

ay ilig kıatığlan meniñde kığın

yava kıılma öğ kün tapuğda ağın (Arat, 1947: 155).

Ey hükümdar gayret et, benden sonra ömrünü boşa harcama; ibadetle meşgul ol (Arat, 1994: 108).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 1411)

ay ilig atıqlan özün eg bol

begi eg bolsa buun eg ol (Arat, 1947: 158).

Ey hükümdar gayret et, kendin iyi ol; beyi iyi olursa, halk da iyi olur (Arat, 1994: 110).

ay / ilig = nl. grb.

ilig = is.

(beyit 1413)

apugda tirildi alın a bri

ay ilig oyu ke kdezip yor (Arat, 1947: 158).

Kapıda birçok a kurt toplanmıştır; ey hükümdar, koyunlar iyice muhafaza altına al (Arat, 1994: 111).

ay / ilig = nl. grb.

ilig = is.

(beyit 1424)

avınma erejke kvenme **ay beg**

avınn kvenn uıtay u teg (Arat, 1947: 160).

Ey hükümdar, avınma ve huzura güvenme; bu avınman ve gvenmen seni gaflet uykusuna düşürür (Arat, 1994: 111).

ay / beg = nl. grb.

beg = is.

(beyit 1426)

a uz tşenr özün olau

ara yir tşenu turur **ay bg** (Arat, 1947: 160).

İpek sırma ile örtülen vücudun kara toprağa serilecektir, ey hkim (Arat, 1994: 111).

ay / bg = nl. grb.

bg = is.

(beyit 1436)

buunka başı sen **ay ilig** bu kn

buunuğ kdezgil ouğ tur oğün (Arat, 1947: 161).

Ey hükümdar, sen bugün halkın başında bulunuyorsun; halkı gözet, aklın başında ve uyanık ol (Arat, 1994: 112).

ay / ilig = nl. grb.

ilig = is.

(beyit 1449)

ayur **ay tirig** sen usanma oun

usandım oknn yatur men yılın (Arat, 1947: 162).

O der ki: -Ey diri, sen gafil olma, uyan; ben gaflet ettim, Şimdi yıllarca pişmanlık içinde yatacağım (Arat, 1994: 113).

ay / tirig = nl. grb.

tirig = is.

(beyit 1450)

ay ilig bu beglik uzun klsa sen

kiŐ iş kl kiŐ iş ko klur erse sen (Arat, 1947: 162).

Ey hükümdar, bu saltanatın uzun sürmesini istersen, Şu birkaç işi yap, Şu birkaç Şeyi de bırak (Arat, 1994: 113).

ay / ilig = nl. grb.

ilig = is.

(beyit 1462)

oznni yańılma **ay ilig** baķın

tpnni unitma oy tur saķın (Arat, 1947: 163).

Ey hükümdar, dikkat et, kendini şaşırma; aslını unutma, bunu daima hatırla tut ve düşün (Arat, 1994: 114).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 1467)

kişi ölse andın kumarı kalır

munu kı kumarum saña **ay bilir** (Arat, 1947: 164).

İnsan ölünce ondan bir miras kalır; ey bilgin, benim sana mirasım da işte budur (Arat, 1994: 114).

ay / bilir = ünl. grb.

bilir = is.

(beyit 1468)

severim sen erdiñ **ay ilig** maña

asığlıg kumarumnu koğtum saña (Arat, 1947: 164).

Ey hükümdar, benim en çok sevdiğim insan sendin; faydalı mirasımı sana bırakıyorum (Arat, 1994: 114).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 1478)

ay ilig munu men ötedim haqıñ

tükel kıldım emdi bağırsaqlıqıñ (Arat, 1947: 165).

Ey hükümdar, işte ben senin hakkını ödedim; bana gösterdiğin yakınlığın karşılığını yerine getirdim (Arat, 1994: 115).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 1501)

ayur **ay oğul** kördüñ emdi mini

ne hâlin barır men unıtma munı (Arat, 1947: 167).

Ey oğlum-dedi- işte beni görüyorsun; ben ne hâlde gidiyorum, bunu hatırından ıkarma (Arat, 1994: 116).

ay / oğul = nl. grb.

oğul = is.

(beyit 1511)

ayur **ay inançsız** ajun bi-vefa

nelük kıldıñ emdi maña sen cefa (Arat, 1947: 168).

Ey vefasız, güvenilmez dünya- dedi- niçin şimdi bana cefa ediyorsun (Arat, 1994: 117).

ay / inançsız = nl. grb.

inançsız = is.

(beyit 1526)

eğiz boldı ornı **ay ktlğ** kıta

teñise koğı inse boldı yuta (Arat, 1947: 170).

Ey devletli, onun yeri ykseklindedir; onun yükselmesi saadet, aşağı inmesi felakettir (Arat, 1994: 118).

ay / ktlğ = nl. grb.

ktlğ = is.

(beyit 1549)

ayur **ay oğul** kılma artuğ sağın

sağın kese ağır tpinde sevinç (Arat, 1947: 172).

Dedi: -Ey oğul, fazla zlme; keder geçer ve arkasından sevinç gelir (Arat, 1994: 120).

ay / oğul = nl. grb.

oğul = is.

(beyit 1557)

ilig aldı açtı okıdı bitig

sözün uktı aydı isiz **ay tetig** (Arat, 1947: 172).

Hükümdar mektubu aldı ve açıp okudu; ne demek istediğini anladı ve dedi: -Ne yazık, ey akıllı insan (Arat, 1994: 120).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 1558)

ayur **ay bağırsak** kişide burun

kapugum kırıtıñ kor ittiñ orun (Arat, 1947: 173).

Ey merhametli insan, ey insanların ileri geleni, kapımı kimsesiz ve yerini boş bıraktın (Arat, 1994: 120).

ay / bağırsak / kişide burun = ünl. grb.

bağırsak = is.

(beyit 1574)

sağındı kör ay toldı erdemleri

ayur **ay dıriğa** ol erde eri (Arat, 1947: 174).

O zaman Ay-Toldı'nın faziletlerini hatırladı ve: -Ah yazık, o erler eri idi- dedi (Arat, 1994: 122).

ay / dıriğa = ünl. grb.

dıriğa = is.

(beyit 1591)

ilig aydı munda naru **ay oğul**

maña tapnu turgıl çökürme köñül (Arat, 1947: 176).

Hükümdar: -Ey oğlum- dedi- bundan sonra benim hizmetimde bulun; artık gönlünü ferah tut (Arat, 1994: 123).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 1613)

yana bir kün oldrup muñađtı ilig

ayur **ay dırığa** yitürdüm erig (Arat, 1947: 178).

Yine bir gün hükümdar üzüntü içinde kendi kendine: -Ne yazık, o mükemmel insanı kaybettim- dedi (Arat, 1994: 125).

ay / dırığa = ünl. grb.

dırığa = is.

(beyit 1656)

ilig aydı emdi eşit **ay oğul**

söz aytur özüm sen maña tut köñül (Arat, 1947: 183).

Hükümdar: -Ey oğlum- dedi- şimdi dikkat et, sana soracaklarım var, beni can ve gönülden dinle (Arat, 1994: 127).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 1658)

yanut birdi ögdülmiş aydı **ay beg**

bilig ordusu ay kişilerde yig (Arat, 1947: 183).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey benim, ey bilgi hazinesi, ey insanların iyisi- dedi (Arat, 1994: 128).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 1673)

negü tir eşitgil saranıg bilig

ay çırğuy ay muñluğ ay tüğmiş elig (Arat, 1947: 184).

Bilgi hasis hakkında ne der, dinle: -Ey zavallı, ey biçare, ey sıkı el (Arat, 1994: 129).

ay / çırğuy = ünl. grb.

çırğuy	= is.
ay / muñluğ	= ünl. grb.
muñluğ	= is.

(beyit 1749)

ay ilig körü bar kişiler küni

ne körklüg keçer ol yorısa köni (Arat, 1947: 192).

Ey hükümdar, dikkat et, doğru hareket ederlerse insanların hayatı ne kadar güzel geçer (Arat, 1994: 134).

ay / ilig	= ünl. grb.
ilig	= is.

(beyit 1802)

yana ma **ay ilig** ata alkıştı

oğulka tegir ol sevinçi tuşı (Arat, 1947: 197).

Bir de, ey hükümdar, çocuk ne kadar babasının rızasını alırsa, o kadar onun duasına nail olur (Arat, 1994: 137).

ay / ilig	= ünl. grb.
ilig	= is.

(beyit 1859)

uquşsuz öküندی ayur **ay uquş**

seniñsiz muñaður men artuğ öküş (Arat, 1947: 203).

Akılsız hayıflandı ve dedi: -Ey akıl, sensiz ben çok bunalıyorum (Arat, 1994: 141).

ay / uquş	= ünl. grb.
uquş	= is.

(beyit 1872)

bu sözler eşitti sevindi ilig

ayur **ay oduñmış** sözi ög bilig (Arat, 1947: 204).

Hükümdar bu sözleri işitti, sevindi ve şöyle dedi: -Ey sözü akıl ve bilgiden ibaret olan, uyanık adam (Arat, 1994: 142).

ay / oğunmış = ünl. grb.

oğunmış = is.

(beyit 2033)

uzun il yiyeyin tise **ay bğü**

töru tüz yoritgu buğunuğ küğü (Arat, 1947: 220).

Ey hâkim, memlekette uzun müddet hüküm sürmek istersen, kanunu doğru yürütmeli ve halkı korumalısın (Arat, 1994: 154).

ay / bğü = ünl. grb.

bğü = is.

(beyit 2052)

negü tir eşitgil urup yigli er

urup al **ay alp** er yana erke bir (Arat, 1947: 222).

Harp eden ve hayatını bununla kazanan insan ne der, dinle: ey kahraman, vur al ve aldıklarını tekrar yiğitlere ver (Arat, 1994: 155).

ay / alp = ünl. grb.

alp = is.

(beyit 2068)

öküş il tutayın tise **ay ilig**

üç iş kılgu ötrü yetilse elig (Arat, 1947: 223).

Ey hükümdar, birçok memleketleri elde etmek istersen, yapabilirsen, şu üç işi yap (Arat, 1994: 156).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2071)

ay ilig bu kaç neñ kerek begke kör

buğunka sevülse orun bulsa tör (Arat, 1947: 224).

Halk tarafından sevilmesi ve itibar görmesi için, ey hükümdar, beyin şu bir şeye sahip olması lazımdır (Arat, 1994: 156).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2118)

uluğsıg beğük tutsa begler köñül

siziksiz uçuzluk körür **ay oğul** (Arat, 1947: 228).

Beyler büyüklük taslar ve kibirli olurlarsa, ey oğul, onlar şüphesiz itibar görmezler (Arat, 1994: 159).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 2143)

kılıç baldu sağçı tutun **ay unur**

kılıç sağçı bolsa beg inçlik bulur (Arat, 1947: 230).

Ey kudretli, kılıç ve baltayı kendine muhafız yap; kılıç bekçi olursa, bey rahata kavuşur (Arat, 1994: 161).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 2145)

sevinçlig tut **ay beg** kılıç urğuçıg

sevinçin tiril tutçı körme açıg (Arat, 1947: 230).

Ey bey, kılıç kullananı her vakit memnun et ve böylece kendin de daima sevinç içinde yaşa ve zahmet yüzü görme (Arat, 1994: 161).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 2174)

bu erdi **ay ilig** meniñ bilmişim

munuķı ötündüm saña uķmıřım (Arat, 1947: 233).

Ey hükümdar, benim bildiğim bunlardır; aklımın erdiklerini işte sana arzettim
(Arat, 1994: 163).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2177)

bu yañlıg begi bolsa erdem tolu

veziri negü teg kerek **ay talu** (Arat, 1947: 233).

Beyi böyle her türlü fazilet sahibi olursa, ey seçkin insan, veziri nasıl olmalıdır ki?
(Arat, 1994: 163).

ay / talu = ünl. grb.

talı = is.

(beyit 2248)

isiz kıyda bolsa isizler bile

ay eğgü yorı sen iş eğgü tile (Arat, 1947: 239).

Kötülük nerede ise kötüler de beraberdir; ey iyi insan, sen yürü ve iyi arkadaş ara
(Arat, 1994: 168).

ay / eğgü = ünl. grb.

eğgü = is.

(beyit 2407)

muñar meñzer emdi bu söz **ay bügü**

körü barsa yetrü çın aymış tigü (Arat, 1947: 254).

Ey hâkim, buna benzer bir söz vardır; iyice dikkat edersen, bunun doğru olduğunu tasdik edersin (Arat, 1994: 179).

ay / bügü = ünl. grb.

bügü = is.

(beyit 2429)

bu erdi **ay ilig** özüm bilmiş

munuķı ötündüm ayıtmış tuşu (Arat, 1947: 256).

Ey hükümdar, benim bildiklerim bunlardır; sorulduğu için işte arzettim (Arat, 1994: 181).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2430)

ilig aydı uķtum munı belgölüg

taķı bir sözüm bar anı **ay külüg** (Arat, 1947: 257).

Hükümdar: -Bunu açıkça anladım; daha bir sözüm var, onu da söyle, ey şöhretli insan- dedi (Arat, 1994: 181).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 2503)

ay ilig hacıblarka saklangu ol

bu kaç yirde artuķ katıglangu ol (Arat, 1947: 263).

Ey hükümdar, hacibler birkaç yerde ihtiyatlı olmalı ve bu hususlarda çok gayret etmelidirler (Arat, 1994: 186).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2509)

bu iki kılnıç kimde bolsa kōni

özünke yaķurma **ay ilig** anı (Arat, 1947: 264).

Bu iki tabiat gerçekten kimde bulunursa, ey hükümdar, onu kendine yaklaşturma (Arat, 1994: 186).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2525)

bu erdi **ay ilig** özüm bilmiş

munuķı ötündüm ayıtmış tuşu (Arat, 1947: 265).

Ey hükümdar, benim bildiklerim bunlardır; işte sorulduğu için arzettim (Arat, 1994: 187).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2588)

ķapugda neteg erse oldruğ turuğ

bu yortuğda andağ kerek **ay uluğ** (Arat, 1947: 272).

Herkesin saray kapısındaki mevkii ve yeri ne ise, bu hareket esnasında da olduğu gibi muhafaza edilmelidir; ey büyük (Arat, 1994: 192).

ay / uluğ = ünl. grb.

uluğ = is.

(beyit 2654)

isizim uvut ya uķuş öğ bilig

arığsız bu borķa birür **ay silig** (Arat, 1947: 278).

Ey nazik insan ne yazık ki, insan hayasını ve aklını, idrâkini, bilgisini bu pis içkiye verir (Arat, 1994: 197).

ay / silig = ünl. grb.

silig = is.

(beyit 2671)

bitigçi negü teg kerek **ay tetig**

añar beg inanıp bititse bitig (Arat, 1947: 280).

Ey akıllı, katip nasıl olmalıdır ki, bey ona itimat ederek, yazılarını yazdırabilsin (Arat, 1994: 198).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 2673)

ötüg birdi ögdülmiş aydı **ay beg**

yorayın bu sözni köñülteki teg (Arat, 1947: 280).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Hükümdar bu husus hakkında çok düşünmelidir –dedi
(Arat, 1994: 198).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 2683)

ay begler inançı sözüñ kizle berk

sözüñ kizlemese başıñ bargâ terk (Arat, 1947: 281).

Ey beylerin itimadını kazanan insan, sırrı iyi sakla; sırrı saklayamazsan, derhal başın gider (Arat, 1994: 199).

ay / begler = ünl. grb.

begler = is.

(beyit 2737)

bitigçi bu yañlıg kerek **ay ilig**

mansa añar birse bolğay elig (Arat, 1947: 286).

Ey hükümdar, katip böyle olmalıdır; böylesine inanılır ve itimat edilebilir (Arat, 1994: 202).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2739)

bu erdi **ay ilig** meniñ bilmişim

ötündüm iligke tükendi işim (Arat, 1947: 286).

Ey hükümdar, benim bildiğim bu kadardır; işte hükümdara arzettim, başka bir diyeceğim yoktur (Arat, 1994: 202).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2778)

bitigsiz işig bek tutumaz köñül

köñülke işanma biti **ay oğul** (Arat, 1947: 290).

Kayda geçmeyen işleri insan gönlünde iyice tatamaz; gönüle inanma, yaz, ey oğul (Arat, 1994: 205).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 2796)

ıdı yakşı aymış biliglig sözüg

ay ersig küdeşgil köñülüg közüg (Arat, 1947: 291).

Bilgili çok yerinde bir söz söylemiştir; ey yiğit, gönülü ve gözü gözet (Arat, 1994: 206).

ay / ersig = ünl. grb.

ersig = is.

(beyit 2818)

negü tir eşitgil bu kökçin saña

muñadmış muñıña yara **ay toña** (Arat, 1947: 293).

Bu ak saçlı sana ne der, dinle; ey kahraman, muhtaç olanın ihtiyacını karşılamaya çalış (Arat, 1994: 208).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 2826)

ıdı ters turur bu aş içgü yigü

siziklig kişidin yise **ay bğü** (Arat, 1947: 294).

Ey hâkim, şüpheli insanın elinde bulunursa, bun yemek-içmek işi çok güç bir mesele hâlini alır (Arat, 1994: 208).

ay / bğü = ünl. grb.

bğü = is.

(beyit 2879)

bu erdi **ay ilig** özüm bilmişin

ayu birdim emdi köñül bulmuşın (Arat, 1947: 298).

Ey hükümdar, benim bildiğim bunlardır; hatırıma gelenleri işte arzettim (Arat, 1994: 212).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2927)

ay ilig kaç işke er ödrüm tile

bağırsağ közi tok uvutu bile (Arat, 1947: 303).

Ey hükümdar, şu birkaç işe sadık, gözü tok ve hayâ sahibi, seçkin insanlar ara (Arat, 1994: 215).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2930)

yalavaç bitigçi kalı bolsa yig

anın yası ilke tokır **ay tetig** (Arat, 1947: 303).

Eğer elçi ile katip olgun kimseler olmazsa, ey zeki insan, bunun zararı memlekete dokunur (Arat, 1994: 215).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 2932)

katıġlan **ay ilig** bu bir kaç kişig

talulayu ödrü tutuzġıl işig (Arat, 1947: 304).

Ey hükümdar gayret et, bu birkaç insanı iyi seç, sonra işleri onların ellerine bırak
(Arat, 1994: 216).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2948)

yanut birdi ili ayur **ay bğü**

negü ol maña ay sözüñ sözlegü (Arat, 1947: 305).

Hükümdar cevap verdi ve: -Ey hâkim, diyeceğın nedir, bana söyle –dedi (Arat, 1994: 217).

ay / bğü = ünl. grb.

bğü = is.

(beyit 2961)

isig tumlıġ aç tok yađaġ hem yalıñ

kılıç baldu ok yir **ay ilig** biliñ (Arat, 1947: 306).

Onlar sıcakta, soğukta, aç, tok, yaya ve çıplak hâlde, kılıç, balta ve ok darbelerine maruz kalırlar; ey hükümdar, bunu bil (Arat, 1994: 218).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2970)

ay ilig kişilik mürüvvet bolur

mürüvvet kişike ıarıkāt bolur (Arat, 1947: 307).

Ey hükümdar, insanlık mürüvvettir; mürüvvet insan için, bir tarikattır (Arat, 1994: 219).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 2975)

kişi yıkıda ınğa ermez **ay beg**

muni teñlese iş bolur ülgü beg (Arat, 1947: 307).

Ey hükümdar, insan hayvandan daha aşağı bir mahluk değildir; bunu kıyas tutarsan, iş ölçüsüne göre olur (Arat, 1994: 219).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 2994)

ay ilig tapuğçı bile beg meşel

satığçı osuğluğ bolur çın tükel (Arat, 1947: 309).

Ey hükümdar, hizmetkâr ile bey arasındaki münasebet, gerçekten tam bir alıcı-satıcı münasebeti gibidir (Arat, 1994: 220).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3015)

bu sözler eşitti sevindi ilig

ayur **ay uğuşluğ** uruğı silig (Arat, 1947: 311).

Hükümdar bu sözleri dinledi, sevindi ve: -Ey akıllı, ey nesebi temiz –dedi (Arat, 1994: 222).

ay / uğuşluğ = ünl. grb.

uğuşluğ = is.

(beyit 3028)

bu altun kümüşüğü üle **ay ilig**

ķayu il tilese yetilgey elig (Arat, 1947: 312).

Ey hükümdar, altın ve gümüş dağıt; hangi memleketi istersen, oraya hâkim olursun (Arat, 1994: 223).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3040)

aıklık bile beklegü ol ilig

aıklık bile beg beğer **ay ilig** (Arat, 1947: 313).

Memleketi cömertlikle muhafaza etmelidir; ey hükümdar, bey cömertlikle büyür (Arat, 1994: 224).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3043)

bu iki bile itgü uş bu ilig

bu iki bile er beğer **ay ilig** (Arat, 1947: 313).

Memleketi şu iki şey ile tanzim etmeli; ey hükümdar, insan bu iki şey ile büyür (Arat, 1994: 224).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3066)

neteg kim sevindi seniñdin köñül

bayat birsü andağ sevinç **ay oğul** (Arat, 1947: 315).

Benim gönlüm senden nasıl hoşnut ise, ey oğul, Tanrı seni de öyle sevindirsin (Arat, 1994: 225).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 3109)

ay ilig üç iştin tegir küç basınç

biri beg usal bolsa tegse irinç (Arat, 1947: 318).

Ey hükümdar, şu üç şey zulüm ve tazyıka sebep olur; biri beyin ihmalkârlığı ki, bundan musibet gelir (Arat, 1994: 228).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3125)

közüm sen tilim sen elim sen maña

anın eđgü boldı atım **ay toña** (Arat, 1947: 320).

Sen de benim gözüm, dilim ve elimsin; ey mert yiğit, ben bu sayede iyi nam kazandım (Arat, 1994: 230).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 3134)

bu yalñuzluķuñka özüm eymenür

taķı bir iş erse saña **ay unur** (Arat, 1947: 320).

Ben senin böyle tek olmandan korkuyorum, ey kudretli insan; keşke senin bir eşin daha bulunsa idi (Arat, 1994: 230).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 3154)

negü teg kılur sen bu işke itig

maña yaķru bir sen anı **ay tetig** (Arat, 1947: 322).

Bu işin çaresi ne ise, bak; ey zeki, sen onu muhakkak benim yanıma getir (Arat, 1994: 232).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 3197)

iligdin seļam köñül aytu bitig

bitidim esenlik öze **ay tetig** (Arat, 1947: 326).

Bu hükümdardan selam ve hatır sorma mektubudur; ey zeki insan, bunu sağlık dileği ile yazdım (Arat, 1994: 235).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 3264)

şebep bolğil emdi maña eğgüke

bayat birge eđgü saña **ay böke** (Arat, 1947: 331).

Bugün bana iyilik yapmam için bir sebep ol; ey pehlivan, Tanrı sana da bunun karşılığını verir (Arat, 1994: 239).

ay / böke = ünl. grb.

böke = is.

(beyit 3276)

ilig aydı bargıl taķı ma negü

yarağlıg söz erse tegür **ay bügü** (Arat, 1947: 332).

Hükümdar: -Git, daha münasip ne gibi bir söz varsa ona ulaştır, ey hâkim –dedi (Arat, 1994: 240).

ay / bügü = ünl. grb.

bügü = is.

(beyit 3277)

ķatığlan anı keldür emdi maña

ķuruğ kelme ansız maña **ay toña** (Arat, 1947: 332).

Şimdi gayret et, onu bana getir; ey yiğit, bana onsuz, boş gelme (Arat, 1994: 240).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 3349)

bu yalñuz turur sen tidiñ **ay ķadaş**

bayat yağı iş tap maña **ay adaş** (Arat, 1947: 338).

Ey kardeş, sen bana: -Yalnız yaşıyorsun –dedin; ey dostum, zikrullah benim için kâfi bir arkadaştır (Arat, 1994: 245).

ay / kâdaş = ünl. grb.

kâdaş = is.

ay / adaş = ünl. grb.

adaş = is.

(beyit 3355)

negü bar kişiler ara **ay külüg**

asıg tut ya qor yas saña belgülüg (Arat, 1947: 339).

Ey namlı, insanlar arasında ne var, fayda yahut zarar ve zıyan, onu sen biliyorsun (Arat, 1994: 246).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 3394)

sırınçğa saqışu turur bu köñül

ıdı keç küdez sınmasu **ay oğul** (Arat, 1947: 342).

Gönül sırça gibidir; ey oğul, onu çok iyi muhafaza et, kırılmasın (Arat, 1994: 248).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 3407)

bu yalnız yorıglı kişi kıvçağı

kişike tusulmaz bolur **ay aqı** (Arat, 1947: 343).

Ey cömert, bu tek başına yaşayan yabani adamın başkalarına faydası dokunmaz (Arat, 1994: 249).

ay / aqı = ünl. grb.

aqı = is.

(beyit 3433)

kesilse seniñdin yakın a adaş

yakınlık ula sen aña **ay adaş** (Arat, 1947: 345).

Yakınların, akraba ve kardeşlerin senden uzaklaşsalar bile, ey arkadaş, sen onlara karşı daima yakınlık göster (Arat, 1994: 251).

ay / adaş = ünl. grb.

adaş = is.

(beyit 3482)

yanut birdi oğgurmış aydı maña

kiñeř bir yarağı ne ol **ay toña** (Arat, 1947: 349).

Oğgurmış cevap verdi: -Ey yiğit, bana tavsiyede bulun, ne yapmalıyım –dedi (Arat, 1994: 254).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 3493)

kiñeř ol kişike kiñeř **ay adaş**

ol er olmaz erse öz aşın adaş (Arat, 1947: 351).

Ey arkadaş, istişare ederken kendi faydasını düşünmeyen kimse ile istişare et (Arat, 1994: 255).

ay / adaş = ünl. grb.

adaş = is.

(beyit 3506)

muñar meñzer emdi bu beyt **ay bñđü**

oğığu muni ötrü işke bağu (Arat, 1947: 352).

Ey hâkim, şu beyit şimdi buna benzer; bunu okumalı ve ona göre hareket etmelidir (Arat, 1994: 256).

ay / bñđü = ünl. grb.

bñđü = is.

(beyit 3517)

sevüglüg nişanı bu ol belgölüg

sevüg ‘aybı erdem bolur **ay külüg** (Arat, 1947: 353).

Ey şöhetli, sevgilinin nişanı, halikatte şudur: sevilenin kusuru fazilet olur (Arat, 1994: 257).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 3545)

tiriglik mün ol kör kamuğ eğgüke

yava kıлмаğıl sen anı **ay böke** (Arat, 1947: 356).

Hayat her türlü iyilik için sermayedir; ey kuvvetli insan, sen onu boşuna harcama (Arat, 1994: 259).

ay / böke = ünl. grb.

böke = is.

(beyit 3577)

yimek içmek ol bir tatıg **ay kadaş**

yanutı çıkarda yavuz **ay adaş** (Arat, 1947: 359).

Ey kardeş, zevkin biri yemek içmektir; ey arkadaş, buna mukabil bunlar çıkarken fenadır (Arat, 1994: 261).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

ay / adaş = ünl. grb.

adaş = is.

(beyit 3644)

uğuşsuz kişiler ol ol **ay kadaş**

hava arzularğa özin kılsa baş (Arat, 1947: 366).

Ey kardeş, kendilerini hava ve heveslerine baş yapanlar akılsız kimselerdir (Arat, 1994: 265).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 3664)

eginke keğim ya boğuzka yimi

kerek **ay kadaş** bu tiriglik emi (Arat, 1947: 368).

İnsanın sırtına elbise ve boğazı için yemek lazımdır; ey kardeş, bunlar hayat ilaçlarıdır (Arat, 1994: 266).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 3683)

ayur **ay kadaş** tegdi emgek saña

kadaşlık kılıp sözlediñ sen maña (Arat, 1947: 370).

Ey kardeş –dedi –sana zahmet oldu; kardeşlik göstererek, bunları bana söyledin (Arat, 1994: 268).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 3708)

tilekiñ bu erse seniñ **ay kadaş**

küçemez men emdi köñül kılma baş (Arat, 1947: 373).

Ey kardeş, arzun bu ise ben seni zorlamam; kalbin kırılmasın (Arat, 1994: 269).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 3731)

iligke du' açi bitidim bitig

şelamın esenlik öze **ay tetig** (Arat, 1947: 375).

Hükümdara duacı sıfatıyla mektup yazdım; ey zeki, sana selam eder ve sağlık dilerim (Arat, 1994: 271).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 3755)

ay ilig bu dört hacetim kıl reva

saña tapnayın men elig yüz ova (Arat, 1947: 378).

Ey hükümdar, şu dört hacetimi yerine getir; ben de el ve yüz öperek sana kulluk edeyim (Arat, 1994: 272).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3759)

bu neñler maña birse sen **ay ilig**

özüm kıl kılayın bireyin elig (Arat, 1947: 378).

Ey hükümdar, bana bu şeyleri temin edersen, ben de kendimi kul ederek sana bağlanırım (Arat, 1994: 273).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3774)

küvençim avınçım sevinçim kamağ

sevinçiñ içinde turur **ay uluğ** (Arat, 1947: 379).

Güvencim, avuncum ve sevincim hepsi senin rızan içindedir, ey ulu (Arat, 1994: 274).

ay / uluğ = ünl. grb.

uluğ = is.

(beyit 3782)

ay ilig bu dünya keçimlig turur

tiriglik küniñe tüker alqınur (Arat, 1947: 380).

Ey hükümdar, bu dünya geçicidir; gün geçtikçe hayat eksilir ve tükenir (Arat, 1994: 274).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3786)

usanma **ay ilig** uğıma oğun

özünđe kiğin eđgü atıñ qoğun (Arat, 1947: 381).

Gafil olma, ey hükümdar, uyuma, uyan; kendinden sonra iyi bir ad bırak (Arat, 1994: 274).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3791)

qođu bir **ay ilig** mini sen maña

du' açı bolayın bu yirde saña (Arat, 1947: 381).

Ey hükümdar, sen beni kendi hâlime bırak; burada ben sana duacı olayım (Arat, 1994: 275).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 3814)

yalavaç söz iltür yanutı qolur

yanut söz eşittiñ tegür **ay unur** (Arat, 1947: 383).

Elçi söz iletir ve cevabını ister; cevabını duydun, ey kudretli insan, onu götür (Arat, 1994: 276).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 3823)

vêlikin sizikim bu ol **ay kıadaş**

ilig kıılmağay kör sini özde taş (Arat, 1947: 384).

Fakat, ey kardeş, benim şüphem şudur; hükümdar seni kendisinden uzak bırakmayacaktır (Arat, 1994: 277).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

(beyit 3928)

bayat kıullarıña tusul **ay büğü**

kışıke tusulur erig er tirü (Arat, 1947: 396).

Ey hâkim, Tanrının kıullarına faydalı ol; insanlara faydalı olan kıimselere ancak insan denilir (Arat, 1994: 285).

ay / büğü = ünl. grb.

büğü = is.

(beyit 3929)

sini men müsülman tususu üçün

o kıır men bu yirke **ay zahid** küçün (Arat, 1947: 396).

Ey zahit, ben seni Müslümanların istifadesi için, ısrarla buraya çağırıyorum (Arat, 1994: 285).

ay / zahid = ünl. grb.

zahid = is.

(beyit 3976)

özün ‘u kııbi kıolsa **ay zahid** bulur

muyan e kığü mundın iletse bolur (Arat, 1947: 401).

Ey zahit, sen ahireti istiyorsan, onu da bulursun; orada da nimet ve sevaba nail olabilirsin (Arat, 1994: 288).

ay / zahid = ünl. grb.

zahid = is.

(beyit 3989)

bilir men bayatım sevinçi k̄amuğ

tapuğ ta' a' içre turur **ay uluğ** (Arat, 1947: 402).

Biliyorum, Tanrının rızası hep ibadet ve taat içindedir, ey ulu (Arat, 1994: 289).

ay / uluğ = ünl. grb.

uluğ = is.

(beyit 4129)

oñ elgiñ bile sen kötürgil yigü

bayat atı aşnu ayıt **ay b̄ügü** (Arat, 1947: 416).

Yemeği sağ elin ile ye; ey hakîm insan, yemeğe besmele ile başla (Arat, 1994: 299).

ay / b̄ügü = ünl. grb.

b̄ügü = is.

(beyit 4130)

kişi utrukı aşka sunma elig

özün utrukı aş yigil **ay silig** (Arat, 1947: 416).

Başkalarının önündeki yemeğe el uzatma; ey temiz kalpli insan, kendi önündeki yemeği ye (Arat, 1994: 299).

ay / silig = ünl. grb.

silig = is.

(beyit 4136)

çalı tegse beglik saña belgölüg

bilig birle işlet işig **ay külüg** (Arat, 1947: 417).

Eğer sana gerçekten beylik nasip olursa, ey namlı, işi bilgi ile idare et (Arat, 1994: 299).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 4162)

negü teg yorıkın bilingü adaş

tiriglik olardın turur **ay kadaş** (Arat, 1947: 419).

Orada insanların dostlukları ne gibi hareketleri ile belli olur; ey kardeş, bu hayat daima onlar ile birlikte geçer (Arat, 1994: 301).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4165)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu ma

kereklig turur **ay kadaş** aysama (Arat, 1947: 419).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey kardeş bu da çok mühim ve üzerinde durulacak bir meseledir –dedi (Arat, 1994: 301).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4172)

uluğluk yapayın tise sen özün

er at birle yakşu yorı **ay tüzün** (Arat, 1947: 420).

Sen büyüklük bulmak istersen, hizmetkârlara iyi muamele et; onlar da sana güler yüz ile muamele ederler (Arat, 1994: 302).

ay / tüzün = ünl. grb.

tüzün = is.

(beyit 4181)

tağı bir saña teñ tuş ol **ay kadaş**

yıratsa yağı ol yağutsa adaş (Arat, 1947: 421).

Ey kardeş, bir de sana denk ve akran olanlar vardır; onları kendinden uzaklaştırırsan sana düşman, yaklaştırırsan dost olurlar (Arat, 1994: 302).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4228)

asığ yas üçün bolsa emdi yağı

añar қоd ol asğıñ yaraş **ay ağı** (Arat, 1947: 425).

Sana bir kimse menfaat için düşman olursa, ey cömert, sen kendi menfaatinden vazgeç ve onunla barış (Arat, 1994: 305).

ay / ağı = ünl. grb.

ağı = is.

(beyit 4330)

olarқа yime ök қатıl **ay қadaş**

birü tur olarқа yigü içgü aş (Arat, 1947: 435).

Ey kardeş, onlar ile de münasebet kur; onların yiyecek ve içeceklerini eksik etme (Arat, 1994: 313).

ay / қadaş = ünl. grb.

қadaş = is.

(beyit 4336)

er atta öñin beg kişisinde taş

қатілғу kişiler bu ol **ay қadaş** (Arat, 1947: 436).

Hizmetkârlardan başka ve beyin adamları dışında, münasebette bulunacak kimseler şunlardır (Arat, 1994: 313).

ay / қadaş = ünl. grb.

қadaş = is.

(beyit 4377)

yıl ay күn saқışı bularda bolur

kereklig turur bu saқış **ay unur** (Arat, 1947: 440).

Yıl, ay ve günlerin hesabını bunlar tutarlar; ey kudretli insan, bu hesap çok lüzumlu bir şeydir (Arat, 1994: 316).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 4405)

bularnıñ bile me atıl **ay adaş**

arığ bolğa boğzuñ alal bolğa aş (Arat, 1947: 443).

Ey kardeş, bunlar ile de temas et ve münasebette bulun; boğazın temiz kalır ve yiyeceğın helal olur (Arat, 1994: 319).

ay / adaş = ünl. grb.

adaş = is.

(beyit 4437)

at eđgü tilese özüñ **ay urı**

ümeg arışığı eğgü tutğıl yorı (Arat, 1947: 446).

Ey oğul, sen iyi nam kazanmak istersen, yolcu ve kervanlara karşı her vakit iyi hareket et (Arat, 1994: 321).

ay / urı = ünl. grb.

urı = is.

(beyit 4443)

asığılığ kişiler bolur bu utu

bularığ yime eğgü tut **ay botu** (Arat, 1947: 446).

Bu zümreye dahil kimseler çok faydalı insanlardır; ey yavrum, bunlar ile de iyi münasebette bulunmalısın (Arat, 1994: 321).

ay / botu = ünl. grb.

botu = is.

(beyit 4446)

bularda tileme törü ya bilig

yorıkları kiñrü bolur **ay silig** (Arat, 1947: 446).

Bunlarda görgü veya bilgi arama, tavır ve hareketleri de serbest olur; ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 322).

ay / silig = ünl. grb.

silig = is.

(beyit 4470)

du'acı tururlar saña **ay kıadaş**

ıdı edgü neñ bu du'a **ay adaş** (Arat, 1947: 449).

Ey kardeş, bunlar sana duacıdırlar; ey dostum, bu dua çok iyi bir şeydir (Arat, 1994: 323).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

ay / adaş = ünl. grb.

adaş = is.

(beyit 4501)

saķınıuķ arıg bolsa aşlı bolur

ol üç neñ bu yirde bolur **ay unur** (Arat, 1947: 452).

Kadın takva sahibi ve temiz olursa, asıl demektir ve diğer üç şey de onda birleşir, ey kudretli insan (Arat, 1994: 326).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 4502)

saķınıuķ tile sen kisi **ay bğü**

saķınıuķ bolunsa bolur törteğü (Arat, 1947: 452).

Ey hâkim insan, takva sahibi olan kadın iste; takva sahibi bir kadın bulunursa her dört şey onda birleşmiş olur (Arat, 1994: 326).

ay / bğü = ünl. grb.

bğü = is.

(beyit 4515)

közün körmese arzu qolmaz köñül

közün körse könlün kollar **ay oğul** (Arat, 1947: 453).

Göz görmezse, gönül arzu etmez; ey oğul, gözün görürse gönlün arzular (Arat, 1994: 327).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 4582)

olarğa yime bar küdezigil könl

sevindür olarnı sevin **ay oğul** (Arat, 1947: 460).

Onlara git, gönüllerini kırma; onları sevindir ve kendin de sevin, ey oğul (Arat, 1994: 332).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 4635)

kişi yılkı birle adırtı bu ol

taduka yaraşık yise **ay oğul** (Arat, 1947: 465).

İnsan ile hayvan arasındaki fark, tabiate uygun şeyleri yemekle belli olur, ey oğul (Arat, 1994: 335).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 4638)

sınayu körü bilmese er bilig

kişike samağı anı **ay silig** (Arat, 1947: 465).

Tecrübe ve görgüsünden bilgi edinmeyen kimseyi insandan saymamalı, ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 335).

ay / silig = ünl. grb.

silig = is.

(beyit 4642)

esenlik tilese kör igzizlikin

az atlıg otuğ yi tiril **ay tigin** (Arat, 1947: 466).

Daima sıhhatte kalmak ve hiç hasta olmamak istersen “az” adlı ilaç ye ve öyle yaşa, ey beyzadem (Arat, 1994: 336).

ay / tigin = ünl. grb.

tigin = is.

(beyit 4643)

öz inçlik tilese ereji uzun

til atlıg etigyi tiril **ay tüzün** (Arat, 1947: 466).

Uzun zaman huzur içinde ve rahat yaşamak istersen, “dil” adlı eti ye ve öyle yaşa, ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 336).

ay / tüzün = ünl. grb.

tüzün = is.

(beyit 4663)

bu aşka okıgılı bolur dört kutu

barıgılı yime dört bolur **ay botu** (Arat, 1947: 468).

Ziyafete davet edenler dört zümre olduğu gibi, buna icabet eden insanlar da dört türlü olur, ey yavrum (Arat, 1994: 337).

ay / botu = ünl. grb.

botu = is.

(beyit 4761)

kerek bolmaz emdi bu dünya maña

ya devlet kezig kezig **ay toña** (Arat, 1947: 476).

Bana böyle bir dünyanın lüzumu yoktur; bu sıtmaya benzeyen saadet nöbetini de istemem, ey kahraman yiğit (Arat, 1994: 344).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 4765)

tonum koy yüñi tap yigüm arpa aş

tükel boldı dünya maña **ay kadaş** (Arat, 1947: 477).

Giyemek için koyun yünü ve yemek için arpa aşına bana yeter; ey kardeş, bu dünyadan başka bir şey beklemiyorum (Arat, 1994: 344).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4770)

туру ölmegiçe yigil **ay kadaş**

yime uğlayu sen taduñ bolğa baş (Arat, 1947: 477).

Ey kardeş, sen ölmeyecek kadar bir şey ye; öküz gibi çok yeme, mizacın bozulur (Arat, 1994: 345).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4805)

bu dünya işin koğmağınça tükel

kılumaz bu ‘uğbi işin **ay inal** (Arat, 1947: 480).

Bu dünya işini tamamen bırakmadıkça, insan ukba işini yapamaz, ey inanılır insan (Arat, 1994: 347).

ay / inal = ünl. grb.

inal = is.

(beyit 4822)

esenlik bulup er yava kılsa yaş

bu körksüz tiriglik bolur **ay kadaş** (Arat, 1947: 482).

İnsan sağlık bulup da ömrünü boşuna sarfederse, ey kardeş, bu çok çirkin bir hayat olur (Arat, 1994: 348).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4823)

meniñ kağgımı sen yime **ay kadaş**

sen öz kađguñı yi tüküp közde yaş (Arat, 1947: 482).

Ey kardeş, sen benim kaygımı yeme; sen gözünden yaş dökerek kendi derdin ile uğraş (Arat, 1994: 348).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4873)

ağır kılma köñlüñ maña **ay kadaş**

yağınlık içinde mini tutma taş (Arat, 1947: 486).

Ey kardeş benim için kendini üzme; bana karşı duyduğun sevgiyi eksik etme (Arat, 1994: 351).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4912)

hava nefs tirilse ölür bu köñül

köñül ölse ta'aş kalur **ay oğul** (Arat, 1947: 490).

Hava ve nefis canlanırsa bu kadar kalınlaşmış olduğuna bakılırsa, bizim gönlümüz bugün ölmüş olmalıdır (Arat, 1994: 354).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 4920)

şebeb bolsa erdi maña eğgüke

tirilgeymü erdi köñül **ay böke** (Arat, 1947: 491).

Beni iyiliğe sevkemesi idi; ey pehlivan, acaba gönlüm tekrar canlanabilir mi? (Arat, 1994: 355).

ay / böke = ünl. grb.

böke = is.

(beyit 4924)

küdelim körelim yime **ay ağı**

negü ol ağır hal öd öğlek tağı (Arat, 1947: 491).

Bekleyelim, bir bakalım, ey cömert; sonu ne olacak ve zaman bize daha neler gösterecektir (Arat, 1994: 355).

ay / ağı = ünl. grb.

ağı = is.

(beyit 4927)

bayat hıkmıñe koç kamuğ işlerig

öği kelse itlür açar **ay tırig** (Arat, 1947: 492).

Bütün işleri Tanrı hükmüne bırak; vakti gelince yoluna girer ve kendiliğinden açılır, ey gönlü diri olan insan (Arat, 1994: 355).

ay / tırig = ünl. grb.

tırig = is.

(beyit 4949)

sözünñi tilin ay sözini eşit

tağı bir bitig **ay tetig** ne kerek (Arat, 1947: 494).

Kendi sözünü söylersen ve onun cevaplarını dinlersen, ey zeki insan, bir de mektuba ne lüzum var (Arat, 1994: 357).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 4951)

nerek munça sözke bitig ya itig

bütün sen bitig sen maña **ay tetig** (Arat, 1947: 494).

Bu kadarcık işe mektup veya ayrıca tertibat neye; sen benim itimat ettiğim insansın, mektup sensin, ey zeki (Arat, 1994: 357).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 4980)

koğu birdi emdi sini **ay kadaş**

munında ağın bir tilek koğdı taş (Arat, 1947: 497).

Ey kardeş, hükümdar şimdi seni serbest bıraktı; fakat bundan başka bir arzusu daha var (Arat, 1994: 359).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 4981)

mini sözçi ıdı bu işke saña

uvut kılmağıl sen mini **ay toña** (Arat, 1947: 497).

Bu işi için beni sana elçi olarak gönderdi; ey kahraman, sen beni artık utandırma (Arat, 1994: 359).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 4982)

ķamuğ neñke ĥad ol teñi belgölüg

teñinde keķürme işiñ **ay külüg** (Arat, 1947: 497).

Herşeyin hududu ve ölçüsü var; işin ölçüsünü kaçırma, ey şöhretli insan (Arat, 1994: 359).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 4988)

munında yası yok saña **ay kadaş**

bolu bir maña sen aya bağı taş (Arat, 1947: 498).

Ey kardeş, bundan sana bir zarar gelmez; ey taş yürekli insan, bir defa da benim sözümü dinle (Arat, 1994: 360).

ay / қадаş = ünl. grb.

қадаş = is.

(beyit 5011)

yana oқ tutuzdı ayur **ay қадаş**

sözün kıyma kelgil ay köñli tudaş (Arat, 1947: 500).

Bir de ilave etti: -Ey kardeş, sözünü tutmazlık etme, muhakkak gel, ey gönlü gönlüme uygun insan –dedi (Arat, 1994: 361).

ay / қадаş = ünl. grb.

қадаş = is.

(beyit 5041)

özüm arzulap keldi emdi saña

nelük teggey emgek **ay ilig** maña (Arat, 1947: 503).

Ben sana kendi arzumla geldim, ey hükümdar; bu bana nasıl zahmet olabilir (Arat, 1994: 364).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5048)

köñül birle keldim saña **ay ilig**

kaçan tegge emgek yetürgil bilig (Arat, 1947: 504).

Ey hükümdar, ben sana gönül arzusu ile geldim; bu bana niçin zahmet olsun (Arat, 1994: 365).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5051)

sen emdi köñül birle keldiñ maña

veşikın neteg ol bu iş **ay toña** (Arat, 1947: 504).

Sen şimdi gönül arzusu ile bana geldin; fakat şu iş nasıl oldu, ey kudretlim (Arat, 1994: 365).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 5095)

kişi bar kalın boğ boğuz ağrukı

köni çın bağırsağ yok ol **ay ağı** (Arat, 1947: 508).

Etrafımda geçinen kalabalık bir insan kütlesi var; fakat bunlar arasında, ey cömert insan, doğru, dürüst ve sadık kimse yoktur (Arat, 1947: 368).

ay / ağı = ünl. grb.

ağı = is.

(beyit 5097)

қапуғда қалın бағ yumıttı yorır

tusulur kişi yok maña **ay bilir** (Arat, 1947: 509).

Kapıda bir sürü insan dolaşır, durur; fakat buna faydası dokunacak bir kimse yoktur, ey bilir (Arat, 1994: 368).

ay / bilir = ünl. grb.

bilir = is.

(beyit 5104)

yanut birdi oğğurmuş aydı **ay beg**

taşımın körür sen kişi öggü teg (Arat, 1947: 509).

Oğğurmuş cevap verdi ve: -Ey hükümdar, insanlar benim görünüşümü överler; sen de ancak bu zahirimi görüyorsun –dedi (Arat, 1994: 369).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 5105)

kalı bildiñ erse için **ay böke**

bu kün sürgey erdiñ mini miñ söke (Arat, 1947: 509).

Ey kudretli insan, eğer içimi bir bilse idin, bana binlerce lanet edip buradan kovardın (Arat, 1994: 369).

ay / böke = ünl. grb.

böke = is.

(beyit 5109)

taşın körmegil sen **ay ilig** kişig

kişiniñ için yaşutluğ işig (Arat, 1947: 510).

Ey hükümdar, sen insanın dışına bakma; insanın içine, onun gizli emellerine bak (Arat, 1994: 369).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5111)

içinde tatıg bolmasa ol kağun

anı taşın atğu bolur **ay sıgun** (Arat, 1947: 510).

İçinde tadı yoksa, o kavunu kaldırıp atmak icap eder, ey dağ keçisi gibi çevik insan (Arat, 1994: 369).

ay / sıgun = ünl. grb.

sıgun = is.

(beyit 5114)

yanut birdi ilig ayur **ay süzük**

içiñ me taşın birle barça tüzük (Arat, 1947: 510).

Hükümdar cevap verdi: -Ey saf gönüllü insan, senin için ve dışın her bakımdan iyidir –dedi (Arat, 1994: 369).

ay / süzük = ünl. grb.

süzük = is.

(beyit 5120)

meniñde yavuzraq bayatım kılı

men ök men **ay ilig** tilese kılı (Arat, 1947: 511).

Ey hükümdar, Tanrının benden daha kötü kulunu istersen, o yine benim (Arat, 1994: 370).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5126)

yanut birdi ilig ayur **ay oduğ**

bu kılkıñ boğudı bu eđgü boğuğ (Arat, 1947: 512).

Hükümdar cevap verdi: -Ey uyanık insan, bu güzel vücudu Tanrı bu güzel ahlak ile süslemiştir –dedi (Arat, 1994: 370).

ay / oduğ = ünl. grb.

oduğ = is.

(beyit 5130)

bayat birdi barça saña eğgülük

bu eđgü yolın aç maña **ay külük** (Arat, 1947: 512).

Tanrı sana her türlü iyilikleri ihsan etmiş; ey namlı, bu iyilik yolunu bana da aç (Arat, 1994: 370).

ay / külük = ünl. grb.

külük = is.

(beyit 5136)

meniñdin nerek emdi öt sav erig

bu öğlek öti tap saña **ay tirig** (Arat, 1947: 513).

Şimdi benim öğüt ve nasihatime ne lüzum var, ey diri; sana feleğın verdiği ibret yeter (Arat, 1994: 371).

ay / tirig = ünl. grb.

tirig = is.

(beyit 5151)

ay ilig bağa kör seniñde oza

beg erdi atañ ilde erk türk tüze (Arat, 1947: 514).

Ey hükümdar, bak, memlekette senden önce idareyi elinde tutan bey senin baban idi (Arat, 1994: 372).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5166)

yula teg küyer sen bu kün **ay ilig**

yarukluk ağınka turur **ay silig** (Arat, 1947: 515).

Ey hükümdar, bugün sen bir meşale gibi yanıyorsun, fakat bunun ışığı başkaları içindir; ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 373).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

ay / silig = ünl. grb.

silig = is.

(beyit 5176)

ay ilig bu qarşı bu ordu orun

saña tegmişi bir tüşün ol körün (Arat, 1947: 516).

Ey hükümdar, bu köşk, bu saray, bu taht senin için, dikkat et, ancak bir durak yeridir (Arat, 1994: 373).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5180)

özün yatgu ornı kör ol belgülüg

anı itgü edgü bile **ay külüg** (Arat, 1947: 516).

Senin yatacağın yer, şüphesiz, mezardır; onu iyilikler ile süsle, ey namdar (Arat, 1994: 374).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 5182)

negü tir eşitgil bu karşı saña

bağa körse çın oğ ayur **ay toña** (Arat, 1947: 517).

Dinle, bu saray sana ne der; dikkat edersen, çok doğru söyler, ey kahraman (Arat, 1994: 374).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 5194)

muniñ şükri kılgu bu kün **ay ilig**

bayat halkıña bolgıl edgü silig (Arat, 1947: 518).

Ey hükümdar, bugün buna şükür etmeli; Tanrının yarattıklarına karşı iyi ol ve temiz kalple muamele et (Arat, 1994: 375).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5234)

uğıma bu gâflêt bile **ay ilig**

esürme bu beglik bile **ay silig** (Arat, 1947: 521).

Ey hükümdar, bu gaflet uykusuna dalma; ey temiz kalpli insan, bu beylik seni sarhoş etmesin (Arat, 1994: 377).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

ay silig = ünl. grb.

silig = is.

(beyit 5241)

ay ilig otacı sanı sen bu kün

buğun barça iglig saña muñluğun (Arat, 1947: 522).

Ey hükümdar, sen bugün bir hekimsin; halkın ise, sana muhtaç olmanın hastasıdır
(Arat, 1994: 378).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5248)

tarıglağ turur bu ajun **ay ilig**

negü ekse anda alır bu elig (Arat, 1947: 523).

Ey hükümdar, bu dünya tarladır; bu el buraya ne ekerse, orada onu biçer (Arat,
1994: 378).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5257)

ay ilig katıgılan oduğ tur oduğ

usayuk kişike tokınur yoğuğ (Arat, 1947: 523).

Ey hükümdar gayret et, uyanık dur, uyanık; gafil olan kimseye başkalarının zararı
dokunur (Arat, 1994: 378).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5276)

köñülçe yoriğlı **ay teltük** müne

ayıtğay seniñdin bayat bi küne (Arat, 1947: 525).

Ey kendi arzusuna göre hareket eden, günahkâr ve mayup insan, bir gün Tanrı
bunun hesabını senden soracaktır (Arat, 1994: 380).

ay / teltük = ünl. grb.

teltük = is.

(beyit 5279)

ay ilig kılıç berge sinde turur

bu berge kıymnar isizke erür (Arat, 1947: 525).

Ey hükümdar, kılıç ve sopa sendedir; bu kamçılar, bu cezalar kötüler içindir (Arat, 1994: 380).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5283)

ağırla sen edgüg tegür edgülük

buğun edgü bolğay tözü **ay külük** (Arat, 1947: 526).

Sen iyiye kıymet ver, ona her türlü iyiliği yap; ey namdar, böylece bütün halk iyi olur (Arat, 1994: 380).

ay / külük = ünl. grb.

külük = is.

(beyit 5301)

aş az yi **ay ilig** öküş kıl tapuğ

söz az sözle öğren sen erdem kamuğ (Arat, 1947: 527).

Ey hükümdar, az ye, çok ibadet kıl; bütün faziletleri bil, fakat sözü az söyle (Arat, 1994: 381).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5318)

ay ilig bu nefsiñ yağıla katıg

tilekini birme yitürme tatıg (Arat, 1947: 529).

Ey hükümdar, bu nefesine kuvvetle karşı koy; onun arzusunu yerine getirip ona zevk sürdürme (Arat, 1994: 382).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5328)

ay ilig keç ödrüm tile üç kişig

anıñda basa bir bu üçke işig (Arat, 1947: 530).

Ey hükümdar, şu üç işe çok seçkin kimseleri ara ve bu işleri onlara ver (Arat, 1994: 383).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5342)

biziñ kopgumızni küder bu kutu

küder kelgümüzni olar **ay botu** (Arat, 1947: 531).

Bu nesil bizim kalkmamızı bekliyor; ötekiler ise bizim gelmemizi bekliyorlar, ey yavrurum (Arat, 1994: 384).

ay / botu = ünl. grb.

botu = is.

(beyit 5346)

ay ilig usanma saşınma uzun

uzun çalgu ermez ay kılkı tüzün (Arat, 1947: 532).

Ey hükümdar, gafil olma, uzun emellere kapılma; ey asil tabiatlı, burada uzun kalınacak değildir (Arat, 1994: 384).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5347)

haramka katılma **ay ilig** saşın

haramka kararur köñül bil yakın (Arat, 1947: 532).

Harama el uzatma, kendini gözet; ey hükümdar, iyi bil ki, haram gönlü karartır
(Arat, 1994: 384).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5348)

saķınık bolayın tise **ay külüg**

hālal yi hālaldin kötürgil ülüg (Arat, 1947: 532).

Ey şöretli insan, takva sahibi olmak istersen, helal ye, nasibini helalden al (Arat,
1994: 384).

ay / külüg = ünl. grb.

külüg = is.

(beyit 5361)

ay ilig baķa kör sen özke közün

bir özke neçe neñ tirer sen özün (Arat, 1947: 533).

Ey hükümdar, sen kendine bir bakıver; sen üzerinde ne kadar şey toplamışsın (Arat,
1994: 385).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5364)

bu tağlar katında çıkar gevheriğ

ķazıp yetrümezler saña **ay arıg** (Arat, 1947: 533).

Bu dağlar altından çıkan cevherleri kaza kaza sana yetiştiremezler, ey temiz ruhlu
insan (Arat, 1994: 385).

ay / arıg = ünl. grb.

arıg = is.

(beyit 5375)

ķulan ya tağı tut taķı kōk teke

tutup keldürürler saña **ay böke** (Arat, 1947: 534).

İster yaban ešeđi veya tađı, ister boz geyik olsun, ey pehlivan, bunları yakalayıp hep sana getirirler (Arat, 1994: 386).

ay / böke = ünl. grb.

böke = is.

(beyit 5391)

bu erdi **ay ilig** meniñ bilmişim

saña sözledim men negü uķmışım (Arat, 1947: 536).

Ey hükümdar, benim bildiğim bu kadardır; düşündüklerimi ve inandıklarımı sana söyledim (Arat, 1994: 387).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5400)

könilikte azmış özüm **ay uluğ**

ayu birdiñ emdi könilik yoluğ (Arat, 1947: 537).

Ey ulu, ben doğruluktan ayrılmışım; sen şimdi o yolu bana gösterdin (Arat, 1994: 387).

ay / uluğ = ünl. grb.

uluğ = is.

(beyit 5402)

yanut birdi oğgurmış aydı **ay beg**

bayat birsü tevfiķ tilekiñke teg (Arat, 1947: 537).

Odgurmış cevap verdi: -Ey hükümdar, Tanrı senden istediğim tevfiķi esirgemesin – dedi (Arat, 1994: 387).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 5408)

ölümüg unıtma **ay ilig** oğun

sizik tutma kelgey saña terk ođün (Arat, 1947: 537).

Ey hükümdar, uyan, ölümü unutma; şüphede etme, o çok kısa bir zamanda sana da gelecektir (Arat, 1994: 388).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5409)

özününi unıtma **ay ilig** sakın

ķalı öz unıtısa tüpüñke baķın (Arat, 1947: 537).

Ey hükümdar, dikkatli ol, kendini unutma; eğer kendini unutursan aslını hatırla (Arat, 1994: 388).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5437)

bayat birsü tevfiķ saña **ay ilig**

ķamuđ eğgülıkke tegürgil elig (Arat, 1947: 540).

Ey hükümdar, Tanrı sana Tefvik versin de çok iyilikler yap (Arat, 1994: 390).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5438)

tilek birsü teñri küdezgü sini

du'ada unıtma **ay ilig** mini (Arat, 1947: 540).

Tanrı sana dileğini versin ve seni korusun; ey hükümdar, sen beni duada unutma (Arat, 1994: 390).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5476)

nelük boldı ‘aciz özüñ **ay ilig**

ķamuğ eđgü ķılığ küçüñ bar elig (Arat, 1947: 544).

Ey hükümdar, sen nasıl böyle aciz duruma düştün; her türlü iyiliği yapabilirsin, kuvvet ve kudretin var (Arat, 1994: 392).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5489)

müsülmanķa yakma tegürme elig

anıñ ĥaşmı teñri turur **ay ilig** (Arat, 1947: 545).

Müslümanlara karışma ve onlara tecavüz etme; ey hükümdar, onların karşısında Tanrı vardır (Arat, 1994: 393).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5492)

bayat birge ötrü sevinçin saña

seniñ bolğa iki ajun **ay toña** (Arat, 1947: 546).

Tanrı sana bunun ecrini verir; her iki dünya senin olur, ey kahraman (Arat, 1994: 394).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 5494)

ķanıķı muñar teggü işim **ay er**

munı ķılığķa sen maña yarı bir (Arat, 1947: 546).

Ey yiğit, bununla meşgul olacak insan nerede, bu işleri başarmak için sen bana yardım et (Arat, 1994: 394).

ay / er = ünl. grb.

er = is.

(beyit 5500)

yanut birdi ögdülmiş aydı **ay beg**

uzatma işig sen kamuğ işke teg (Arat, 1947: 547).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Ey hükümdar, işi sürünmecedede bırakma, her işle meşgul ol –dedi (Arat, 1994: 394).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 5512)

ay ilig er attın saña çare yok

er at birle begler süzer bulğanuğ (Arat, 1947: 548).

Ey hükümdar, çaresiz, sana adamlar lazımdır; beyler fesadı bunlar ile ortadan kaldırırlar (Arat, 1994: 395).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5515)

ay ilig tapuğcı bu kaç türlüg ol

seçe adra tutğıl yañılmasu yol (Arat, 1947: 548).

Ey hükümdar, hizmetkâr birkaç türlüdür; bunları seç ve ayrı ayrı muameleye tabi tutarak hizmet gördür, yollarını şaşırmasınlar (Arat, 1994: 395).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5539)

ağırlayu tut sen asığlıg kişig

añar bir **ay ilig** kereklig işig (Arat, 1947: 550).

Faydalı insana her vakit itibar göster; ey hükümdar, lüzumlu işleri ona gördür (Arat, 1994: 397).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5540)

saña kılgu işler bu ol **ay ilig**

muni kıldıñ erse sen ittiñ ilig (Arat, 1947: 550).

Ey hükümdar, senin yapacağın işler bunlardır; bunları yaparsan memleket düzene girer (Arat, 1994: 397).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5555)

bularda basa muhtesibler turur

bular elgi küçlüg kerek **ay unur** (Arat, 1947: 552).

Bunlardan sonra muhtesipler gelir; ey kudretli, bunlar kuvvetli olmalıdırlar (Arat, 1994: 398).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 5584)

bu yañlig kerek beg yorısa yoluğ

ra'ıyyet uş andağ kerek **ay uluğ** (Arat, 1947: 554).

Ey ulu, bu yolun yolculuğunda bey olmalı, tebea da böyle olmalıdır (Arat, 1994: 400).

ay / uluğ = ünl. grb.

uluğ = is.

(beyit 5586)

ay ilig bu ol bu ıutuñ belgüluğ

saña iki ajun tegürgü üluğ (Arat, 1947: 554).

Ey hükümdar sana her iki dünyayı temin edecek kısmet ve saadet, şüphesiz budur
(Arat, 1994: 400).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5602)

ay ilig munuķı özüm bilmişin

ötündüm saña men için hem taşın (Arat, 1947: 556).

Ey hükümdar, işte ben bildiklerimi gizli-aşikâr sana arzettim (Arat, 1994: 401).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5698)

itingü kerek men yarınķı itig

itilse yarınķı işim **ay tetig** (Arat, 1947: 566).

Ey zeki insan, yarınķi işimin arzu ettiğim şekilde olması için benim bugünden hazırlık yapmam lazımdır (Arat, 1994: 408).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 5764)

bilir sen ajunda bu öğdi öküş

vefalıķ kişike bolur **ay küsüş** (Arat, 1947: 572).

Bilirsin ki, dünyada vefalı insanlar çok takdir edilir ve alkışlanır, ey aziz insan
(Arat, 1994: 412).

ay / küsüş = ünl. grb.

küsüş = is.

(beyit 5773)

irig sözledim men sözüğ **ay kadaş**

irilme serilme köñül kılma baş (Arat, 1947: 573).

Ey kardeş, ben biraz sertçe konuştum; bana kızma, hiddetlenme ve gönlün kırılmasın (Arat, 1994: 413).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 5840)

biziñde usalraķ kim ol **ay ilig**

yava boldı öğ kün tegümez elig (Arat, 1947: 579).

Ey hükümdar, bizden daha gafil kim olabilir; ömrümüz boşa geçti, ibadete elimiz değmedi (Arat, 1994: 417).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5843)

negü tir eşitgil uķuşluđ sözi

bu söz işke tutsa tap ol **ay ķozı** (Arat, 1947: 579).

Akıllı insan ne der, dinle; ey kuzum, buna göre hareket edersen, bu söz sana yeter (Arat, 1994: 418).

ay / ķozı = ünl. grb.

ķozı = is.

(beyit 5846)

yanut birdiilig ayur **ay büğü**

neteg tutġu özni negü teg kügü (Arat, 1947: 580).

Hükümdar cevap verdi ve: -Ey hâkim, insan nasıl hareket etmeli ve kendisini nasıl korumalıdır –dedi (Arat, 1994: 418).

ay / büğü = ünl. grb.

büğü = is.

(beyit 5854)

yanut birdi ögdülmiş aydı **ay beg**

bayat birsü tevfiķ aya erde yig (Arat, 1947: 580).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey hükümdar, ey insanların iyisi, Tanrı sana Tefvik ihsan etsin –dedi (Arat, 1994: 418).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 5879)

yanut birdi ili gayur **ay kişi**

reva boldı hacet tilekiñ tuşı (Arat, 1947: 583).

Hükümdar cevap verdi: -Ey hakiki insan, arzun, istediğın gibi kabul edilmiştir – dedi (Arat, 1994: 420).

ay / kişi = ünl. grb.

kişi = is.

(beyit 5910)

ağır tut **ay ilig** bu üç türlüğü

ayayın saña men maña tut ögüg (Arat, 1947: 585).

Ey hükümdar, şu üç türlü insana değer ver; sana söyleyeyim, iyice dinle (Arat, 1994: 422).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5925)

yayığ dünya sindin evürse yüzi

kerek bolğu edğü turur **ay kıozı** (Arat, 1947: 587).

Dönek dünya senden yüz çevirirse, ey kuzum, ondan senin beraberinde götüreceğın ancak yaptığın iyiliklerdir (Arat, 1994: 423).

ay / kıozı = ünl. grb.

kıozı = is.

(beyit 5926)

avınma bu dünya bile **ay ilig**

vefa kılıgu ermez yetürgil bilig (Arat, 1947: 587).

Ey hükümdar, bu dünyaya güvenme; o sana vefa edecek değildir, bunu iyice bil
(Arat, 1994: 423).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5928)

oyunça katılma usa **ay unur**

oyunça katılma boyun bağlanur (Arat, 1947: 587).

Ey kudretli insan, mümkün ise, onun oyununa düşme; bu tuzağa düşünce insanın
boyunu bağlanır (Arat, 1994: 423).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 5932)

munuķı **ay ilig** özüm bilmişim

ötündüm saña men için hem taşın (Arat, 1947: 587).

Ey hükümdar, gizli-aşikâr, bütün bildiklerimi işte sana arzettim (Arat, 1994: 424).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 5961)

ayıttı kayudın kelir sen tiyü

tilekiñ ne erki sözüñ **ay bügü** (Arat, 1947: 591).

Ögdülmüş ona: -Nereden geliyorsun –diye sordu –arzun ve sözün nedir, ey hâkim,
söyle –dedi (Arat, 1994: 426).

ay / bügü = ünl. grb.

bügü = is.

(beyit 5975)

ayıttı ne boldı özüñ **ay kıadaş**

sini kördüm emdi köñül boldı baş (Arat, 1947: 592).

Ögdülmiş: -Ey kardeş, sana ne oldu; seni böyle görünce, gönlüm yaralandı –dedi (Arat, 1994: 427).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

(beyit 5978)

yanut birdi ögdülmiş aydı **ay can**

tirig bolsa yalñuq yorur ig toğan (Arat, 1947: 593).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey canım, insan hayatta oldukça acılara ve hastalığa maruz kalabilir –dedi (Arat, 1994: 428).

ay / can = ünl. grb.

can = is.

(beyit 5982)

kişi iglese barça töklür yazuq

yazuq tökse kıutlur kişi **ay toña** (Arat, 1947: 593).

İnsan hastalanırsa, onun bütün günahları dökülür; ey kahraman, günah dökülünce insan kurtulur (Arat, 1994: 428).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 5987)

tüşedim түşümdin açıldı maña

ölürüm uqıldı maña **ay toña** (Arat, 1947: 594).

Rüya gördüm, rüyamda bu bana belli oldu ve öleceğim anlaşıldı, ey kahraman (Arat, 1994: 428).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 5999)

tüşüg barça tüş tip tilin yörmeğü

bu tüşnüñ yörügi telim **ay bügü** (Arat, 1947: 595).

Her rüyayı da rüya diye yormamalı, ey hâkim, rüyanın tabiri çoktur (Arat, 1994: 429).

ay / bügü = ünl. grb.

bügü = is.

(beyit 6010)

sarığı küçenmiş bolur **ay bügü**

özini boşutğu terengbin yigü (Arat, 1947: 596).

Ey hâkim, onun safrası kuvvetlenmiş olur; midesini boşaltması ve kudret helvası yemesi lazımdır (Arat, 1994: 430).

ay / bügü = ünl. grb.

bügü = is.

(beyit 6012)

bu şevda küçenmiş bolur **ay kıadaş**

ot içgü meñesin arıtğu adaş (Arat, 1947: 596).

Ey kardeş, onun sevdası kuvvetlenmiştir; ey dostum, o ilaç içmeli ve beynini temizlemelidir (Arat, 1994: 430).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

(beyit 6030)

muni barça bilgü kerek **ay kıadaş**

anın ötrü yörse tüşüg **ay adaş** (Arat, 1947: 598).

Ey kardeşim, bunun hepsini bilmek gerek; ey dostum, rüya ondan sonra yorulur (Arat, 1994: 431).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

ay / adaş = ünl. grb.

adaş = is.

(beyit 6052)

eğiz bağnalığ men şatu kördüküm

tiriglik turur **ay kadaş** yördüküm (Arat, 1947: 600).

Gördüğüm basanaklı yüksek merdiveni, ey kardeş, ben hayat olarak yoruyorum
(Arat, 1994: 433).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 6066)

bayat tüşte belgürtti emdi maña

Ölümke anungu kerek **ay toña** (Arat, 1947: 601).

Tanrı bana şimdi bunu bana rüyada malum etti; ey kahraman, artık ölüme hazırlanmam lazımdır (Arat, 1994: 434).

ay / toña = ünl. grb.

toña = is.

(beyit 6067)

bu tüşnüñ yörüği bu yañlıđ turur

ağınsığ yörer sen maña **ay unur** (Arat, 1947: 602).

Bu rüyanın tabiri böyle olur; ey kudretli insan, sen bunu bana başka türlü yoruyorsun (Arat, 1994: 434).

ay / unur = ünl. grb.

unur = is.

(beyit 6087)

sözüm bu usal bolmağıl **ay kadaş**

isizke tiriglik yava kılma yaş (Arat, 1947: 603).

Sözüm şudur: Ey kardeş, gafil olma, hayatı ve ömrü fenalıkla boşuna geçirme (Arat, 1994: 436).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 6114)

özününi yol ötgen saşın **ay kadaş**

sevinç kılma artuğ yazuğ tutma kaş (Arat, 1947: 606).

Ey kardeş, kendini bu yolu geçmiş bil; bu dünyada fazla sevinip gülme (Arat, 1994: 437).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 6129)

şeker birle igdür birür kin açu

yayığ kut kılınçı bu ol **ay bğü** (Arat, 1947: 607).

Şeker ile besler, sonunda zehir verir; ey hâkim, döneğ saadet böyledir (Arat, 1994: 438).

ay / bğü = ünl. grb.

bğü = is.

(beyit 6137)

esürtmesü devlet sini **ay kadaş**

ağılduğa şeksiz közüñ tolđa yaş (Arat, 1947: 608).

Ey kardeş, saadet seni sarhoş etmesin; ayılınca hiç şüphe yok, gözün yaşla dolar (Arat, 1994: 439).

ay / kadaş = ünl. grb.

kadaş = is.

(beyit 6141)

yigitlik ya baylık bu kut esrüki

süçig esrükünde beşer **ay beki** (Arat, 1947: 608).

Gençlik, zenginlik veya bu saadet sarhoşluğu, ey kudretli insan, şarap sarhoşluğundan beterdir (Arat, 1994: 439).

ay / beki = ünl. grb.

beki = is.

(beyit 6150)

köni sözleyin söz saña **ay kıadaş**

negü kızleyin men ay köñli tudaş (Arat, 1947: 609).

Ey kardeş, sana doğrusunu söyleyeyim; ey gönüldeş, senden niçin gizleyeyim (Arat, 1994: 440).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

(beyit 6160)

sen emdi küdeşgil özün **ay kıadaş**

seniñ boldı dünya özün boldı baş (Arat, 1947: 610).

Ey kardeş, sen şimdi kendini koru; dünya seniñ oldu, sen baş oldun (Arat, 1994: 440).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

(beyit 6173)

dü'ada unıtma mini **ay kıadaş**

meniñde kiğin sen kelir sen ulaş (Arat, 1947: 611).

Ey kardeş, duada beni unutma; benden sonra sen geleceksin, yanaş (Arat, 1994: 441).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

(beyit 6227)

ayıttı ilig emdi ھاڵıñ ne ol

sakınçlığ körür men özüñ **ay amul** (Arat, 1947: 616).

Hükümdar sordu: -Bu hâlin nedir, ey sakın huylu insan, ben seni düşünceli buluyorum (Arat, 1994: 445).

ay / amul = ünl. grb.

amul = is.

(beyit 6231)

oñay evrilür emdi evren saña

tilekçe toğar **ay kün** öğlek toña (Arat, 1947: 617).

Felek henüz seni muradınca devrediyor; ey kahraman, ay, güneş, zaman arzu ettiğin gibi doğuyor (Arat, 1994: 445).

ay / kün = ünl. grb.

kün = is.

(beyit 6234)

negü ھاđđu vağtı turur **ay oğul**

maña ay bileyin ay kılkı amul (Arat, 1947: 617).

Ey oğul, böyle bir zamanda bu nasıl bir derttir; bana söyle, ey sakın tabiatlı insan, ben de bileyim (Arat, 1994: 446).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 6246)

bayatka ulamış turur öğ köñül

yava kılmağay bir bayat **ay oğul** (Arat, 1947: 619).

O gönlünü, fikrini Tanrıya bağlamıştır; ey oğul, bir olan Tanrı onu elbette boş bırakmayacaktır (Arat, 1994: 447).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 6254)

biziñe turur iş yarın **ay bñgü**

ne erki tiriglik ne erti tigü (Arat, 1947: 619).

Ey hâkim, bu iş yarın bana da gelecektir; acaba hayatımız nasıl geçecek ve bunda bizler ne kazanacağız (Arat, 1994: 447).

ay / bñgü = ünl. grb.

bñgü = is.

(beyit 6287)

yorıp keldi utru ayur **ay kıadaş**

muyan birdü teñri köñül kıılma baş (Arat, 1947: 622).

Ona yaklaşarak: -Ey kardeş, gönlün yaralanmasın, sabırlı ol; Allah ecrini ihsan eder –dedi (Arat, 1994: 450).

ay / kıadaş = ünl. grb.

kıadaş = is.

(beyit 6295)

negüke kıılır sen sıgıt **ay urı**

kim urdı ya kim sökti ne ol kıorı (Arat, 1947: 623).

Ey oğul, niçin ağlıyorsun; sana vuran, söven kim, kimden ne zarar gördün? (Arat, 1994: 450).

ay / urı = ünl. grb.

urı = is.

(beyit 6351)

yanut birdi ögdülmiş aydı **ay beg**

buğun ħali eđgü dñ'a artğı teg (Arat, 1947: 628).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Ey beyim, halkın ħali çok iyidir; halk durmadan sana hayır dua ediyor –dedi (Arat, 1994: 455).

ay / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 6364)

ay ilig bu üç ara semzi yavuz

biri it biri kuş birisi et öz (Arat, 1947: 630).

Ey hükümdar, şu üç şeyin semizi fenadır; biri köpek, bir av kuşu, biri de vücuttur
(Arat, 1994: 456).

ay / ilig = ünl. grb.

ilig = is.

(beyit 6378)

çığay ölse kutlur kiter emgeki

ölüm tutsa **ay bay** sağış birmekiñ (Arat, 1947: 631).

Fakir ölürse zahmetlerinden kurtulur; ey zengin, ölüm yakalarsa, senin de bir de hesap vermen vardır (Arat, 1994: 457).

ay / bay = ünl. grb.

bay = is.

(beyit 6413)

negü erse arzu tilekiñ tağı

tükel birsü teñri saña **ay ağı** (Arat, 1947: 634).

Daha ne gibi arzu ve dileğin olursa ey cömert, Tanrı bunları da sana ihsan etsin
(Arat, 1994: 460).

ay / ağı = ünl. grb.

ağı = is.

(beyit 6428)

çalı biz kişi ersemiz **ay büğü**

olarıg siziksiz fırişte tigü (Arat, 1947: 635).

Ey hâkim, eğer biz insan isek onlara, şüphesiz, melek demek lazımdır (Arat, 1994: 461).

ay / bg = nl. grb.

bg = is.

(beyit 6433)

kalır qarşı ordu saraylar kamuğ

anı bend tutumaz bu z **ay uluğ** (Arat, 1947: 635).

Btn saray, kşk ve konakların hepsi kalır; ey byk, insan bunlara devamlı tasarruf edemez (Arat, 1994: 461).

ay / uluğ = nl. grb.

uluğ = is.

(beyit 6435)

nece kend uluğ bağ çiçekliklerig

ķuruĖ koğtı kr bu lm **ay trig** (Arat, 1947: 636).

Nice Şehir ve memleketleri, bağ ve bahçeleri bu lm ıssız bıraktı, ey diri (Arat, 1994: 461).

ay / trig = nl. grb.

trig = is.

(beyit 6451)

kr bar **ay bilge** bu knki dĞ

nn boldı barça kamuğ iÇ kdĞ (Arat, 1947: 637).

Ey âlim, bugnk zamana dikkat et, iğler tamamen değiğti (Arat, 1994: 462).

ay / bilge = nl. grb.

bilge = is.

(beyit 6461)

ħaram birle artuķ qarardı knl

ħalal ķayda bulgu tilep **ay oğul** (Arat, 1947: 638).

Kalpler haram ile ĉok fazla qarardı; ey oğul, helali nerede arayıp bulmalı (Arat, 1994: 463).

ay / oğul = ünl. grb.

oğul = is.

(beyit 6506)

elig til nişanı munu bu bitig

saña қоdтum emdi bitig **ay tetig** (Arat, 1947: 642).

Ey zeki insan, dilden ve elden kalan nişane, işte sana yazıp bırakmış olduğum bu kitaptır (Arat, 1994: 466).

ay / tetig = ünl. grb.

tetig = is.

(beyit 6511)

қuluñ men iđim sen maña **ay ğafur**

mini yarlıқаğıl yazуқum keçür (Arat, 1947: 642).

Ben kulunum, sen rabbimsin; ey gafur, beni affet, günahlarımı bağışla (Arat, 1994: 466).

ay / ğafur = ünl. grb.

ğafur = is.

(beyit 6512)

yime yarlıқаğıl қamuğ mü'minig

toğardın batarka tegi **ay arıg** (Arat, 1947: (Arat, 1947: 642).

Bir de doğudan batıya kadar, bütün müminlerin günahlarını bağışla (Arat, 1994: 466).

ay / arıg = ünl. grb.

arıg = is.

(beyit 6513)

otun men otundın otunluқ kelir

tüzün sen yazуқum keçür **ay bilir** (Arat, 1947: 642).

Ben bir küstahım, küstah insandan küstahlık gelir; sen merhametlisin; ey herşeyi bilen Tanrım, günahlarımı sen affet (Arat, 1994: 466).

ay / bilir =ünl. grb.

bilir = is.

(beyit 6515)

umınçım sen ök sen maña **ay umınç**

umınç kesmegey men saña **ay umınç** (Arat, 1947: 642).

Ey ümidim, bana ümit bizzat sensin; ey ümidim, senden ümidimi kesmeyeceğim (Arat, 1994: 466).

ay / umınç = ünl. grb.

umınç = is.

ay / umınç = ünl. grb.

umınç = is.

3.1.2.1.2. Ay+Özel İsim Yapısındaki Kelime Grupları

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig adlı eserinde bazı beyitlerde vezni tutturmak için bazı kelimelere bazı ekler getirmiştir. Bunlardan bazıları da özel isim yapısındaki kuruluşlardır. Biz bu yapıları özel isim olarak değerlendirdik. Örneğin, 1815 no'lu beyitte birinci mısranın sonundaki sözcük temelde “ögdülmiş” olması gerekirken vezin gereği alttaki mısranın sonundaki “bilmiş” kelimesi ile kafiye yapmak için “ögdülmiş” şeklinde yazılmıştır. Bu şekilde kullanımların görüldüğü diğer beyitler ise 3061, 3131, 3858, 3943, 5039, 5101, 6252, 6305 no'lu beyitlerdir.

(beyit 580)

hacib çıktı aydı **ay ay toldı** tur

tapuğka körüngil kutuñ badı kur (Arat, 1947: 73).

Hacib çıktı ve: -Ey Ay-Toldı, buyur hükümdarın huzuruna gir; artık talihin yaver oldu- dedi (Arat, 1994: 52).

ay / ay toldı = ünl. grb.

ay toldı = özel isim

(beyit 920)

h kik t muni bil **ay ay toldı** sen

 k n s z men eğg  atın ölse men (Arat, 1947: 109).

Ey Ay-Toldı, sen bunu hakikat bil; dünyada iyi ad bırakıp da g cersem, pişman olmam (Arat, 1994: 77).

ay / ay toldı =  nl. grb.

ay toldı = öz. is.

(beyit 1792)

ayur **ay Ögdülmiş** bağ emdi maņa

ataņ emgeki kirmedi bir saņa (Arat, 1947: 196).

Ey Ögdülmiş- dedi- şimdi bana bak, sana babanın hiçbir emeği geçmedi (Arat, 1994: 136).

ay / Ögdülmiş =  nl. grb.

 gd lmiş =  z. is.

(beyit 1815)

yana aydı ilig **ay ögdülmişe**

bilig bilg iler neteg bilmişe (Arat, 1947: 199).

Hükümdar tekrar dedi: -Ey Ögdülmiş, peki bilgi sahibi olanlar bunu nasıl elde ederler? (Arat, 1994: 138).

ay / ögdülmişe =  nl. grb.

 gd lmiş  = öz. is.

(beyit 1894)

yana aydı ilig **ay Ögdülmiş** ay

seviglig nişanı negü ermiş ay (Arat, 1947: 207).

Hükümdar tekrar sordu: -Ey Ögdülmiş, söyle; sevgilinin nişanesi nedir? (Arat, 1994: 144).

ay / Ögdülmiş =  nl. grb.

ögdülmiş = öz. is.

(beyit 3061)

yana aydı ilig **ay ögdülmişe**

uğuşluğ biliglig sini ögmişe (Arat, 1947: 314).

Hükümdar yine söyle dedi: -Ey Ögdülmiş, akıllı ve bilgili herkes seni methetmiştir (Arat, 1994: 225).

ay / ögdülmişe = ünl. grb.

ögdülmişØ = öz. is.

(beyit 3098)

negü teg keçer kün **ay ögdülmiş ay**

çığaymu telim boldı ilde ya bay (Arat, 1947: 317).

Ey Ögdülmiş, söyle, gün ve aylar nasıl geçiyor; memlekette yoksul mu çoğaldı, yoksa zengin mi? (Arat, 1994: 228).

ay / ögdülmiş = ünl. grb.

ögdülmiş = öz. is.

(beyit 3131)

esirker men emdi **ay ögdülmişe**

bir ök sen atañdın maña qalmışa (Arat, 1947: 320).

Bana babandan yadigâr olarak yalnız senin kalmana çok teessüf ediyorum (Arat, 1994: 230).

ay / ögdülmişe = ünl. grb.

ögdülmişØ = öz. is.

(beyit 3257)

ay odğurmuş emdi oqır men sini

öz asğı tiler tip saqınma mini (Arat, 1947: 330).

Ey Odğurmuş, bugün seni davet ediyorsam, kendi menfaatimi düşünüyorum zannetme (Arat, 1994: 239).

ay / oğğurmuş = ünl. grb.

oğğurmuş = öz. is.

(beyit 3858)

yana aydı ilig **ay ögdülmişe**

ķadaşñ tükel ök kişi ermişe (Arat, 1947: 388).

Hükümdar: -Ey Ögdülmiş –dedi –kardeşin gerçekten kâmil bir insan imiş (Arat, 1994: 280).

ay / ögdülmişe = ünl. grb.

ögdülmişØ = öz. is.

(beyit 3943)

yana aydı ilig **ay ögdülmişe**

bitig bir yime ay tilin bilmişe (Arat, 1947: 397).

Hükümdar devam etti: -Ey Ögdülmiş, mektubu götür ve bildiklerini de ağızdan söyle –dedi (Arat, 1994: 286).

ay / ögdülmişe = ünl. grb.

ögdülmişØ = öz. is.

(beyit 5039)

ayur emgediñ sen **ay oğğurmuşa**

yadağın bu yirke özüñ kelmişe (Arat, 1947: 503).

Ey Odğurmuş, yaya olarak buraya kadar gelmekle çok büyük zahmetlere katlandın –dedi (Arat, 1994: 364).

ay / oğğurmuşa = ünl. grb.

ođğurmuşØ = öz. is.

(beyit 5101)

yana aydı ilig **ay oğğurmuşa**

bayat fažlı barça özüñ bulmuşa (Arat, 1947: 509).

Hükümdar devamla: -Ey Odgurmuş, sen Tanrının bütün faziletlerini kendinde toplamış bir insansın –dedi (Arat, 1994: 368).

ay / odgurmuşa = ünl. grb.

odgurmuşØ = öz. is.

(beyit 5401)

dü'a kıl **ay odgurmuş** emdi maña

bayat birsü tevfiķ kör edģü yaña (Arat, 1947: 537).

Ey Odgurmuş, şimdi bana dua et; Tanrı iyilik yolunda bana tevfiķini refik etsin (Arat, 1994: 387).

ay / odgurmuş = ünl. grb.

odgurmuş = öz. is.

(beyit 6252)

yana aydı ilig **ay ögdülmişe**

sakınç kađģu birle yorıma buşa (Arat, 1947: 619).

Hükümdar devamla: -Ey Ögdülmiş, fazla keder ve endişe edip üzülme –dedi (Arat, 1994: 447).

ay / ögdülmişe = ünl. grb.

ögdülmişØ = öz. is.

(beyit 6305)

ilig aydı öglen **ay ögdülmişe**

dü'a birle itgil añar sen işe (Arat, 1947: 625).

Hükümdar: -Ey Ögdülmiş, makul ol; sen dua ile ona yardım etmeye çalış –dedi (Arat, 1994: 451).

ay / ögdülmişe = ünl. grb.

ögdülmişØ = öz. is.

3.1.2.1.3. Ay+İyelik Grubu Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 28)

ay muñsuz idim sen bu muñluğ kuluğ

suyuqap keçürgil yazuqın kamuğ (Arat, 1947: 19).

Ey müstağni olan rabbim, sen bu muhtaç kulun bütün günahlarını şefkatle affet
(Arat, 1994: 14).

ay / muñsuz idim = ünl. grb.

(benim) muñsuz idim = iyelik grubu

ty. is. uns.

(beyit 378)

ay muñsuz idim meñü tutçı tirig

ölümke törüttüñ bu sansız tirig (Arat, 1947: 52).

Ey ebedî, ölümsüz ve ihtiyaçtan vareste olan rabbim, bu sayısız canlıları ölüm için yarattın (Arat, 1994: 37).

ay / muñsuz idim = ünl. grb.

(benim) muñsuz idim = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 651)

ayu birmedimü atañ ya anañ

ay oğlum begiñke özün kılma teñ (Arat, 1947: 81).

Sana baban yahut annen: -Ey oğlum, kendini efendin ile bir tutma!- demediler mi?
(Arat, 1994: 58).

ay / oğlum = ünl. grb.

(benim) oğlum = iyelik grubu

is. is.

(beyit 801)

bu kürsi özele öz oldurduki

ağaki üç ol kör **ay köñlüm tokı** (Arat, 1947: 97).

Bak, bu üzerinde oturduğum tahtın üç ayağı vardır; ey gönlümü doyuran (Arat, 1994: 69).

ay / köñlüm tokı		= ünl. grb.
(benim)	<u>köñlüm tokı</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 1030)

bayatka şükür kıldı ögdi öküş

ayur **ay idim** sen bağırsak küsüş (Arat, 1947: 120).

Tanrıya şükür etti, onu çok övdü ve dedi: -Ey rabbim, sen merhametli ve azizsin (Arat, 1994: 85).

ay / idim		= ünl. grb.
(benim)	<u>idim</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 1151)

közin kökke tikti ayur **ay idim**

seniñde ağın men idi bilmedim (Arat, 1947: 132).

Gözünü göğe dikti ve: -Ey rabbim, ben senden başka bir Tanrı tanımadım- dedi (Arat, 1994: 93).

ay / idim		= ünl. grb.
(benim)	<u>idim</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 1185)

ayur **ay atam** bir sözüm bar saña

anı aytayın men ayu bir maña (Arat, 1947: 135).

Ey baba- dedi- sana bir sualim var; onu sorayım, sen cevabını bana ver (Arat, 1994: 96).

ay / atam		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>atam</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 1208)

bu ay toldı aydı **ay oğlum** eşit
mini kör usanma yarınlık iş it (Arat, 1947: 138).

Ay-Toldı dedi: -Ey oğlum, dinle; bana bak, san gafil davranma, ahiret işini yoluna koy (Arat, 1994: 97).

ay / oğlum		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>oğlum</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 1257)

ayur **ay idim** sen törüttüñ tözüğ
yimi birle igdür sen sansız özüg (Arat, 1947: 143).

Ey rabbim, sen her şeyi yarattın; sayısız mahlukların rızkını ihsan edersin- dedi (Arat, 1994: 100).

ay / idim		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>idim</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 1260)

tözü arzu ni' me't tükel men yidim
sevinçlig men sindin **ay edgü idim** (Arat, 1947: 143).

Bütün arzu ve nimetlere tamamen nail oldum; ey iyi rabbim, sen beni her bakımdan sevindirdin (Arat, 1994: 101).

ay / edgü idim		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>edgü idim</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 1406)

saña ma anunmış turur bu ölüm

ödiñe küder **ay yarumış künüm** (Arat, 1947: 158).

Ey benim parlak güneşim, bu ölüm senin için de hazırlanmıştır; ancak vaktini bekliyor (Arat, 1994: 110).

ay / yarumış künüm = ünl. grb.

(benim) yarumış künüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 1481)

bağırsaklık erdi meniñ bu sözüm

esen al selamet **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 165).

Bu sözlerim sana karşı içten bir bağlılığın nişanesidir; ey güzel yüzlüm, sağ ve esen kal (Arat, 1994: 115).

ay / körklüg yüzüm = ünl. grb.

(benim) körklüg yüzüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 1783)

közin kökke tikti kötürdi elig

ayur **ay idim** sen birigli bilig (Arat, 1947: 195).

Gözünü göğe dikti, elini kaldırdı ve: -Ey rabbim- dedi- bilgi veren sensin (Arat, 1994: 136).

ay / idim = ünl. grb.

(benim) idim = iyelik grubu

is. is.

(beyit 1847)

yana aydı ilig taı bir sözüm

erür bu ayur men **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 202).

Hükümdar tekrar dedi: -Ey benim güzel yüzüm, sormak istediğim bir şey daha var
(Arat, 1994: 140).

ay / körklüg yüzüm	= ünl. grb.
(benim) körklüg yüzüm	= iyelik grubu
is.	is. uns.

(beyit 1862)

uğuşluğ uğuşka ayur **ay işim**
ne eğgü işim sen itigli işim (Arat, 1947: 203).

Akıllı akıla der: -Ey arkadaşım, sen benim işlerimi düzelten ne iyi bir arkadaşsın
(Arat, 1994: 141).

ay / işim	= ünl. grb.
(benim) işim	= iyelik grubu
is.	is.

(beyit 2690)

negü tit eşitgil bu beytig oğı
köñül sırrı kizle **ay köñlüm toğı** (Arat, 1947: 281).

Şu beyti oku, bak ne der; ey gönümü doyuran, gönül sırrını gizli tut (Arat, 1994: 199).

ay / köñlüm toğı	= ünl. grb.
(benim) köñlüm toğı	= iyelik grubu
is.	is. uns.

(beyit 2899)

köni bol sen iş kııl **ay ersig begim**
könilikte taştın yok ermiş yigim (Arat, 1947: 300).

Ey kahraman beyim, sen doğruluk ile çalış; bence doğruluktan daha iyi bir şey yoktur (Arat, 1994: 213).

ay / ersig begim	= ünl. grb.
------------------	-------------

(benim) ersig begim = iyelik grubu
is. is. uns.

(beyit 3052)

ayur ay bağırsak manğu idim

katıglık yirinde sıgıngu idim (Arat, 1947: 314).

Sonra dedi: -Ey inandıgım,merhametli rabbim; ey müşkül anlarda sıgındıgım rabbim (Arat, 1994: 224).

ay / bağırsak manğu idim = ünl. grb.

(benim) bağırsak manğu idim = iyelik grubu
is. is. uns.

(beyit 3117)

ayur ay bağırsak idim sen uluğ

ağır kıldıñ ilde bu yunçığ kuluğ (Arat, 1947: 319).

Ey merhametli rabbim –dedi –sen büyüsun; bu zayıf kulunun memlekette itibarını yükselttin (Arat, 1994: 229).

ay / bağırsak idim = ünl. grb.

(benim) bağırsak idim = iyelik grubu
is. is. uns.

(beyit 3120)

yana aydı ilig ay ögdülmişim

bayat faızlı erdi sini bulmuşım (Arat, 1947: 319).

Hükümdar devam etti: -Ey Ögdülmişim, seni bulmam bana Tanrının bir lütfu idi (Arat, 1994: 229).

ay / ögdülmişim = ünl. grb.

(benim) ögdülmişim = iyelik grubu
is. is.

(beyit 3201)

bu yañlıđ kılınçını eşitti özüm

sini arzuladı **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 326).

Senin böyle olduğunu işittim, ey güzel yüzlüm, gönlüm seni arzuladı (Arat, 1994: 235).

ay / körklüg yüzüm = ünl. grb.

(benim) körklüg yüzüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 3274)

tağı ma negü erdi erse sözüm

kaşaşını tegürgey tilin **ay yüzüm** (Arat, 1947: 332).

Bundan başka daha söylenecek ne gibi sözüm varsa, akrabaları da ağızdan bildirecektir, ey ay yüzlüm (Arat, 1994: 240).

ay / yüzüm = ünl. grb.

(benim) yüzüm = iyelik grubu

is. is.

(beyit 3306)

yanut birdi ögdülmiş aydı özüm

sini arzuladı **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 335).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Ey güzel yüzlüm, benim seni göreceğim geldi -dedi (Arat, 1994: 242).

ay / körklüg yüzüm = ünl. grb.

(benim) körklüg yüzüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 3680)

kalı tutmasa sen bu aymışlarım

cevap kıl yanayın **ay ersig erim** (Arat, 1947: 370).

Eğer bu söylediklerimi kabul etmezsen, cevap ver, ey mert yiğit, ben de döneyim
(Arat, 1994: 267).

ay / ersig erim		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>ersig erim</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 3746)

kamuğ eğü isiz çığay baylıkım
bayattın körür men **ay ersig açım** (Arat, 1947: 377).

Ey cömert yiğidim, bütün iyilik ve kötülüğü, fakirlik ve zenginliği Tanrı'dan bilirim
(Arat, 1994: 272).

ay / ersig açım		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>ersig açım</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 3872)

negü tir eğitgil bu beytig okı
anıñ ma' nisi uç **ay köñlüm tokı** (Arat, 1947: 390).

Bu beyti oku, ne der, dinle; bunun manasını anla, ey gönlüümü doyuran insan (Arat, 1994: 281).

ay / köñlüm tokı		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>köñlüm tokı</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 3914)

eğitgil yana bu meniñ sözlerim
köñülke alın **ay bağırsağ erim** (Arat, 1947: 394).

Benim bu sözlerimi de bir kere dinle; ey temiz kalpli insan, bunları iyice düşün
(Arat, 1994: 284).

ay / bağırsağ erim		= ünl. grb.
--------------------	--	-------------

(benim)   bağırsak erim   = iyelik grubu
is.   is. uns.

(beyit 3960)

ayur **ay kadaşım** nelük emgediñ
yana oq maña sen tekin kelmediñ (Arat, 1947: 399).

Sonra dedi: -Ey kardeşim, neye zahmet ettin; bu defa da sen bana herhalde boşuna gelmedin (Arat,1994:287).

ay / kadaşım   = ünl. grb.
(benim)   kadaşım   = iyelik grubu
is.   is.

(beyit 3970)

ayur **ay kadaşım** ne erki igiñ
mini munça yavlak ederdı begiñ (Arat, 1947: 400).

Sonra: -Ey kardeşim, senin ne eksiğin var ki, beyin beni bu kadar ısrarla takip ediyor –dedi (Arat, 1994: 288).

ay / kadaşım   = ünl. grb.
(benim)   kadaşım   = iyelik grubu
is.   is.

(beyit 3971)

yanut birdi ögdülmiş açtı tilin
ayur **ay kadaşım** eşit söz bilin (Arat, 1947: 400).

Ögdülmiş cevap verdi, söze başladı ve: -Ey kardeşim –dedi –sözümü dinle ve bil ki (Arat, 1994: 288).

ay / kadaşım   = ünl. grb.
(benim)   kadaşım   = iyelik grubu
is.   is.

(beyit 3974)

yana k nd uluşta men aymışlarım

nece t rl g eğg  turur **ay erim** (Arat, 1947: 401).

Diğer taraftan şehir ve kasabalarda da, benim söylediklerim gibi birçok iyilikler vardır, ey yiğidim (Arat, 1994: 288).

ay / erim =  nl. grb.

(benim) erim = iyelik grubu

is. is.

(beyit 4252)

katığlan sen emdim **ay könlüm k ni**

kişig tepsemegil yoriğil k ni (Arat, 1947: 427).

Ey gönlümün güneşi, sen şimdi insanlara karşı hasut olmamaya ve doğruluktan ayrılmamaya  alış (Arat, 1994: 307).

ay / könlüm k ni =  nl. grb.

(benim) könlüm k ni = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 4315)

munińda ađın ma tađı bar sözüm

anı ma ayu bir **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 433).

Bundan başka bir sözüm daha var; ey güzel yüzlüm, onu da bana söyleyiver (Arat, 1994: 311).

ay / körklüg yüzüm =  nl. grb.

(benim) körklüg yüzüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 4679)

ay könlüm yaruğı  ağıkat yağın

sözüm ma' nisin uç yime keç sağın (Arat, 1947: 469).

Ey gönlümün ışığı ve gerçekten yakını olan insan, sözümün manasını anla ve iyice düşün (Arat, 1994: 338).

ay / könlüm yaruķı	= ünl. grb.
(benim) <u>könlüm yaruķı</u>	= iyelik grubu
is. is. uns.	

(beyit 4803)

hâķikâķat munı bil **ay ögdülmişim**

ayayın saña men özüm bilmişim (Arat, 1947: 480).

Ey Ögdülmiş'im, ben sana kendi bildiklerimi söyleyeceğim; sen bunları hakikat bil (Arat, 1994: 347).

ay / ögdülmişim	= ünl. grb.
(benim) <u>ögdülmişim</u>	= iyelik grubu
is. is.	

(beyit 4846)

bu erdi saña çın bağırsaķlıķın

munu sözledim men saña **ay aķım** (Arat, 1947: 484).

İşte bu söylediklerim sana gerçek bağılılığımın bir nişanıdır, ey cömerdim (Arat, 1994: 350).

ay / aķım	= ünl. grb.
(benim) <u>aķım</u>	= iyelik grubu
is. is.	

(beyit 4860)

bu erdi munuķı meniñ bilmişim

saña sözledim men **ay edģü işim** (Arat, 1947: 485).

İşte benim bildiklerim bunlar idi; sana söyledim, ey iyi arkadaşım (Arat, 1994: 351).

ay / edģü işim	= ünl. grb.
----------------	-------------

(benim) edgü işim = iyelik grubu
is. is. uns.

(beyit 4919)

yana aydı ilig **ay ögdülmişim**

tilekim bu erdi anı kılmişim (Arat, 1947: 491).

Hükümdar tekrar: -Ey Ögdülmiş'im –dedi –kardeşini buraya çağırmaktan maksadım (Arat, 1994: 355).

ay / ögdülmişim = ünl. grb.

(benim) ögdülmişim = iyelik grubu
is. is.

(beyit 4973)

közün kördi erse kör ögdülmişig

ayur **ay kıadaşım** uzattıñ işig (Arat, 1947: 496).

Karşısında Ögdülmiş'i görünce: -Ey kardeşim, sen işini uzattın –dedi (Arat, 1994: 359).

ay / kıadaşım = ünl. grb.

(benim) kıadaşım = iyelik grubu
is. is.

(beyit 4977)

keligli kıadaşı ayur **ay tüzüm**

kıaşıñ tügme aşnu eşitgil sözüm (Arat, 1947: 497).

Gelen kardeşi: -Ey iyi kalpli insan –dedi –derhal kıaşını çatma, önce sözümü dinle (Arat, 1994: 359).

ay / tüzüm = ünl. grb.

(benim) tüzüm = iyelik grubu
is. is.

(beyit 5093)

sini munça bekrü tutup kolduğum

bu erdi tilekim meniñ **ay toqum** (Arat, 1947: 508).

Seni bu kadar ısrarla istemekten maksadım da bu idi, ey gönlümü doyuran insan
(Arat, 1994: 368).

ay / toqum = ünl. grb.

(benim) toqum = iyelik grubu

is. is.

(beyit 5335)

muñar meñzetü keldi emdi sözüm

eşitgil munı sen **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 531).

Şimdi aklıma buna benzer bir söz geldi; ey güzel yüzlüm, sen bunu dinle (Arat,
1994: 383).

ay / körklüg yüzüm = ünl. grb.

(benim) körklüg yüzüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 5427)

neçe miñ yaşasa sen ahır ölüm

yeter ök tutar oğ sını **ay künüm** (Arat, 1947: 539).

Sen ne kadar çok yaşarsan yaşa, ölüm nihayet bir gün gelip seni yakalar, ey günüm
(Arat, 1994: 389).

ay / künüm = ünl. grb.

(benim) künüm = iyelik grubu

is. is.

(beyit 5456)

yana aydı ilig **ay ögdülmişim**

açığ boldı emdi maña yir aşım (Arat, 1947: 542).

Sonra: -Ey Ögdülmiş'im, yemek bana artık zehir oluyor –dedi (Arat, 1994: 391).

ay / ögdülmişim		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>ögdülmişim</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 5615)

büter men saña çın inanur özüm

sözün örtme minde **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 557).

Ben sana inanıyor ve gerçekten itimat ediyorum; ne düşündüğünü bana açıkça söyle, ey güzel yüzüm (Arat, 1994: 402).

ay / körklüg yüzüm		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>körklüg yüzüm</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 5685)

ayur **ay kadaşım** kalı keldiñ ay

saña tuşgalı men taķı keçmez ay (Arat, 1947: 564).

Ey kardeşim, niçin geldin, söyle; seninle buluşalı henüz bir ay bile geçmedi –dedi (Arat, 1994: 407).

ay / kadaşım		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>kadaşım</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 5700)

bu keçmiş tiriglikke öknür özüm

neçe erki qalmış künüm **ay yüzüm** (Arat, 1947: 566).

Ben bu geçmiş hayat pişmanım; ey güzel yüzüm, acaba bundan sonraki günlerim nasıl geçecektir (Arat, 1994: 408).

ay / yüzüm		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>yüzüm</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 5748)

maña munda yigrek tidüki özüm

ayayın saña men **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 570).

Benim için burasının daha iyi olduğunu anlatayım, ey güzel yüzlüm (Arat, 1994: 411).

ay / körklüg yüzüm = ünl. grb.

(benim) körklüg yüzüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 5776)

muñar meñzetü keldi emdi sözüm

eşitgil munı sen **ay körklüg yüzüm** (Arat, 1947: 573).

Şimdi buna benzer bir sözüm var; ey güzel yüzlüm, onu dinle (Arat, 1994: 413).

ay / körklüg yüzüm = ünl. grb.

(benim) körklüg yüzüm = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 5965)

unamadı aydı kıdaşın ħalı

yavuzrak **ay bilgem** köner teg yolu (Arat, 1947: 591).

Haberci bunu kabul etmedi ve: -Kardeşinin hâli çok ağırdır; ey bilgimim, yolcu gibi görünüyor (Arat, 1994: 426).

ay / bilgem = ünl. grb.

(benim) bilgem = iyelik grubu

is. is.

(beyit 5976)

ayur **ay kıdaşım** yolum köngelir

ölüm tutğakı tuttı öz barğalır (Arat, 1947: 592).

Odgurmuş cevap verdi: -Ey kardeşim, yolum göründü; ölüm öncüsü yakaladı, artık gitmek üzereyim (Arat, 1994: 427).

ay / kâdaşım		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>kâdaşım</u>	= iyelik grubu
is.	is.	

(beyit 6047)

yanut birdi oğgurmuş aydı tüşüm
yörügi bu ermez **ay işim tuşum** (Arat, 1947: 600).

Odgurmuş cevap verdi ve: -Ey dostum, rüyanın tabiri böyle değildir –dedi (Arat, 1994: 433).

ay / işim tuşum		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>işim tuşum</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 6077)

saķınçım bu ol **ay köñüldeş işim**
ölümde kiğin teñri itsü işim (Arat, 1947: 602).

Ey gönül arkadaşım, endişem budur; Tanrı ölümden sonraki işlerimi düzene koysun (Arat, 1994: 435).

ay / köñüldeş işim		= ünl. grb.
<u>(benim)</u>	<u>köñüldeş işim</u>	= iyelik grubu
is.	is. uns.	

(beyit 6170)

ayur **ay kâdaşım** barır men muñun
iki neñke artuķ acır men bu kün (Arat, 1947: 611).

Odgurmuş devam etti: -Ey kardeşim, keder içinde gidiyorum; bugün bilhassa şu iki şey için üzülüyorum (Arat, 1994: 441).

ay / kâdaşım		= ünl. grb.
--------------	--	-------------

(benim) kadaşım = iyelik grubu
is. is.

(beyit 6300)

ayur **ay kadaşım** maña bak turup

üdiklerim uçsun yüzüñni körüp (Arat, 1947: 624).

Ey kardeşim, kalkıp bana bir bak, yüzünü göreyim de hasretim dinsin –dedi (Arat, 1994: 451).

ay / kadaşım = ünl. grb.

(benim) kadaşım = iyelik grubu
is. is.

(beyit 6302)

ay köñlüm talusı sevüg cança can

seniñsiz negü teg tirilsü rewan (Arat, 1947: 624).

Ey gönlümün tacı, sevgili cana can; sensiz bu fâni can nasıl yaşasın? (Arat, 1994: 451).

ay / köñlüm talusı = ünl. grb.

(benim) köñlüm talusı = iyelik grubu
is. is. uns.

(beyit 6517)

cefadın ceфа oқ kelir **ay idim**

vefada vefadın adın bilmedim (Arat, 1947: 643).

Ey rabbim, cefadan yine ceфа gelir; vefada vefadan başka bir şey görmedim (Arat, 1994: 467).

ay / idim = ünl. grb.

(benim) idim = iyelik grubu
is. is.

(beyit 6520)

tözü tört işiñe meniñdin şelam

tegür **ay bayatım** tutaşı ulam (Arat, 1947: 643).

Onun dört arkadaşına benden durmadan ve daima binlerce selam ulaştır (Arat, 1994: 467).

ay / bayatım = ünl. grb.

(benim) bayatım = iyelik grubu

is. is.

3.1.2.1.4. Ay+İsim Tamlaması İle Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.2.1.4.1. Ay+Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

Bu başlıkta yer alan belirtili isim tamlamalarının kullanıldığı beyitlerde “de/da” bulunma hâl eki tamlayan eki yerine kullanılmış olup tamlanan kelimedeki tamlanan eki aruz ölçüsünü sağlamak için yazar tarafından kullanılmamıştır.

(beyit 752)

tiler erdim emdi sini teg kişi

bayat birdi arzu **ay erde başı** (Arat, 1947: 92).

Bende şimdi senin gibi bir insan arıyordum; ey insanların ileri geleni, Tanrı dileğimi verdi (Arat, 1994: 65).

ay / erde başı = ünl. grb.

erde başı = b.li is. tm.

ty. tm.

(beyit 1558)

ayur **ay bağırsağ kişide burun**

ķapugum ķurittñ ķor ittiñ orun (Arat, 1947: 173).

Ey merhametli insan, ey insanların ileri geleni, kapımı kimsesiz ve yerini boş bıraktın (Arat, 1994: 120).

ay / bağırsağ / kişide burun = ünl. grb.

kişide burun = b.li is. tm.

ty. tm.

(beyit 1658)

yanut birdi ögdülmiş aydı ay beg

bilig ordusu **ay kişilerde yig** (Arat, 1947: 183).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey benim, ey bilgi hazinesi, ey insanların iyisi- dedi (Arat, 1994: 128).

ay / kişilerde yig = ünl. grb.

kişilerde yig = b.li is. tm.

ty. tm.

(beyit 3515)

sevitmiş üçün dünya ‘aybı kamağ

saña bolmış erdem **ay ilde uluğ** (Arat, 1947: 353).

Ey memleketin büyüğü, dünya kendisini sevdiği için onun bütün kusurları sana fazilet gibi gelmiş (Arat, 1994: 257).

ay / ilde uluğ = ünl. grb.

ilde uluğ = b.li is. tm.

ty. tm.

(beyit 3576)

bu üç neñ sevinçi tatığı kamağ

ağın üçke tegmez **ay tilde uluğ** (Arat, 1947: 359).

Bu üç şeyin bütün neşe ve zevki, karşılığında yapılması icap eden diğer üç şeye değmez, ey memleketin büyüğü (Arat, 1994: 261).

ay / tilde uluğ = ünl. grb.

tilde uluğ = b.li is. tm.

ty. tm.

(beyit 5200)

bu kün eğgü bolsun tise sen kamağ

özün eğgü bolğıl **ay ilde uluğ** (Arat, 1947: 518).

Bugün herkesin iyi olmasını istersen, kendin iyi ol, ey memleketin büyüğü (Arat, 1994: 375).

ay / ilde uluğ		= ünl. grb.
<u>ilde</u>	<u>uluğ</u>	= b.li is. tm.
ty.	tm.	

(beyit 5397)

bu sözler eşitti ilig yığladı

ayur **ay ödürmiş kişide** keçi (Arat, 1947: 536).

Hükümdar bu sözleri dinledi, ağladı ve: -Ey insanların iyisi ve seçkini –dedi (Arat, 1994: 387).

ay / ödürmiş kişide keçi		= ünl. grb.
<u>ödürmiş kişide</u>	<u>keçi</u>	= b.li is. tm.
ty.	tm.	

(beyit 5709)

kişig satğayu men yorıdım öküş

özüg satğayın men **ay erde küsüş** (Arat, 1947: 567).

Ben insanları çiğneyerek çok dolaştım; ey insanların azizi, artık kendimi ayak altına almalyım (Arat, 1994: 408).

ay / erde küsüş		= ünl. grb.
<u>erde</u>	<u>küşüş (ü)</u>	= b.li is. tm.
ty.	tm.	

3.1.2.1.4.2. Ay+Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 89)

ay din ‘ izzı devletka naşır mı’ in

ay milletka tac ay şeri’ atka din (Arat, 1947: 26).

Ey dinin izzeti, ey devletin yarıcısı, ey milletin tacı, ey şeriatin hadimi (Arat, 1994: 18).

ay / din ‘ izzı = ünl. grb.

din ‘ ızzı = b.sız is. tm.

ty. tm.

(beyit 91)

ay dünya cemali uluğlukka körk

ay mülketka nur ay yayığ kutka örk (Arat, 1947: 26).

Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti, ey saltanatın nuru, ey döneğ huylu saadetin bağını elinde tutan (Arat, 1994: 18).

ay / dünya cemali = ünl. grb.

dünya cemali = b.sız is. tm.

ty. tm.

(beyit 551)

ay devlet idisi bu devlet bile

turayın tise tur sen edđü tile (Arat, 1947: 70).

Ey devlet sahibi, sen ikbalinin devamını istersen, onun devamı müddetince sen de iyilik etmekte devam et (Arat, 1994: 50).

ay / devlet idisi = ünl. grb.

devlet idisi = b. siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 756)

şükür kııl **ay ni’ meť idisi** unur

şükür kılsa ni’ meť bayat arturur (Arat, 1947: 92).

Ey nimet sahibi olan muktedir kimse, şükür et; şükür edersen, Tanrı nimetini artırır (Arat, 1994: 65).

ay / ni’ meť idisi = ünl. grb.

ni’ meť idisi = b.sız is. tm.

ty. tm.

(beyit 958)

bu ay toldı **ay begler begi**

ķulu beg yüzün ķorse yitrür ögi (Arat, 1947: 113).

Ay-Toldı dedi: -Ey beylerin beyi, kul beyin yüzünü görünce, ne diyeceğini şaşırır
(Arat, 1994: 80).

ay / begler begi = ünl. grb.

begler begi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 1598)

ķişi emgekini bilümez ķişi

tükel uç bolur bu **ay ilçi başı** (Arat, 1947: 177).

Başkasının emeğini takdir etmeyen kimse, tam manası ile, bir öküz olur; ey devlet adamı (Arat, 1994: 124).

ay / ilçi başı = ünl. grb.

ilçi başı = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 1900)

muñar meñzetü aydı şa' ır sözi

uķup tıñlayu **ay ķişi arbuzı** (Arat, 1947: 207).

Şair buna benzer bir söz söylemiştir; dinleyip anlamaya çalış; ey insanların karpuzu (Arat, 1994: 144).

ay / ķişi arbuzı = ünl. grb.

ķişi arbuzı = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 1992)

negü tir eşitgil **ay ilçi başı**

örüg keç köñüllüg sınamış ķişi (Arat, 1947: 217).

Ey hükümdar, dinle, sakın, iyi gönüllü ve tecrübeli insan ne der (Arat, 1994: 151).

ay / ilç	başı	= ünl. grb.
<u>ilç</u>	<u>başı</u>	= b.siz is. tm.
ty.	tm.	

(beyit 2100)

negü tir eşitgil saşınuk tili
bu söz işke tutğıl **ay boğzı kulu** (Arat, 1947: 226).

Takva sahibi insan ne der, dinle; ey boğazının kulu, bu söze göre hareket et (Arat, 1994: 158).

ay / boğzı kulu		= ünl. grb.
<u>boğzı</u>	<u>kulu</u>	= b.siz is. tm.
ty.	tm.	

(beyit 2319)

negü tir eşitgil ıla atlığı
tuz ekmek kiñüt **ay kişi kutluğı** (Arat, 1947: 246).

Ila'nın meşhur şahsiyeti ne der, dinle; ey insanların kutlusu, tuzun ekmeğın bol olsun (Arat, 1994: 173).

ay / kişi kutluğı		= ünl. grb.
<u>kişi</u>	<u>kutluğı</u>	= b.siz is. tm.
ty.	tm.	

(beyit 2703)

bu begler işiñe tusulur kişi
bu üç türlüğ ol kör **ay ilç**

Beylerin işine yarayan kimseler şu üç türlü insanlardır, ey hükümdar (Arat, 1994: 200).

ay / ilç	başı	= ünl. grb.
<u>ilç</u>	<u>başı</u>	= b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 2758)

negü tir eşitgil bağırsak sözi

bu söz işke tutgıl **ay ajun tözi** (Arat, 1947: 288).

Samimi insan ne der, dinle; ey dünyanın temeli, bu söze göre hareket et (Arat, 1994: 204).

ay / ajun tözi = ünl. grb.

ajun tözi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 2768)

bağırsak kişi ol kişi ödrümi

bağırsaknı bek tut **ay er ködrümi** (Arat, 1947: 289).

İçten bağlı kimse insanların seçkinidir; içten bağlı olan kimseyi sıkı tut, ey insanların ileri geleni (Arat, 1994: 204).

ay / er ködrümi = ünl. grb.

er ködrümi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 3005)

er at boldı begler kanatı yügi

kanatsız kuş uçmaz **ay begler begi** (Arat, 1947: 310).

Asker beylerin kanat tüyüdür; ey beyler beyi, kanatsız kuş uçamaz (Arat, 1994: 221).

ay / begler begi = ünl. grb.

begler begi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 3086)

ay hımmet idisi ajun kol talu

talı koldaçı er kütü top tolu (Arat, 1947: 316).

Ey himmet sahibi, güzel bir dünya iste; güzel olanı isteyen insanın saadeti eksiksiz olur (Arat, 1994: 227).

ay / himmet idisi = ünl. grb.

himmet idisi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 3361)

yorı yalnız işsiz **ay yalnız uzı**

tuğu kıldı yalnız tili kör sözi (Arat, 1947: 339).

Ey insanların mahiri, tek başına ve arkadaşsız yürü; bak, papağan konuşmayı ve söz söylemeyi kendi başına elde etti (Arat, 1994: 246).

ay / yalnız uzı = ünl. grb.

yalnuz uzı = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 3693)

seniñdin kılur men munu ‘üzrümi

koğu bir mini **ay kişi ködrümi** (Arat, 1947: 371).

Beni mazur görmeni rica ediyorum, ey insanların seçkini, beni kendi hâlime bırak (Arat, 1994: 268).

ay / kişi ködrümi = ünl. grb.

kişi ködrümi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 3744)

törütüti igiğti bu ödke tegi

tağı ma igiğgey **ay dünya begi** (Arat, 1947: 376).

Beni o yarattı ve bugüne kadar besledi; ey dünya beyi, o beni ileride de besleyecektir (Arat, 1994: 272).

ay / dünya begi = ünl. grb.
dünya begi = b.siz is. tm.
 ty. tm.

(beyit 3763)

muni çın biligli ukuşluğ kişi
 adınısıg bolurmu **ay ilçi başı** (Arat, 1947: 378).

Bunu gerçek bilen akıllı insan başka türlü davranır mı, ey büyük hükümdar (Arat, 1994: 273).

ay / ilçi başı = ünl. grb.
ilçi başı = b.siz is. tm.
 ty. tm.

(beyit 4078)

uluğluğka tegse ukuşsuz kişi
 idisi başın yir **ay ilçi başı** (Arat, 1947: 411).

Akılsız kimse büyüklüğe ulaşırsa, ey büyük hükümdar, o efendisinin başını yer (Arat, 1994: 295).

ay / ilçi başı = ünl. grb.
ilçi başı = b.siz is. tm.
 ty. tm.

(beyit 4197)

negü tir eşitgil **ay ilçi başı**
 sınaş edğü isiz keçürmiş yaşı (Arat, 1947: 422).

İyi ve kötüyü tecrübe ile hayatını geçirmiş olan büyük hükümdar ne der, dinle (Arat, 1994: 303).

ay / ilçi başı = ünl. grb.
ilçi başı = b.siz is. tm.
 ty. tm.

(beyit 4235)

biri aşı edgü kişi ödrümi

bolunsa adaş tut **ay er ködrümi** (Arat, 1947: 426).

Biri aslında esasında iyi ve insanların seçkini olan bir kimsedir; bulursan onu arkadaş edin, ey olgun insan (Arat, 1994: 306).

ay / er ködrümi = ünl. grb.

er ködrümi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 4386)

kün ay kutluğı bar yime kutsuzı

ayıt kutluğın tut **ay yalñuk tüzi** (Arat, 1947: 441).

Gün ve ayların kutlusu olduğu gibi, kutsuzu da vardır; bunları sor ve kutlu olanını seç; ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 317).

ay / yalñuk tüzi = ünl. grb.

yalñuk tüzi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 4773)

ağı çuz keğim ton kişi keğgüsi

et öz örtgü tap kıl **ay er edgüsi** (Arat, 1947: 477).

İnsanlar ipekli ve sırma elbiseler giyerler; sen ancak vücudunu örtecek kadar bir şeyle iktifa et, ey erkeklerin iyisi (Arat, 1994: 345).

ay / er edgüsi = ünl. grb.

er edgüsi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 4849)

siziksiz ölümke anungu ödi

bu künde naru ol **ay yalñuk keçi** (Arat, 1947: 484).

Ey insanların iyisi, bundan sonra artık, şüphesiz, ölüme hazırlanma zamanı gelmiştir (Arat, 1994: 350).

ay / yalñuk keçi	= ünl. grb.
<u>yalñuk</u> <u>keçi</u>	= b.siz is. tm.
ty. tm.	

(beyit 5145)

usanıp yorıĝlı **ay arzu kulu**

ölümke basıkma kelir alĝalı (Arat, 1947: 513).

Gafletle yürüyen ey arzuların esiri, ölüm sana baskın yapmasın; o muhakkak bir gün seni almaya gelecektir (Arat, 1994: 371).

ay / arzu kulu	= ünl. grb.
<u>arzu</u> <u>kulu</u>	= b.siz is. tm.
ty. tm.	

(beyit 5185)

tünek ol bu dünya **ay dünya begi**

tünek içre bolmaz sakınçta öñi (Arat, 1947: 517).

Ey dünya beyi, bu dünya bir zindandır; zindan içinde endişeden başka bir şey bulunmaz (Arat, 1994: 374).

ay / dünya begi	= ünl. grb.
<u>dünya</u> <u>begi</u>	= b.siz is. tm.
ty. tm.	

(beyit 5224)

ķara eđĝü bolsa anıñ eđĝüsi

öziñe bolur **ay buğun belĝüsi** (Arat, 1947: 521).

Ey halkın göz diktiĝi insan, avam halk iyi olursa, onun iyiliĝi ancak kendisindedir (Arat, 1994: 376).

ay / buğun belĝüsi	= ünl. grb.
--------------------	-------------

budun   belgüsi   = b.siz is. tm.

ty.   tm.

(beyit 6377)

ay ni'met idisi ölüm miñnetiñ

ay miñnet idisi ölüm ni'metiñ (Arat, 1947: 631).

Ey nimet sahibi, ölüm senin mihnetindir; ey mihnet sahibi, ölüm senin nimetindir
(Arat, 1994: 457).

ay / ni'met idisi   = ünl. grb.

ni'met   idisi   = b.siz is. tm.

ty.   tm.

(beyit 6416)

negü kılgu teñri bu dünya işi

bu yañlıg törütmiş **ay ilçi başı** (Arat, 1947: 634).

Ne yapalım, Tanrı bu dünyayı böyle yaratmış, ey büyük hükümdar (Arat, 1994: 460).

ay / ilçi başı   = ünl. grb.

ilçi   başı   = b.siz is. tm.

is.   is.

(beyit 6449)

ay ni'met idisi şükür kıl yigil

ay miñnet idisi şabır kıl egil (Arat, 1947: 637).

Ey nimet sahibi, bundan şükür ederek istifade et; ey mihnet sahibi, kaderine boyun eğ, tahammül et (Arat, 1994: 462).

ay / ni'met idisi   = ünl. grb.

ni'met   idisi   = b.siz is. tm.

ty.   tm.

(beyit 6456)

naamaz ruza birle yorigli kisi

münafik atandı **ay ilçi başı** (Arat, 1947: 637).

Namazına ve orucuna dikkat eden insanlar münafig sayıldı, ey memleketin başında bulunan insan (Arat, 1994: 462).

ay / ilçi başı = ünl. grb.

ilçi baş = b.siz is. tm.

ty. tm.

3.1.2.1.5. Ay+Sıfat Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig adlı eserinde bazı beyitlerde vezni tutturmak için bazı kelimelere bazı ekler getirmiştir. Bunlardan bazıları da sıfat tamlaması yapısındaki kuruluşlardır. Biz bu yapıdaki tamlamaları sıfat tamlaması olarak değerlendirdik. Örneğin, 158 no'lu beyitte ikinci mısranın sonundaki kelime temelde “kut” olması gerekirken vezin gereği üstteki mısranın sonundaki “ota” sözcüğü ile kafiye yapmak için “kuta” şeklinde yazılmıştır. Bu şekilde kullanımların görüldüğü diğer beyitler ise 526, 589, 637, 720, 776, 836, 907, 1070, 1085, 1094, 1350, 1408, 1482, 1969, 2037, 2944, 2983, 4938, 5569, 5869, 6478 no'lu beyitlerdir.

(beyit 6)

ay erklig uğan meñü muñu bayat

yaramaz seniñdin ağınka bu at (Arat, 1947: 17).

Ey kuvvetli, kadir, ebedi ve müstağni olan Tanrı, senden başkasına bu ad yakışmaz (Arat, 1994: 12).

ay / erklig uğan / meñü muñu bayat = ünl. grb.

erklig uğan = sf. tm.

s. is.

meñü muñu bayat = sf. tm.

sıfat unsuru is.

(beyit 10)

siziksiz bir ök sen **ay meñü açu**

katılmaz karılmaz sakışka saçu (Arat, 1947: 18).

Sen şüphesiz birsin, Ey sonsuz Tanrı; istisna sayıya gelmez (Arat, 1994: 12).

ay / meñü açu = ünl. grb.

meñü açu = sf. tm.

s. is.

(beyit 108)

ay edgü kılınç aşlı edgü uruğ

ajun kalmasını siziñsiz kuruğ (Arat, 1947: 27).

Ey iyi tabiatlı ve asil nesepli hakan, dünya senden mahrum kalmasın (Arat, 1994: 19).

ay / edgü kılınç = ünl. grb.

edgü kılınç = sf. tm.

s. is.

(beyit 158)

yorı ay biligsiz igiñni ota

biligsiz otın sen **ay bilge kuta** (Arat, 1947: 32).

Ey biligsiz, git, hastalığını tedavi ettir; ey mesut âlim, biligsizliğin ilacını sen söyle (Arat, 1994: 23).

ay / bilge kuta = ünl. grb.

bilge kutØ = sf. tm.

s. is.

(beyit 191)

bu kün tügme kaşın **ay bilge bögü**

özüm ‘ uzrin aysa yime eymenü (Arat, 1947: 35).

Ey âlim hâkim, bugün ürkererek kendi özrümü söylersem, bana kaşını çatma (Arat, 1994: 25).

ay / bilge bögü = ünl. grb.

bilge büğü = sf. tm.

s. is.

(beyit 192)

tilekim söz erdi **ay bilge büğü**

kişin keldeçike özüm sözlegü (Arat, 1947: 36).

Ey âlim hâkim, dileğim benden sonra geleceklere kalacak bir söz söylemek idi
(Arat, 1994: 25).

ay / bilge büğü = ünl. grb.

bilge büğü = sf. tm.

s. is.

(beyit 196)

negülük tise sen ayayın saña

eşitgil sözümni **ay ersig toña** (Arat, 1947: 36).

Sebebini sorarsan, sana söyleyeyim; ey mert yiğit, sözümü dinle (Arat, 1994: 25).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig toña = sf. tm.

s. is.

(beyit 248)

nece kördüm erse isizler işi

ozu bolmadı **ay biliglig kişi** (Arat, 1947: 40).

Ey bilgili adam, kaç defa gördüm; kötülerin işi hiçbir zaman ileri gidemedi (Arat, 1994: 29).

ay / biliglig kişi = ünl. grb.

biliglig kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 271)

biligsiz karşı turur belgölüg

ay közsüz karşı bilig al ülüg (Arat, 1947: 42).

Bilgisiz muhakkak ki, kördür; ey gözsüz kör, bilgiden hissini al (Arat, 1994: 30).

ay / közsüz karşı = ünl. grb.

közsüz karşı = sf. tm.

s. is.

(beyit 287)

tilekim söz erdi **ay bilge bügü**

uğuşuğ biligig özüm sözlegü (Arat, 1947: 44).

Ey âlim hâkim, maksadım söz söylemek idi; akıl ve bilgiden bahsetmek istedim (Arat, 1994: 32).

ay / bilge bügü = ünl. grb.

bilge bügü = sf. tm.

s. is.

(beyit 345)

yori edgülek kııl **ay edgü kişi**

itiglig bolur tutçı edgü işi (Arat, 1947: 49).

Ey iyi insan, yürü, iyilik yap, iyinin işi hep düzgün gider (Arat, 1994: 35).

ay / edgü kişi = ünl. grb.

edgü kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 353)

bu kün toğdı ilig tidim söz başı

yörügin ayayın **ay edgü kişi** (Arat, 1947: 50).

Önce Kün-Toğdı hükümdardan bahsettim; ey iyi insan, bunu izah edeyim (Arat, 1994: 36).

ay / edgü kişi = ünl. grb.

edgü kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 359)

sevincin yorıĝlı **ay eđĝü yigıt**

sözümni yava kıлма köñlün eşit (Arat, 1947: 50).

Ey sevinç içinde ömür süren iyi genç, sözümü yabana atma, gönülden dinle (Arat, 1994: 36).

ay / eđĝü yigıt = ünl. grb.

edĝü yigıt = sf. tm.

s. is.

(beyit 453)

bu beglik uluĝluk idi eđĝü neñ

yorıķı köni erse **ay kızĝu eñ** (Arat, 1947: 59).

Ey yüzü sevinçle parlayan bahtiyar, insan dürüst hareket ederse, bu beylik ululuk çok iyi bir şeydir (Arat, 1994: 43).

ay / kızĝu eñ = ünl. grb.

kızĝu eñ = sf. tm.

s. is.

(beyit 495)

yatıĝ yarlıķaĝıl içür bir yigü

ümeĝ eđĝü tutĝıl **ay bilge büĝü** (Arat, 1947: 64).

Yabancınn kusurunu baĝıřla, onu yedir ve içir; ey âlim hâkim, misafire iyi muamele et (Arat, 1994: 45).

ay / bilge büĝü = ünl. grb.

bilge büĝü = sf. tm.

s. is.

(beyit 526)

bu ay toldı aydı **ay hacıb kıtu**

eşittim bu kün toğdı ilig atı (Arat, 1947: 67).

Ay-Toldı cevap verdi: Ey devletli hacib, ben bu hükümdar Kün-Toğdı' nın adını duyduğum (Arat, 1994: 48).

ay / hacib ıutı = ünl. grb.

hacib ıutı = sf. tm.

is. s.

(beyit 573)

yorı bar oııııl anı sen maña

tapuğka köründür **ay ersig toña** (Arat, 1947: 72).

Haydi aslanım, yürü, git; sen onu bana çağır, huzuruma getir (Arat, 1994: 51).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig toña = sf. tm.

s. is.

(beyit 589)

bu ay toldı aydı **ay ilig ıutı**

tapuğ birle hoş boldı ıulluk atı (Arat, 1947: 74).

Ay-Toldı dedi: -Ey devletli hükümdar, kulluk adı hizmet etmekle güzelleşir (Arat, 1994:53).

ay / ilig ıutı = ünl. grb.

ilig ıutı = sf. tm.

is. s.

(beyit 637)

bu ay toldı aydı **ay ilig ıutı**

negüke buşar erki toldı otı (Arat, 1947: 79).

Ay-Toldı: -Ey devletli hükümdar, acaba neye hiddet buyuruldu da böyle ateş kesildin (Arat, 1994: 57).

ay / ilig ıutı = ünl. grb.

ilig   kutØ   = sf. tm.
is.   s.

(beyit 720)

bu ay toldı aydı **ay ilig utı**

münüm erdemim barça aydım attı (Arat, 1947: 89).

Ay-Toldı: -Ey devletli hükümdar- dedi – kusur ve meziyetlerimin ne olduğunu hep söyledim (Arat, 1994: 63).

ay / ilig utı   = nl. grb.

ilig   kutØ   = sf. tm.
is.   s.

(beyit 776)

bu ay toldı aydı **ay ilig utı**

meniñ szlegke zm yođ atı (Arat, 1947: 94).

Ay-Toldı cevap verdi: -Ey devletli hükümdar, benim konuşmaya cesaretim yok (Arat, 1994: 67).

ay / ilig utı   = nl. grb.

ilig   kutØ   = sf. tm.
is.   s.

(beyit 777)

ağınsığ körür men bu kn ıl itig

anar eymenür men **ay bilge tetig** (Arat, 1947: 95).

Bugün sende başka bir hl görüyorum, onun için çekiniyorum, ey zeki, lim insan (Arat, 1994: 67).

ay / bilge tetig   = nl. grb.

bilge   tetig   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 836)

bu ay toldı aydı **ay ilig utı**

aasu ajun il yağılsu atı (Arat, 1947: 101).

Ay-Toldı dedi: -Ey devletli hükümdar, ülkelere hkim ol, iyi adın dünyaya yayılsın
(Arat, 1994: 71).

ay / ilig utı = nl. grb.

ilig ut = sf. tm.

is. s.

(beyit 907)

bu ay toldı aydı **ay ilig utı**

bu ögdi bile munça eğg atı (Arat, 1947: 108).

Ay-Toldı: -Ey devletli hükümdar- dedi- iyi bu derece nam ve şöhret kazanmıştır
(Arat, 1994: 76).

ay / ilig utı = nl. grb.

ilig ut = sf. tm.

is. s.

(beyit 939)

yir pti kr ay toldı turdı r

ayur **ay ıdu ut ay eğg tr** (Arat, 1947: 111).

Ay-Toldı yer öptü, ayağa kalktı ve: -Ey aziz ikbal, ey iyi kanun- dedi (Arat, 1994:
78).

ay / ıdu ut = nl. grb.

ıdu ut = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu beyitte aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerini değiirmitir.

ay / eğg tr = nl. grb.

eğg tr = sf. tm.

s. is.

(beyit 949)

sarança tapınma **ay tapnur kişi**

tiriglik yava bolğa isiz başı (Arat, 1947: 112).

Hasise hizmet etme, ey hizmet eden insan; yoksa, hayatın boş geçmiş olur ve kendin de kötü olursun (Arat, 1994: 79).

ay / tapnur kişi = ünl. grb.

tapnur kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 1070)

bu ay toldı aydı **ay ilig ıutı**

mini tuttı ol ig añar yok otı (Arat, 1947: 124).

Ay-Toldı: -Ey devletli hükümdar- dedi-beni devâsı olmayan bir hastalık yakaladı (Arat, 1994: 88).

ay / ilig ıutı = ünl. grb.

ilig ıutı = sf. tm.

is. s.

(beyit 1085)

bu ay toldı **ay ilig ıutı**

bu igke emi yok tileme otı (Arat, 1947: 126).

Ay-Toldı dedi: -Ey devletli hükümdar, bu hastalığa deva yoktur, ilacını arama (Arat, 1994: 89).

ay / ilig ıutı = ünl. grb.

ilig ıutı = sf. tm.

is. s.

(beyit 1094)

ağırladıñ erdi tapuğsuz mini

tapuğ yetrümedim **ay ilig kanı** (Arat, 1947: 127).

Ey sultanım, sana daha hizmet etmeden, sen beni ağırlamıştın; fakat ben bu hizmeti nerede yerine getirebildim (Arat, 1994: 90).

ay / ilig kanı = ünl. grb.

ilig kan (Ø) = sf. tm.

is. s.

(beyit 1188)

negü erse barmu ölümke adın

anı utru tutğıl **ay bilge tetig** (Arat, 1947: 136).

Ölüme karşı herhangi bir çare var mı? Eğer varsa, ey zeki âlim, ölüme karşı o çareye başvur (Arat, 1994: 96).

ay / bilge tetig = ünl. grb.

bilge tetig = sf. tm.

s. is.

(beyit 1265)

könüldin birü kıldı edğü du' a

ay edğü du' a sen belanı yıga (Arat, 1947: 144).

Gönülden gelen iyi dualar etti; ey iyi dua, sen bütün belaları defet (Arat, 1994: 101).

ay / edğü du' a = ünl. grb.

edğü du' a = sf. tm.

s. is.

(beyit 1350)

uzun kiç yaşağıl **ay ilig kutı**

öküş il aşığıl bu beglik atı (Arat, 1947: 153).

Ey devletli hükümdar, çok uzun yaşa; bu saltanat ile çok illere hüküm et (Arat, 1994: 107).

ay / ilig utı = nl. grb.

ilig kutØ = sf. tm.

is. s.

(beyit 1360)

ay ilig munu men bağırsak saña

sözüm işke tutğil **ay ersig toña** (Arat, 1947: 153).

Ey hükümdar, işte ben sana sadakat ile bağılı insanım; sözüme göre hareket et, ey mert insan (Arat, 1994: 107).

ay / ersig toña = nl. grb.

ersig toña = sf. tm.

s. is.

(beyit 1418)

saray karşı itme **ay ilig utı**

anundı saña ev ara yir atı (Arat, 1947: 159).

Ey devletli hükümdar, sen saray ve köşkler yaptırma; kara toprak altında senin evin hazırdır (Arat, 1994: 111).

ay / ilig utı = nl. grb.

ilig kutØ = sf. tm.

is. s.

(beyit 1457)

negü tir eşitgil **ay bilge külüg**

bu sözdin kötürgil özüñke ülüg (Arat, 1947: 163).

Ey hükümdar, meşhur âlim ne der, dinle; bu sözden sen kendine hisse çıkar (Arat, 1994: 113).

ay / bilge külüg = nl. grb.

bilge külüg = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu beyitte aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 1459)

isiz öñdi urma **ay ilçü bügü**

isiz bolsa bolmaz ajunuğ yigü (Arat, 1947: 163).

Ey hakîm devlet adamı, kötü teamül koyma; kötü kanunlarla dünyaya hüküm edilmez (Arat, 1994: 114).

ay / ilçü bügü = ünl. grb.

ilçü bügü = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu beyitte aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 1482)

munu men barır men **ay ilig kıtı**

turu kıaldı oğlum bu bağrım otı (Arat, 1947: 165).

Ey devletli hükümdar, işte ben gidiyorum; oğlum, bu ciğerparem burada kalıyor (Arat, 1994: 115).

ay / ilig kıtı = ünl. grb.

ilig kütö = sf. tm.

is. s.

(beyit 1537)

ne teñsiz ölüm sen **ay yavlağ ölüm**

tusulmaz saña itse tük miñ tolum (Arat, 1947: 171).

Ey kötü ölüm, sen ne eşi benzeri olmayan bir şeysin ki, yüz binlerce silahın sana karşı bir tek faydası yoktur (Arat, 1994: 119).

ay / yavlağ ölüm = ünl. grb.

yavlağ ölüm = sf. tm.

s. is.

(beyit 1596)

kişilikni qoğma **ay aşı kişi**

kişilik kılu tur kişike tuşı (Arat, 1947: 177).

Ey asil insan, insanlığı bırakma; insanlara karşı daima insaniyet ile muamele et
(Arat, 1994: 123).

ay / aşı kişi = ünl. grb.

aslı kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 1609)

ay begler sevinçi tilegli kişi

qamuğ beg tileki öze kııl işi (Arat, 1947: 178).

Ey beyleri memnun etmek isteyen kimse, her işi beylerin arzusuna göre yap (Arat,
1994: 124).

ay / begler sevinçi tilegli kişi = ünl. grb.

begler sevinçi tilegli kişi = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 1639)

bu eğğü kılu tur **ay eğğü kişi**

qarımaz bolur eğğü meñü yaşı (Arat, 1947: 181).

Ey iyi insan, iyilik yapmakta devam et; iyilik ihtiyarlamaz, onun ömrü ebedîdir
(Arat, 1994: 126).

ay / eğğü kişi = ünl. grb.

eğğü kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 1667)

kişike tusulmaz tükülmez yas kıılır

bu üç neñ turur kör **ay ilçı unur** (Arat, 1947: 184).

Ey kudretli devlet adamı, faydasız olan ve insana daima zarar veren şu üç şeydir
(Arat, 1994: 128).

ay / ilçı unur = ünl. grb.

ilçı unur = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu beyitte aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 1673)

negü tir eşitgil saranıg bilig

ay çırğuy ay muñluğ **ay tügmiş elig** (Arat, 1947: 184).

Bilgi hasis hakkında ne der, dinle: -Ey zavallı, ey biçare, ey sıkı el (Arat, 1994: 129).

ay / tügmiş elig = ünl. grb.

tügmiş elig = sf. tm.

s. is.

(beyit 1675)

ay dünya tirip sen yiyümez kişı

yigüçi anundı anuğ tut aşı (Arat, 1947: 185).

Ey bu dünyayı toplayıp yiyemeyen kimse, yiyiciler hazırlandı, sen yiyeceği hazırla
(Arat, 1994: 129).

ay / dünya tirip sen yiyümez kişı = ünl. grb.

dünya tirip sen yiyümez kışı = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 1743)

köñül til köni tut **ay bilge büğü**

saña eksümegey öğinde yigü (Arat, 1947: 191).

Ey âlim hâkim, gönül ve dilini doğru tut; vakti gelince yiyeceğin eksik olmaz (Arat, 1994: 133).

ay / bilge	bügü	= ünl. grb.
<u>bilge</u>	<u>bügü</u>	= sf. tm.
s.	is.	

(beyit 1908)

oñayın ilig tuttu tersi maña
kemişmegil emdi **ay ersig toña** (Arat, 1947: 208).

Kolayını hükümdar aldı; ey yiğit kahraman, güç olanı şimdi bana bırakma (Arat, 1994: 145).

ay / ersig	toña	= ünl. grb.
<u>ersig</u>	<u>toña</u>	= sf. tm.
s.	is.	

(beyit 1911)

yanut birdi ayydı **ay eğgü törü**
eşitmek keç ol sözlemekte körü (Arat, 1947: 209).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Ey iyi nizam sahibi, dinlemek söylemekten daha iyidir-
dedi (Arat, 1994: 145).

ay / eğgü	törü	= ünl. grb.
<u>eğgü</u>	<u>törü</u>	= sf. tm.
s.	is.	

(beyit 1948)

yanut birdi ögdülmiş aydı ilig
esen inç tirilgil **ay üsteñ elig** (Arat, 1947: 213).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Ey hükümdar, ey üstün el, sağ ol ve huzur içinde yaşa-
dedi (Arat, 1994: 148).

ay / üsteñ	elig	= ünl. grb.
------------	------	-------------

üsteñ   elig   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 1969)

yañılsa bu begler **ay ilig ıutı**

anıñ begliki igler itgü otı (Arat, 1947: 214).

Beyler işlerinde yanılırlarsa, ey devletli hükümdar, onların beyliğı hastalanmış demektir, tedavi etmelidir (Arat, 1994: 149).

ay / ilig ıutı   = ünl. grb.

ilig   kutØ   = sf. tm.
is.   s.

(beyit 2037)

ıamuğda yarağısız **ay ilig ıutı**

bu begler öze ıopsa yalğan atı (Arat, 1947: 221).

Ey devletli hükümdar, en kötü beylerin adının yalancıya ııkmasıdır (Arat, 1994: 154).

ay / ilig ıutı   = ünl. grb.

ilig   kutØ   = sf. tm.
is.   s.

(beyit 2081)

talı beg bolayın tise belgölüg

talı tutğı erdem **ay athğ külüg** (Arat, 1947: 225).

Seçkin bir bey olabilmek için, fazilete kıymet verilmelidir, ey namlı meşhur (Arat, 1994: 157).

ay / athğ külüg   = ünl. grb.

athğ   külüg   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 2090)

bođ ortu kerek hem teñinçe yarağ

işin ortu tut **ay biliglig kişi** (Arat, 1947: 225).

Boy orta ve her şey bununla mütenasip olmalı; ey bilgili insan, her işte itidalden ayrılma (Arat, 1994: 157).

ay / biliglig kişi = ünl. grb.

biliglig   kişi   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 2260)

bu yañlıđ bolunsa **ay ilig vezir**

begin inçke tegrür qarası uğır (Arat, 1947: 240).

Ey hükümdar, böyle bir vezir bulunursa, o beyini huzura kavuşturur ve halkı rahat uyur (Arat, 1994: 169).

ay / ilig vezir = ünl. grb.

ilig   vezir   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 2589)

ķapuđ başlar erniñ bađırsaķlıķı

bu yañlıđ kerek **ay ajunçı aķı** (Arat, 1947: 272).

Kapıcı başı olan kimse böyle içten bağlı olmalı, ey cömert hükümdar (Arat, 1994: 192).

ay / ajunçı aķı = ünl. grb.

ajunçı   aķı   = sf. tm.

is.   s.

Bu ünlem grubunda yazar ölçüyü sağlamak amacıyla sıfat tamlasında iki unsurun yerini değiştirmiştir.

(beyit 2618)

tükel bay bolayın tise belgülig

köñül baylığı **kol ay ersig külüg** (Arat, 1947: 275).

Tam manası ile zengin olmak istersen hiç şüphesiz, gönül zenginliği dile, ey şanlı yiğit (Arat, 1994: 194).

ay / ersig külüg = ünl. grb.

ersig külüg = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 2785)

negü tir eşitgil **ay bilge bügü**

biliglig sözi bolsa aş teg yigü (Arat, 1947: 290).

Âlim hâkim insan ne der, dinle; bilgili insanın sözü yemek gibi yenilmelidir (Arat, 1994: 206).

ay / bilge bügü = ünl. grb.

bilge bügü = sf. tm.

s. is.

(beyit 2809)

negü tir eşitgil aqılar başı

köñülke alıngıl **ay çırğuy kişi** (Arat, 1947: 292).

Cömertlerin başı ne der, dinle; ey cimri insan, bunu hatırında tut (Arat, 1994: 207).

ay / çırğuy kişi = ünl. grb.

çırğuy kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 2827)

muni ma ayu birgil emdi maña

bileyin uqayın **ay ersig toña** (Arat, 1947: 294).

Şimdi bunu bana da söyleyiver; ey mert kahraman, bunu da bileyim ve anlayayım
(Arat, 1994: 208).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 2877)

munu aydım emdi **ay ilig kişi**

bu yañlıg kerek bolsa aşçı başı (Arat, 1947: 298).

Ey hükümdar, işte söyledim; aşçı başı olacak insan böyle olmalıdır (Arat, 1994: 212).

ay / ilig kişi = ünl. grb.

ilig   kişi   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 2892)

negü tir eşitgil **ay biliglig bügü**

boğuz keç küdeşgü aş akru yigü (Arat, 1947: 300).

Bilgili ve hakîm insan ne der, dinle; boğaza çok dikkat etmeli ve yavaş yavaş yemelidir (Arat, 1994: 213).

ay / biliglig bügü = ünl. grb.

biliglig   bügü   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 2939)

neçe me bu aşçı idişçi saña

bütün erse artuğ **ay ersig toña** (Arat, 1947: 304).

Ey cesur kahraman, aşçı ve içkici başılar sana ne kadar çok itimat telkin ederlerse etsinler (Arat, 1994: 216).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 2944)

ayıtmışını aydım **ay ilig kıtı**

negü teg kerekin emi hem otı (Arat, 1947: 305).

Ey devletli hükümdar sorularına cevap verdim; onun nasıl olması lazım geldiğini, çare ve tedbirini bildirdim (Arat, 1994: 217).

ay / ilig kıtı   = ünl. grb.

ilig   kutØ   = sf. tm.
is.   s.

(beyit 2983)

negü beg bolur ol **ay ilig kıtı**

kitermese kıldın çığaylık atı (Arat, 1947: 308).

Ey devletli hükümdar, eğer kıldan fakir adını kaldıramazsa , o nasıl bir bey olur? (Arat, 1994: 220).

ay / ilig kıtı   = ünl. grb.

ilig   kutØ   = sf. tm.
is.   s.

(beyit 3074)

muñar meñzetü aydı kökçin saña

bu söz yakşı tıñla **ay ersig toña** (Arat, 1947: 315).

Kır saçlı sana buna benzer bir söz söylemiştir; ey kahraman yiğit, bu sözü iyice dinle (Arat, 1994: 226).

ay / ersig toña   = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 3112)

ay edgü törülüg arıg beg silig

bayat birdi erdem saña ög bilig (Arat, 1947: 318).

Ey adil, temiz ve halim bey, Tanrı sana akıl, bilgi ve birçok faziletler verdi (Arat, 1994: 229).

ay / edgü törülüg arıg beg = ünl. grb.

edgü törülüg arıg beg = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 3142)**negü tir eşitgil ay ilçi bügü**

bügülep kıllur ilçi künde ögü (Arat, 1947: 321).

Bak, himmeti ile her gün yeni bir tedbir arayan hâkim devlet adamı ne der, dinle (Arat, 1994: 231).

ay / ilçi bügü = ünl. grb.

ilçi bügü = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 3167)

muñar meñzer emdi bu söz belgölüg

eşitgil munı sen ay ersig külüg (Arat, 1947: 323).

Bu gerçekten şuna benzer; ey mert kahraman bunu dinle (Arat, 1994: 233).

ay / ersig külüg = ünl. grb.

ersig külüg = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 3181)

negü tir eşitgil **ay aşlı ağı**

ğara köñlin avlar begi yarlığı (Arat, 1947: 324).

Dinle, aslı sırmalı ipek gibi temiz ve kıymetli olan ne der: -Beyin fermanı halkın gönlünü avlar (Arat, 1994: 234).

ay / aşlı ağı = ünl. grb.

aşlı   ağı = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3311)

esen bolsa ermiş bu yalñuğ özi

tilekke tegir **ay bağırsak kuzı** (Arat, 1947: 335).

İnsan sağ olursa dileğine ulaşmış, ey benim cana yakın kuzum (Arat, 1994: 242).

ay / bağırsak kuzı = ünl. grb.

bağırsak   kuzı = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3398)

neçe me kiçig erse düşman saña

anı sen uluğ tut **ay ersig toña** (Arat, 1947: 342).

Düşman senin için ne kadar küçük olursa olsun, sen onu büyük kabul et, ey mert ve cesur insan (Arat, 1944: 248).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig   toña = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3470)

oqıtçı mini ıdtı emdi saña

mini yalñuz ıdma **ay ersig toña** (Arat, 1947: 348).

Şimdi sana davetçi olarak beni gönderdi; ey mert yiğit, ben yalnız dönmeyeyim (Arat, 1994: 253).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3685)

baça kördüm emdi bu işte maña

şalağı körünmez **ay ersig toña** (Arat, 1947: 370).

Dikkat ettim, şimdi bu işte bana bir çıkar yol görünmüyor; ey mert yiğit (Arat, 1994: 268).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3712)

tilin sözlegil hem bitigil bitig

iligke yanayın **ay bilge tetig** (Arat, 1947: 373).

Hem ağızdan söyle, hem mektup yaz, ey zeki âlim; ben de hükümdarın yanına döneyim (Arat, 1994: 269).

ay / bilge tetig = ünl. grb.

bilge   tetig   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3713)

yanut birdi oğgürmiş aydı bitig

bitiyin kör anca **ay bilge tetig** (Arat, 1947: 373).

Oğgürmiş cevap verdi: -Biraz bekle, mektup yazayım, ey zeki âlim –dedi (Arat, 1994: 270).

ay / bilge tetig = ünl. grb.

bilge   tetig   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3822)

bitidiñ bitigke yanutı bitig

maña bir bireyin **ay bilge tetig** (Arat, 1947: 384).

Mektuba karşı cevap yazdın; şimdi izin ver, onu götüreyim, ey zeki âlim (Arat, 1994: 277).

ay / bilge tetig = ünl. grb.

bilge   tetig   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3832)

yana aydı oğgurmış emdi yorı

yana evre kelme **ay ersig urı** (Arat, 1947: 385).

Oğgurmış bir de ilave etti: -şimdi yürü, bir daha buraya gelme, ey mert yiğit (Arat, 1994: 277).

ay / ersig urı = ünl. grb.

ersig   urı   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3878)

negü tir eşitgil uķuřluđ saña

sözüg saķnu sözle **ay ersig toña** (Arat, 1947: 390).

Dinle, akıllı insan sana ne der: -Sözü düşünerek söyle, ey mert yiğit (Arat, 1994: 281).

ay / ersig toña = ünl. grb.

ersig   toña   =sf. tm.

s.   is.

(beyit 3908)

köñül aytu ığtım bitidim bitig

negü teg erür sen **ay bilge tetig** (Arat, 1947: 283).

Hatır ve gönül sormak üzere sana mektup yazdım, ey zeki âlim, nasılsın? (Arat, 1994: 283).

ay / bilge tetig = ünl. grb.

bilge tetig = sf. tm.

s. is.

(beyit 3934)

kişi eğgü tirlir bu eğgü kıayu

maña ayu birgil **ay bilge bğgü** (Arat, 1947: 396).

İyi insan derler, bu iyi insan nerede; ey âlim hâkim, bana haber ver (Arat, 1994: 285).

ay / bilge bğgü = ünl. grb.

bilge bğgü = sf. tm.

s. is.

(beyit 3936)

ay köñli sözüük er ay bilgi öküş

bağa kör bu sözke yetürgil ukuš (Arat, 1947: 396).

Ey duru gönüllü insan, ey bilgisi çok olan, dikkat et ve bu söz üzerinde düşün (Arat, 1994: 285).

ay / köñli sözüük = ünl. grb.

köñli sözüük er = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 3978)

yime yakşı aymış ağılar başı

eşitgil munı sen **ay eğgü kişi** (Arat, 1947: 401).

Cömertler başı da çok güzel söylemiş; ey iyi insan, sen bunu dinle (Arat, 1994: 288).

ay / eğgü kişi = ünl. grb.

edgü   kişi   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4085)

ay begler ağır lap beğük bolmış er

basınma begiñni beğük tut ağır (Arat, 1947: 412).

Ey beylerin değer verip yükselttikleri kimse, beyine karşı gelme; onu büyük bil ve ona hürmet et (Arat, 1994: 296).

ay / begler ağır lap beğük bolmış er = ünl. grb.

begler ağır lap beğük bolmış   er   = sf. tm.

sf. uns.   is.

(beyit 4126)

kaçan söz sorar erse begler saña

uzatma sözüñni **ay ersig toña** (Arat, 1947: 416).

Beyler sana bir şey sorarlarsa, ey cesur yiğit, cevap ver, fakat sözünü pek uzatma (Arat, 1994: 299).

ay / ersig toña   = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4138)

apañ tegse emdi sü erki saña

aķı bol ođuđ tur **ay ersig toña** (Arat, 1947: 417).

Eğer sana ordu başına geçmek kısmet olursa, ey mert yiğit, cömert ol ve uyanık dur (Arat, 1994:299).

ay / ersig toña   = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4213)

ozundın kıpar ol ajun bulgaki

ozunçı başın kes **ay ersig akı** (Arat, 1947: 424).

Dünya karışıklığı iftiradan kopar; ey mert cömert, müfterinin başını kes (Arat, 1994: 304).

ay / ersig akı = ünl. grb.

ersig akı = sf. tm.

s. is.

(beyit 4241)

isizke kıatılma **ay edgü kışı**

isiz bolga kılkıñ ol isiz tuşı (Arat, 1947: 426).

Ey iyi insan, kötüye kıatılma; o kötünün tabiatı gibi seninki de kötü olur (Arat, 1994: 306).

ay / edgü kışı = ünl. grb.

edgü kışı = sf. tm.

s. is.

(beyit 4298)

kıayu yirde devlet kötürse başı

bolu bir añar sen **ay edgü kışı** (Arat, 1947: 432).

Nerede ikbal başını yükseltirse, ey iyi insan, sen derhal onun suyuna git (Arat, 1994: 310).

ay / edgü kışı = ünl. grb.

edgü kışı = sf. tm.

s. is.

(beyit 4363)

kalı asgı tegsün tise sen saña

yime edgü tutgıl **ay ersig toña** (Arat, 1947: 439).

Eğer sana faydaları dokunmasını istersen, ey mert yiğit, onlara karşı da iyi muamele et (Arat, 1994: 315).

ay / ersig toña	= ünl. grb.
<u>ersig</u> <u>toña</u>	= sf. tm.
s. is.	

(beyit 4384)

sakış artasa dünya ‘uqbi işi
nece birle artar **ay edgü kişi** (Arat, 1947: 441).

Hesap bozulursa, dünya ve ahiret işi de onunla birlikte bozulur, ey iyi insan (Arat, 1994: 317).

ay / edgü kişi	= ünl. grb.
<u>edgü</u> <u>kişi</u>	= sf. tm.
s. is.	

(beyit 4424)

tümen tü agılar ajun tañsuķı
olarda bolur **ay biliglig aķı** (Arat, 1947: 444).

Ey bilgili cömert insan, her türlü ipekliler, dünyanın nadir şeyleri onlarda bulunur (Arat, 1994: 320).

ay / biliglig aķı	= ünl. grb.
<u>biliglig</u> <u>aķı</u>	= sf. tm.
s. is.	

(beyit 4497)

ay yinçke sakınuķ tilegli mal
munı bulsa bulduñ bu dört neñ tükel (Arat, 1947: 451).

Ey alacağı kadının takva sahibi olmasını isteyen beyzade, böylesine rastlarsan, her dört şeyi de bir arada elde etmiş olursun (Arat, 1994: 325).

ay / yinçke sakınuķ tilegli mal	= ünl. grb.
---------------------------------	-------------

yinçke sakınuk tilegli   inal   = sf. tm.

sf. uns.   is.

(beyit 4498)

kalı bulsa edgü sakınuk tişi

yava kılma algıl **ay edgü kişi** (Arat, 1947: 451).

Eğer iyi ve takva sahibi bir kadın bulursan bu fırsatı kaçıрма, derhal evlen, ey iyi insan (Arat, 1994: 325).

ay / edgü kişi   = ünl. grb.

edgü   kişi   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4540)

elig tarlıkı tegse emdi saña

kişike muñađma **ay ersig toña** (Arat, 1947: 456).

Eğer elin dara girerse, ey mert yiğit, başkalarına bundan sızlanma (Arat, 1994: 329).

ay / ersig toña   = ünl. grb.

ersig   toña   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4585)

yarım ya yitim bolğa oldruğ turuğ

yavuz bolğa köñlüñ **ay edgü uruğ** (Arat, 1947: 460).

Oturma yerleri yarım yamalak olur; duracak yeri bulunmaz, ey asil nesepli insan, kalbin kırılır (Arat, 1994: 332).

ay / edgü uruğ   = ünl. grb.

edgü   uruğ   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4682)

veşikın tiriglik bolurmu yigü

muni bilgü aşnu **ay bilge bügü** (Arat, 1947: 469).

Fakat yalnız yiyip içmekten mi ibarettir; ey hâkim âlim, önce bunu bilmelidir (Arat, 1994: 339).

ay / bilge bügü = ünl. grb.

bilge   bügü = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4690)

yana yandru yanmağ yavalık tapa

yararmu maña **ay bağırsak apa** (Arat, 1947: 470).

Heder olacak bir hayata tekrar geri dönmek bana yakışır mı, ey merhametli insan (Arat, 1994: 339).

ay / bağırsak apa = ünl. grb.

bağırsak   apa = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4701)

bu munça isinmek azu tumlımağ

tilek iki boldı **ay ersig çomak** (Arat, 1947: 471).

Sıcakta bu kadar terleyecek ve soğukta bu kadar titreyeceksin ve neticede iki arzunu elde edeceksin, ey Müslüman yiğit (Arat, 1994: 340).

ay / ersig çomak = ünl. grb.

ersig   çomak = sf. tm.

s.   is.

(beyit 4864)

meniñde negü bar adın eđgü iş

silerke asıg kılsa **ay eğgü iş** (Arat, 1947: 486).

Bende size faydalı olacak başka ne gibi bir iyilik var, ey iyi arkadaşım (Arat, 1994: 351).

ay / eğgü iş	= ünl. grb.
<u>edgü</u> <u>iş</u>	= sf. tm.
s. is.	

(beyit 4938)

añar men barayın ya kelsün maña
ziyaret için ol **ay kızğu eñe** (Arat, 1947: 493).

Ziyaret etmek için ya ben gideyim yahut o bana gelsin, ey bahtiyar insan (Arat, 1994: 356).

ay / kızğu eñe	= ünl. grb.
<u>kızğu</u> <u>eñØ</u>	= sf. tm.
s. is.	

(beyit 5003)

yaruğ dünya yüzke eşünse eşük
men ötrü barayın **ay eski tüşük** (Arat, 1947: 499).

Parlak dünya yüzüne örtü örtünce ben oraya gelirim, ey eski düşkün (Arat, 1994: 361).

ay / eski tüşük	= ünl. grb.
<u>eski</u> <u>tüşük</u>	= sf. tm.
s. is.	

(beyit 5129)

ay eğgü kılıklığ bütün işi çın
maña öt erig bir bağırsaqlığın (Arat, 1947: 512).

Ey iyi tabiatlı, inanılır ve işi doğru olan insan, bana acı, öğüt ve nasihat ver (Arat, 1994: 370).

ay / eğgü kılıklığ	= ünl. grb.
--------------------	-------------

edgü   kılıklıg   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 5131)

ay edgü kişi ötle emdi maña

yanut birge teñri yarınlık saña (Arat, 1947: 512).

Ey iyi insan, şimdi bana öğüt ver; yarın Tanrı sana bunun ecrini ihsan eder (Arat, 1994: 370).

ay / edgü kişi   = ünl. grb.

edgü   kişi   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 5164)

kalın aç böriler yığıldı saña

koşuğ keç küdeşgil **ay ilçi toña** (Arat, 1947: 515).

Bir sürü aç kurt senin etrafına toplanmıştır; ey kahraman hükümdar, koyunları iyi muhafaza et (Arat, 1994: 373).

ay / ilçi toña   = ünl. grb.

ilçi   toña   = sf. tm.
is.   s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 5252)

aya baş boluğlı **ay üsteñ elig**

kaşuğ işke aşnu sen işlet bilig (Arat, 1947: 523).

Ey memleketin başı, ey iktidar sahibi, sen her işte önce bilgiyi tatbik et (Arat, 1994: 378).

ay / üsteñ elig   = ünl. grb.

üsteñ   elig   = sf. tm.

s. is.

(beyit 5294)

ay kaznağ uruğlı ajun begleri

özünde kiğın koğma kaznağ yorı (Arat, 1947: 527).

Ey hazine toplayan dünya beyi, yürü, kendinden sonra hazine bırakma (Arat, 1994: 381).

ay / kaznağ uruğlı ajun begleri = ünl. grb.

kaznağ uruğlı ajun begleri = sf. tm.

sf. uns. is. uns.

(beyit 5295)

erej adnağ kılğa sağış saña

ülüğ tegmesü **ay uruğluğ qarı** (Arat, 1947: 527).

Huzuru başkası sürüp derdi sana kısmet olmasın, ey asil ihtiyar (Arat, 1994: 381).

ay / uruğluğ qarı = ünl. grb.

uruğluğ qarı = sf. tm.

s. is.

(beyit 5299)

közi suğ **ay artuğ uzun sağnur er**

ölüm tutmaz erken barıñ barça bir (Arat, 1947: 527).

Ey aç gözlü ve tamahkâr insan, henüz ölüm yakalamadan neyin varsa, hepsini ver (Arat, 1994: 381).

ay / artuğ uzun sağnur er = ünl. grb.

artuğ uzun sağnur er = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 5359)

yaşık teg yaruğıl **ay ilçi büğü**

buğun bulsu sindin k3r iđđü yigü (Arat, 1947: 533).

Ey hâkim hükümdar, güneş gibi para; halk senin sayende bol yiyecek ve içeceğe kavuşsun (Arat, 1994: 385).

ay / ilçü bügü = ünl. grb.

ilçü bügü = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 5373)

ķayada yoriğlı bu imđa teke

ķutulmaz seniñdin **ay ersig böke** (Arat, 1947: 534).

Kayalara tırmanan bu dağ keçileri ve geyikler; ey yiğit pehlivan, hiçbirini senin elinden kurtulamaz (Arat, 1994: 386).

ay / ersig böke = ünl. grb.

ersig böke = sf. tm.

s. is.

(beyit 5381)

bu munça ajun barça bütrü saña

tükemez tüker sen **ay küçlüg toña** (Arat, 1947: 535).

Bütün bunların hepsi senin için bitmez tükenmez; fakat sen tükenirsin, ey kudretli yiğit (Arat, 1994: 386).

ay / küçlüg toña = ünl. grb.

küçlüg toña = sf. tm.

s. is.

(beyit 5428)

neçe artsa dünya baş ağrığları

taķı artuķ artar **ay ersig urı** (Arat, 1947: 539).

Dünya malı ne kadar artarsa onun derdi zevkinden daha fazla olur, ey yiğit oğul
(Arat, 1994: 389).

ay / ersig urı = ünl. grb.

ersig urı = sf. tm.

s. is.

(beyit 5440)

çıkardı yigü içgü türlüg aşı

ayur azkına tat **ay edgü kişi** (Arat, 1947: 540).

Her türlü yiyecek ve içecek çıkardı: -Ey aziz insan, azıcık bunlardan tat –dedi (Arat, 1994: 390).

ay / edgü kişi = ünl. grb.

edgü kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 5529)

asığlıg kayu ol asıgsız kayu

sen adra seçe tut **ay bilge bügü** (Arat, 1947: 549).

Kim faydalıdır, kim faydasızdır, ey âlim hâkim, sen bunları iyice seç (Arat, 1994: 396).

ay / bilge bügü = ünl. grb.

bilge bügü = sf. tm.

s. is.

(beyit 5569)

negü tir eşitgil üç ordu hanı

at edgü tile **ay ölügli kanı** (Arat, 1947: 553).

Uç Ordu hanı ne der, dinle; ey fâni insan, iyi ad dile (Arat, 1994: 399).

ay / ölügli kanı = ünl. grb.

ölügli kanØ = sf. tm.

s. is.

(beyit 5578)

ötemiş bolur sen ra'ıyyet haķı

sen ötrü haķıñ ĵol **ay ilĵi aķı** (Arat, 1947: 554).

Böylece tebaa hakkını ödedikten sonra sen de onlardan kendi hakkını isteyebilirsin, ey cömert hükümdar (Arat, 1994: 399).

ay / ilĵi aķı = ünl. grb.

ilĵi aķı = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini deĵiştirmiştir.

(beyit 5788)

kişilik ĵıl **ay er kişi** bol uluĵ

kişi mundaĵ urdı kişilik yoluĵ (Arat, 1947: 574).

Ey mert insan, insan ol ve bu vasfinla yüksel; insan insanlık yolunu böyle tarif etti (Arat, 1994: 414).

ay / er kişi = ünl. grb.

er kişi = sf. tm.

s. is.

(beyit 5857)

saña ĵıldım emdi özümni yoluĵ

sen inĵin tirilgil **ay ilĵi uluĵ** (Arat, 1947: 581).

Artık kendimi sana feda ettim; ey büyük hükümdar, sen huzur içinde yaşa (Arat, 1994: 419).

ay / ilĵi uluĵ = ünl. grb.

ilĵi uluĵ = sf. tm.

is. s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzu vezine uydurabilmek için tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 5869)

muñar eymenür men **ay ilig utu**

yoñaglı yoñasa bu yalñu itı (Arat, 1947: 582).

Ey devletli hukmdar, benim çekindiğim şudur; insanların köpeği olan bu gammaz iftira ederse (Arat, 1994: 419).

ay / ilig utu = nl. grb.

ilig ut = sf. tm.

is. s.

(beyit 5921)

tiriglik ayu ol kr eđę ayu

ayu bir maña sen **ay bilge bg** (Arat, 1947: 586).

Hayat nedir ve iyilik nasıl olur; ey alim hkim, bunu bana izah et (Arat, 1994: 423).

ay / bilge bg = nl. grb.

bilge bg = sf. tm.

s. is.

(beyit 6018)

yana pişesin körse tşte kr er

añar ma yrg yok **ay ılı kr er** (Arat, 1947: 597).

Eğer bir kimse rüyada kendi sanatını görürse, ey cesur insan, bunun da tabiri yoktur (Arat, 1994: 431).

ay / ılı kr er = nl. grb.

ılı kr er = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 6084)

yana aydı **ay ın bağırsa adaş**

barır men udu sen kelir sen adaş (Arat, 1947: 603).

Yine dedi: -Ey gerçekten bana bağlı kardeşim, ben gidiyorum, benim arkamdan sen de geleceksin (Arat, 1994: 435).

ay / çın bağırsak kadaş = ünl. grb.

çın bağırsak   kadaş = sf. tm.

sf. uns.   is.

(beyit 6130)

negü tir eşitgil saşınuk başı

saşınğıl **ay devlet idisi kişi** (Arat, 1947: 607).

Takva sahibi insan ne der, dinle; ey saadete eren kimse, bunu iyice düşün (Arat, 1994: 438).

ay / devlet idisi kişi = ünl. grb.

devlet idisi   kişi = sf. tm.

sf. uns.   is.

(beyit 6144)

atıñ boldı kul kılma begler işi

özüñ kulluķı kıl **ay edgü kişi** (Arat, 1947: 608).

Adın kul oldu, sen beyler işi ile uğraşma; ey iyi insan, kendi kulluğın ile meşgul ol (Arat, 1994: 439).

ay / edgü kişi = ünl. grb.

edgü   kişi = sf. tm.

s.   is.

(beyit 6180)

yana oķ ayur **ay bağırsak kadaş**

meniñ kağguma sen kōñül kılma baş (Arat, 1947: 612).

Odgurmuş devamla: -Ey merhametli kardeşim, benim kaygımla sen gönlünü yaralama –dedi (Arat, 1994: 442).

ay / bağırsak kadaş = ünl. grb.

bağırsak   kadaş = sf. tm.

s.   is.

(beyit 6194)

kimi koğtı erse **ay ersig urı**

kerek bolsunı it kerek kök böri (Arat, 1947: 613).

Ey cesur oğul, Tanrı onu terk ettikten sonra, ister köpek olsun ister bozkurt, hepsi birdir (Arat, 1994: 443).

ay / ersig urı =ünl. grb.

ersig   urı = sf. tm.

s.   is.

(beyit 6409)

bayat birsü tevfiķ bu künde naru

kamuğ eğgölükke **ay eğgü törü** (Arat, 1947: 633).

Tanrı bize bugünden sonra her türlü iyilik için tevfiķ versin, ey mülkün iyi nizamı (Arat, 1994: 459).

ay / eğgü törü = ünl. grb.

eğgü   törü = sf. tm.

s.   is.

(beyit 6410)

tilin birdi alķış kör ögdülmişe

ayur **ay bügü beg** uzun kiç yaşı (Arat, 1947: 634).

Ögdülmiş hükümdarı övdü ve: -Ey hâkim hükümdar, ömrün uzun olsun –dedi (Arat, 1994: 459).

ay / bügü beg = ünl. grb.

bügü   beg = sf. tm.

s.   is.

(beyit 6448)

eşitgil negü tir bilig birgüçi

ay emgek bile sen şabır kılguçı (Arat, 1947: 637).

Ey felaketler karşısında sabreden insan, bilgi veren insan ne der, dinle (Arat, 1994: 462).

ay / emgek bile sen şabır kılguçı = ünl. grb.

emgek bile şabır kılguçı   sen = sf. tm.

sf. uns.   is.

Bu sıfat tamlasında, yazar tarafından isim unsuru olan kelime aruz ölçüsü gereği tamlamanın ortasında yer almıştır.

(beyit 6478)

negü tir eşitgil sakınuç kişi

köñülke alın sen **ay edgü başı** (Arat, 1947: 639).

Dinle, takva sahibi insan ne der; ey iyi insan, sen bunu gönlüne yerleştir (Arat, 1994: 464).

ay / edgü başı   = ünl. grb.

edgü   başØ   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 6507)

unıtma mini **ay oqıǵlı tirig**

özüm dünya koçsa töşense yirig (Arat, 1947: 642).

Ey bunu okuyan canlı, ben bu dünyayı bırakıp toprağa düşünce beni unutma (Arat, 1994: 466).

ay / oqıǵlı tirig   = ünl. grb.

okıǵlı   tirig   = sf. tm.

s.   is.

3.1.2.1.6. Ay+Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 11)

ay iç taş biligli ay haqqı 'l- yakın

közümde yırak sen köñülke yakın ((Arat, 1947: 18).

Ey içi ve dışı bilen, ey hakku'l-yakîn; gözden uzaksın, fakat gönüle yakınsın (Arat, 1994: 12).

ay / iç taş biligli = ünl. grb.

iç taş biligli = sıfat-fiil grubu

(beyit 550)

bu kıtka küvenme **ay kıt bulğuçı**

keligli turur kıt yana bargıçı (Arat, 1947: 70).

Ey ikbal bulan, bu ikbale güvenme; gelen ikbal, bir gün olur, gider (Arat, 1994: 50).

ay / kıt bulğuçı = ünl. grb.

kıt bulğuçı = sıfat-fiil grubu

(beyit 1458)

törü edgü ur **ay törü birgüçi**

туру öldi isiz törü urğuçı (Arat, 1947: 163).

Ey kanun yapan, iyi kanun koy; kötü kanun yapan kimse, daha hayatta iken ölmüş demektir (Arat, 1994: 113).

ay / törü birgüçi = ünl. grb.

törü birgüçi = sıfat-fiil grubu

(beyit 3925)

bu sözni eşit **ay maña kelmedük**

negü tir arıg bilge bağı beğük (Arat, 1947: 395).

Ey bana gelmek istemeyen, bu sözü dinle; temiz bilgili ve büyük bir hulus sahibi insan ne der, dinle (Arat, 1994:284).

ay / maña kelmedük	= ünl. grb.
maña kelmedük	= sıfat-fiil grubu

(beyit 4485)

ay körklüg qoluğlı muni qolmağıl

qızıl meñziñi sen sarığ qılmağıl (Arat, 1947: 450).

Ey güzellik arayan, güzellik arama; sen al yanağın boş yere sarartma (Arat, 1994: 234).

ay / körklüg qoluğlı	= ünl. grb.
körklüg qoluğlı	= sıfat-fiil grubu

(beyit 5086)

qılınç edgü tut **ay ajun tutğuçı**

keligli turur qut yana barguçı (Arat, 1947: 508).

Ey dünyaya hâkim olan, iyi hareket et; saadet geldiği gibi tekrar gidebilir (Arat, 1994: 367).

ay / ajun tutğuçı	= ünl. grb.
ajun tutğuçı	= sıfat-fiil grubu

(beyit 5174)

ay beg men tigüçi beğütme köñül

vefasız turur dünya devlet töñül (Arat, 1947: 516).

Ey "ben beyim" diyen, gurur getirme; dünya ve saâdet vefasızdır, ondan vazgeç (Arat, 1994: 373).

ay / beg men tigüçi	= ünl. grb.
beg men tigüçi	= sıfat-fiil grubu

(beyit 5275)

ay boşlağ yoriğlı buğun öktemi

bayat aytığı bar anutğıl emi (Arat, 1947: 525).

Ey isyan vadilerinde başıboş dolaşan insan, Tanrı bunu senden soracaktır, cevabını hazırla (Arat, 1994: 379).

ay / boşlağ yorıĝlı = ünl. grb.
boşlağ yorıĝlı = sıfat-fiil grubu

3.1.2.1.7. Ay+Unvan Grubu Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 109)

bayat birdi devlet **ay terken utı**

anıñ şükri ılĝu oıp miñ atı (Arat, 1947: 27).

Ey devletli hükümdar, Tanrı sana saadet verdi; adını bin kere zikrederek ona şükür lazımdır (Arat, 1994: 19).

ay / terken utı = ünl. grb.
terken utı = unvan grubu

Bu unvan grubu, Kutadgu Bilig adlı eserde kadınlara ait bir unvan olarak kullanılmaktadır (Arat, 1979: 483).

(beyit 115)

ıtaba bitindi bu aan atı

bu at meñü çaldı **ay terken utı** (Arat, 1947: 28).

Bu hakan adı kitaba geçti; ey devletli hükümdar, bu ad ebedî kaldı (Arat, 1994: 19).

ay / terken utı = ünl. grb.
terken utı = unvan grubu

Bu unvan grubu, Kutadgu Bilig adlı eserde kadınlara ait bir unvan olarak kullanılmaktadır (Arat, 1979: 483).

3.1.2.1.8. Ay+Kısaltma Grubu Yapısındaki Kelime Grupları

3.1.2.1.8.1. Ay+İsnat Grubu Yapısındaki Kelime Grupları

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig adlı eserinde bazı beyitlerde vezni tutturmak için bazı kelimelere bazı ekler getirmiştir. Bunlardan bazıları da isnat grubu yapısındaki kuruluşlardır. Biz bu yapıları isnat grubu olarak değerlendirdik. Örneğin, 4533 no'lu beyitte ikinci mısranın sonundaki kelime temelde “kiñ” olması gerekirken vezin gereği üstteki mısranın sonundaki “saña” kelimesi ile kafiye

yapmak için “kiñe” şeklinde yazılmıştır. Bu şekilde kullanımların görüldüğü diğer beyitler ise 4987, 5470, 5882, 5966 no’lu beyitlerdir.

(beyit 447)

usal er teger köz usalın uğır

usal bolma sağlan **ay kılkı kaçır** (Arat, 1947: 59).

Gafil adam gözünü kapar ve gafletle uyur; ey sert huylu insan, gafil olma, ihtiyatlı ol (Arat, 1994: 42).

ay / kılkı kaçır = ünl. grb.

kılkı kaçır (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 780)

kalı bolsa begler buşup övkelig

yağın turma anda **ay kılkı silig** (Arat, 1947: 95).

Eğer beyler hiddetlenir ve öfkeli olurlar ise, ey halim, selim insan, onlara yakın durma (Arat, 1994: 67).

ay / kılkı silig = ünl. grb.

kılkı silig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 784)

kör arslanđa oğşar bu begler özi

buşursa keser baş **ay bilgi yaruğ** (Arat, 1947: 95).

Beyler aslana benzerler; hiddetlendirirsen, başını koparırlar, ey parlak bilgili (Arat, 1994: 67).

ay / bilgi yaruğ = ünl. grb.

bilgi yaruğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 1148)

isiz kıılmağıl sen **ay kıılkı tüzün**

bu kün eğgü kıılğıl kıılınçın sözün (Arat, 1947: 132).

Ey yumuşak huylu insan, kötülük etme; hem hareketin hem de sözün ile bugün iyilik et (Arat, 1994: 93).

ay / kıılkı tüzün = ünl. grb.

kıılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 1437)

uluğ yük boyunka yüdürdi ilig

usal bolma saklan **ay kıılkı silig** (Arat, 1947: 161).

Hükümdarların omuzlarına ağır yük yüklenmiştir; ey iyi huylu insan, ihmalkâr olma, tedbirli davran (Arat, 1994: 112).

ay / kıılkı silig = ünl. grb.

kıılkı silig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 1463)

isiz kıılkı tutma **ay elgi uzun**

isiz kıılķ ulıtur ikigün ajun (Arat, 1947: 164).

Ey iktidar sahibi, kötü hareketleri benimseme; kötü hareket seni her iki dünyada inletir (Arat, 1994: 114).

ay / elgi uzun = ünl. grb.

elgi uzun (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 1659)

kişike tusulğu ikigü ajun

kıılınç eğgüsi ol **ay kıılkı tüzün** (Arat, 1947: 183).

Ey asil tabiatlı, her iki dünyada insanlara faydalı olan şey, iyilik yapmaktır (Arat, 1994: 128).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.
kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 1708)

muñar meñzer emdi bu beytig oķı
 oķıgıl uķa bar **ay elgi aķı** (Arat, 1947: 188).

Ey iyi ve cömert insan, şimdi bu mealde olan şu beyti oku da manasına iyice nüfuz et (Arat, 1994: 131).

ay / elgi aķı = ünl. grb.
elgi aķı (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 1970)

bu beglik igiñe otı ög bilig
 uķuş birle emle **ay kılkı silig** (Arat, 1947: 215).

Beylik hastalığının ilacı akıl ve bilgidir; ey yumuşak huylu, onu akıl ile tedavi et (Arat, 1994: 149).

ay / kılkı silig = ünl. grb.
kılkı silig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is

(beyit 2243)

negü tir eşitgil **ay bilgi ögüz**
 bilig birle köñli yarınmış kögüz (Arat, 1947: 239).

Bilgisi deniz gibi derin, bilgi ile gönülü ve göğüsü aydınlanmış olan insan ne der, dinle (Arat, 1994: 168).

ay / bilgi ögüz = ünl. grb.

bir ök sen maña kör **ay kılkı köni**

sini öz yitürse adın bir xanı (Arat, 1947: 320).

Ey dürüst tabiatlı, benim yanında şimdi sen teksin; seni kaybedersem, başka birini nerede bulurum (Arat, 1994: 230).

ay / kılkı köni = ünl. grb.

kılkı köni (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 3242)

muni barça çoğtı özüñ yalñuzun

namaz ruza tuttı **ay kılkı tüzün** (Arat, 1947: 329).

Bütün bunları sen terkettin; tek başına namaz kılıyor ve oruç tutuyorsun, ey asil tabiatlı (Arat, 1994: 238).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.

kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 3322)

kişi öz tilekin yorısa yoluğ

añar tegmez emgek **ay bilgi uluğ** (Arat, 1947: 336).

İnsan kendi arzusu ile yol yürürse, zahmet çekmez, ey bilgisi büyük (Arat, 1994: 243).

ay / bilgi uluğ = ünl. grb.

bilgi uluğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 3323)

negü tir eşitgil sınamış sözi

anıñ ma' nisi uq **ay köñli yazı** (Arat, 1947: 336).

Tecrübeli insan ne der, dinle; manasına dikkat et, ey huzura kavuşmuş insan (Arat, 1994: 243).

ay / köñli yazı = ünl. grb.
köñli yazı (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 3437)

bu kün sen bir evke kirip yalñuzun
 ne eğgü bulur sen **ay kılkı tüzün** (Arat, 1947: 345).

Bugün sen tek başına bir eve kapanmakta ne gibi bir fayda umuyorsun, ey yumuşak huylu (Arat, 1994: 251).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.
kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 3588)

bu üç neñ turur dünya tatđı bütün
 yanutı eşittiñ **ay kılkı tüzün** (Arat, 1947: 360).

Dünyanın bütün zevki bu üç şeydir; ey yumuşak huylu, bunları takip eden mihnetleri duydun (Arat, 1994: 261).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.
kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 3642)

uķuşluđ tise bolmağay ol erig
 et öz bulnı bolsa **ay köñli tirig** (Arat, 1947: 366).

Ey diri gönüllü, vücudun esiri olan adama akıllı demek mümkün değildir (Arat, 1994: 265).

ay / köñli tirig = ünl. grb.

yanut birdi ögdülmiş aydı ilig

buðunda talu beg **ay kılkı silig** (Arat, 1947: 389).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey hükümdar, ey halkın seçkin beyi, ey yumuşak huylu insan –dedi (Arat, 1994: 280).

ay / kılkı silig = ünl. grb.

kılkı silig (olan) = isn. grb.

is. is.

(beyit 3907)

iligdin öküş ögdi aytıg selam

ıdır men saña **ay ukušı tēmam** (Arat, 1947: 394).

Hükümdar seni çok överek hatırını soruyor ve selam gönderiyor, ey kâmil akıllı insan (Arat, 1994: 283).

ay / ukušı tēmam = ünl. grb.

ukuşı tēmam (olan) = isn grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 3936)

ay köñli sözü er **ay bilgi öküş**

bağa kör bu sözke yetürgil ukuš (Arat, 1947: 396).

Ey duru gönüllü insan, ey bilgisi çok olan, dikkat et ve bu söz üzerinde düşün (Arat, 1994: 285).

ay / bilgi öküş = ünl. grb.

bilgi öküş (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 4047)

kılınçı arıg erse körklüg yüzi

iðişçi kıtur beg **ay köñli yazı** (Arat, 1947: 408).

Tavrı, hareketi temiz ve güzel yüzlü ise, onu bey sâki yapar, ey iyi kalpli insan (Arat, 1994: 293).

ay / köñli yazı = ünl. grb.
köñli yazı (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4124)

ağağın yorığlı **ay kılkı tüzün**
 öği bolmağınça körünme özün (Arat, 1947: 415).

Ey saray içinde gezip dolaşan, halim tabiatlı insan, vakti gelmeden huzura girme (Arat, 1994: 298).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.
kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4189)

negü tir eşitgil **ay köñli oduğ**
 yağı yası tegrüp tokımış yoğuğ (Arat, 1947: 421).

Ey uyanık gönüllü insan, dinle, düşman yüzünden ziyan görmüş olan insan ne der (Arat, 1994: 303).

ay / köñli oduğ = ünl. grb.
köñli oduğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4221)

muñar meñzetü sözlemiş söz bilig
 bu söz işke tutđıl **ay kılkı silig** (Arat, 1947: 425).

Bilgi buna benzer bir söz söylemiştir; ey temiz tabiatlı insan, sen buna göre hareket etmeye çalış (Arat, 1994: 305).

ay / kılkı silig = ünl. grb.

otunğa katılma **ay aşlı arıĝ**

yüzüñnüñ suvın iltge sindin arıĝ (Arat, 1947: 431).

Adi kimselere katılma, ey temiz asıllı insan, onlar sende hiç yüz suyu bırakmazlar
(Arat, 1994: 309).

ay / aşlı arıĝ

= ünl. grb.

aşlı

arıĝ

(olan)

= isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 4407)

köni yol tutayın tise yinçkelig

boğuzuĝ arıtĝu **ay kılķı silig** (Arat, 1947: 443).

Çok ince olan bu doğru yolda yürümeğ istersen, boğazının ve sırtının nasibi helal olmalıdır (Arat, 1994: 319).

ay / kılķı silig

= ünl. grb.

kılķı

silig

(olan)

= isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 4410)

aĝırlıķ bulayın tise sen özün

feşadķa katılma **ay kılķı tüzün** (Arat, 1947: 443).

Kendin daima itibarda kalmak istersen, ey yumuşak tabiatlı insan, hiçbir vakit fesada karışma (Arat, 1994: 319).

ay / kılķı tüzün

= ünl. grb.

kılķı

tüzün

(olan)

= isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 4491)

aya bay tilegli sen evlik talu

bulun bolmaĝıl sen **ay bilgi tolı** (Arat, 1947: 451).

Ey seçkin ve bilgili insan, sen zengin bir kadın ile evlenmek isteyerek kendini onun esiri durumuna sokma (Arat, 1994: 325).

ay / bilgi tolı = ünl. grb.
bilgi tolı (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4533)

negü tir eşitgil ukuşluğ saña
 bu söz işke tutğıl **ay bilgi kiñe** (Arat, 1947: 455).

Dinle, akıl sahibi sana ne der, ey geniş bilgili insan, bu söze göre hareket et (Arat, 1994: 328).

ay / bilgi kiñe = ünl. grb.
bilgi kiñe (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4546)

begig koşni kılma ya yağgun ögüz
 hişarka yakın turma **ay köñli tüz** (Arat, 1947: 456).

Beye ve taşan nehre komşu olma; hisara yakın durma, ey dürüst kalpli insan (Arat, 1994: 329).

ay / köñli tüz = ünl. grb.
köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4559)

erejlig bolayın tise sen özün
 usallıknı qodğıl **ay kılkı tüzün** (Arat, 1947: 458).

Huzur içinde yaşamak istersen, ey yumuşak huylu insan, ihmalkârlığı bir tarafa bırak (Arat, 1994: 330).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.

kılık   tüzün (olan)   = isn. grb. (kısaltma grubu)
is.   is.

(beyit 4562)

ıdı yakşı aymış sakınuk kişi

bu söz işke tutğıl **ay kılık saşı** (Arat, 1947: 458).

Takva sahibi çok güzel söylemiş, ey ürkek ve mütereddit insan, buna göre hareket et (Arat, 1994: 330).

ay / kılık saşı   = ünl. grb.

kılık   saşı (olan)   = isn. grb. (kısaltma grubu)
is.   is.

(beyit 4704)

ölüm aldı mindin bu iki tatıg

nerek emdi dünya **ay bilgi batıg** (Arat, 1947: 471).

Bu iki zevki ölüm benim elimden aldıktan sonra, şimdi bu dünyanın bana ne lüzumu var; ey derin bilgili insan (Arat, 1994: 340).

ay / bilgi batıg   = ünl. grb.

bilgi   batıg (olan)   = isn. grb. (kısaltma grubu)
is.   is.

(beyit 4719)

ölüm tuttu iltti bu samışlarıg

sinimü çoður kör **ay kılık arıg** (Arat, 1947: 473).

Bu saydıklarımın hepsini ölüm yakaladı ve götürdü; ey temiz kalpli insan, seni mi burada bırakacaktır (Arat, 1994: 341).

ay / kılık arıg   = ünl. grb.

kılık   arıg (olan)   = isn. grb. (kısaltma grubu)
is.   is.

(beyit 4755)

tapuğka inanma ay tapğı telim

tapuğ kılğa ahır başıñnı alım (Arat, 1947: 476).

Ey hizmeti çok olan insan, sen hizmetine güvenme; bu hizmet sonunda senin başına mal olur (Arat, 1994: 344).

ay / tapğı telim

= nl. grb.

tapğı

telim (olan)

= isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 4813)**negü tir eşit kr ay bilgi teñiz**

zi oğı alçak ne knli eğiz (Arat, 1947: 481).

Dinle, bilgisi deryalar kadar geniş, mütevazi, gönülü alçak, fakat kendisi yüksek olan insan ne der (Arat, 1994: 347).

ay / bilgi teñiz

= nl. grb.

bilgi

teñiz (olan)

= isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 4868)**bu söz yaı aymı ay bilgi teñiz**

munı ike tutsa kıztartur meñiz (Arat, 1947: 486).

Denizler kadar bilgili insan u sözü çok iyi söylemiş; insan buna göre hareket ederse, bahtiyar olur (Arat, 1994: 351).

ay / bilgi teñiz

= nl. grb.

bilgi

teñiz (olan)

= isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 4898)

bir anca turup söz ayıttı ilig

ayur sözle keldr **ay ılı silig** (Arat, 1947: 489).

Bir parça durduktan sonra, hükümdar sordu: -Ey temiz tabiatlı, söyle, ne haber – dedi (Arat, 1994: 353).

ay / kılkı silig = ünl. grb.
kılkı silig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4914)

uluğluk beğüklük bu devlet küni
 uzun turğu ermez **ay köñli köni** (Arat, 1947: 491).

Ululuk, büyüklük ve bu saâdet günleri uzun sürecek değildir, ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 354).

ay / köñli köni = ünl. grb.
köñli köni (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4928)

qayı iş kılıp bulmasa ol tatıg
 koğu birgü ançan **ay bilgi batıg** (Arat, 1947: 492).

İnsan hangi iş ile uğraşır ve ondan netice alamazsa, onu bir müddet bir tarafa bırakmalıdır; ey derin bilgili insan (Arat, 1994: 355).

ay / bilgi batıg = ünl. grb.
bilgi batıg (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4987)

barıp tuş añar sen ya kelsün saña
 yüzñ körsüni bir **ay köñli kiñe** (Arat, 1947: 498).

Gidip onunla buluş yahut o sana gelsin; ey geniş yürekli insan, o senin yüzünü bir defa görsün (Arat, 1994: 360).

ay / köñli kiñe = ünl. grb.

körü bar kara begke kılmaz şelam

bu ma'ni için ol **ay bilgi tamam** (Arat, 1947: 506).

Dikkat et, selamın bu manasından dolayı halk beye selam vermez, ey bütün bunları bilen insan (Arat, 1994: 366).

ay / bilgi tamam = ünl. grb.

bilgi tamam (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5088)

isiz kıлмаğıl sen **ay elgi uzun**

ķamuğ edğülük kıl kılınçın sözün (Arat, 1947: 508).

Ey kudret sahibi, sen kötülük yapma; sözünle ve hareketinle her vakit iyilik etmeye çalış (Arat, 1994: 367).

ay / elgi uzun = ünl. grb.

elgi uzun (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5092)

ilig aydı uķğıl **ay bilgi uluğ**

tilekim bu ol sinde açğıl yoluğ (Arat, 1947: 508).

Hükümdar: -Ey bilgisi büyük olan insan, dinle -dedi -senden dileğim şudur: bana iyilik yolunu göster (Arat, 1994: 368).

ay / bilgi uluğ = ünl. grb.

bilgi uluğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5119)

bayat ķullarında meniñde yavuz

adın bilmegiñ sen **ay bilgi öğüz** (Arat, 1947: 511).

Ey bilgisi nehir gibi akan, bil ki, Tanrı kulları arasında benden kötü başka biri yoktur (Arat, 1994: 370).

ay / bilgi ögüz = ünl. grb.
bilgi ögüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5144)

ölümüg biligli **ay kılkı usal**
 keçer bu tiriglik özün ülgü al (Arat, 1947: 513).

Ey ölümü bilip de gafil davranan hayat geçer, ondan nasibini al (Arat, 1994: 371).

ay / kılkı usal = ünl. grb.
kılkı usal (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5199)

negü tir eşitgil **ay bilgi teñiz**
 bilig birle işlep kızartgıl meñiz (Arat, 1947: 518).

Ey hükümdar, dinle, bilgisi deryalar gibi engin olan insan ne der; bilgi ile hareket et, yüzün güler (Arat, 1994: 375).

ay / bilgi teñiz = ünl. grb.
bilgi teñiz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5269)

ıdı yakşı aymış biliglig sözi
 uça bargıl emdi **ay köñli yazı** (Arat, 1947: 524).

Bilgili insan bu sözü çok iyi söylemiş; ey gönlü açık, şimdi bunu anlamaya çalış (Arat, 1994: 379).

ay / köñli yazı = ünl. grb.
köñli yazı (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5277)

ay yigli içigli yavalık bile

sakışka anungıl çıkış yol tile (Arat, 1947: 525).

Ey yiyip içmekle hayatını boşa geçiren, hesaba hazırlan, çıkar yol ara (Arat, 1994: 380).

ay / yigli içigli yavalık = ünl. grb.

yigli içigli yavalık (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. uns. is.

(beyit 5325)

negü tir eşitgil **ay aşlı bedük**

bağırsak sözi tutsa asğı keç ök (Arat, 1947: 530).

Aslı büyük olan ne der, dinle; sana acıyan insanın sözünü tutarsan çok fayda görürsün (Arat, 1994: 383).

ay / aşlı bedük = ünl. grb.

aslı bedük (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5371)

yazı tağ yirig tut yorır koy sürüg

ya kul küñ tapuğçı **ay kılkı örüg** (Arat, 1947: 534).

Ova ve dağlık yerlerde dolaşan koyun sürüleri, kul, cariye ve hizmetkârların dolu; ey sakin tabiatlı insan (Arat, 1994: 385).

ay / kılkı örüg = ünl. grb.

kılkı örüg (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5374)

sıgun muyğak erse suğak ya ıvık

saña yim tükemez **ay edgü kılık** (Arat, 1947: 534).

Erkek ve dişi dağ keçileri, ak geyik veya sarp kaya geyikleri, bunlar senin için tükenmez bir yiyecek, ey iyi tabiatlı (Arat, 1994: 386).

ay / edgü kılık = ünl. grb.

edgü kılık (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5398)

meñilig sen emdi **ay köñli oduğ**

bu beglik maña boldı emdi yoğuğ (Arat, 1947: 536).

Ey gönlü uyanık ve huzur içinde bulunan insan, bu beylik şimdi sana bir felaket oldu (Arat, 1994: 387).

ay / köñli oduğ = ünl. grb.

köñli oduğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5422)

süzük can kepi bu kara yir tuğı

kara yir kep örtür **ay kılık ağı** (Arat, 1947: 539).

Bu duru canın kalıbı olan vücud bu kara toprak tı kacıdır; ey gönlünde hazineler taşıyan insan, kara toprak bunlar ile dolar (Arat, 1994: 389).

ay / kılık ağı = ünl. grb.

kılık ağı (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5430)

negü tir eşitgil **ay kılık arığ**

bu öğlek okı birle köñli balığ (Arat, 1947: 539).

Temiz kalpli ve bu zeman oku ile gönlü yaralanmış olan kimse ne der, dinle (Arat, 1994: 389).

ay / kılkı arıĝ	= ünl. grb.
<u>kılkı</u> <u>arıĝ</u> (olan)	= isn. grb. (kısaltma grubu)
is. is.	

(beyit 5468)

yaraĝsız yoritma tiliñde yavuz

bayat taplamaĝay **ay bilgi ögüz** (Arat, 1947: 543).

Onun aĝzından fena ve yakışksız söz çıkmazın; ey bilgisi nehirler gibi bol olan, Tanrı bunu hoş karşılamaz (Arat, 1994: 392).

ay / bilgi ögüz	= ünl. grb.
<u>bilgi</u> <u>ögüz</u> (olan)	= isn. grb. (kısaltma grubu)
is. is.	

(beyit 5470)

aĝırladı birdi bu beglik saña

munıñ şükri kılĝıl **ay bilgi kiñe** (Arat, 1947: 544).

Lütuf ederek sana bu beyliĝi verdi; ey bilgisi geniş olan insan, buna şükür et (Arat, 1994: 392).

ay / bilgi kiñe	= ünl. grb.
<u>bilgi</u> <u>kiñe</u> (olan)	= isn. grb. (kısaltma grubu)
is. is.	

(beyit 5524)

isizig bayutma **ay kılkı unur**

isizler bayusa kılınç artatur (Arat, 1947: 549).

Ey kudretli hükümdar, kötüleri servet sahibi etme; kötüler zenginleşince hâl ve tavırlarını deĝiřtirirler (Arat, 1994: 396).

ay / kılkı unur	= ünl. grb.
<u>kılkı</u> <u>unur</u> (olan)	= isn. grb. (kısaltma grubu)
is. is.	

(beyit 5561)

bularda birisi bu baylar turur

buğun küçlügi bu **ay kılkı unur** (Arat, 1947: 552).

Bunlardan biri zenginlerdir, ey kudretli insan, halkarasında kuvvetli olanlar bunlardır (Arat, 1994: 398).

ay / kılkı unur = ünl. grb.

kılkı unur (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5575)

birisi iliñde arığ tut kümüş

‘ıyarın küdeşgil **ay bilgi öküş** (Arat, 1947: 553).

Bunlardan biri memleketinde gümüş temiz kalsın, onun ayarını koru, ey bilgili insan (Arat, 1994: 399).

ay / bilgi öküş = ünl. grb.

bilgi öküş (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5581)

ikinç tığmasalar hazine haki

öğinde tegürse **ay elgi akı** (Arat, 1947: 554).

İkincisi hazine hakkını gözetmeli ve bunu vaktinde ödemelidirler, ey eli açık insan (Arat, 1994: 399).

ay / elgi akı = ünl. grb.

elgi akı (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5599)

negü tir eşitgil **ay köñli yaruğ**

munıñ ma’ nisi kör bu sözke anuğ (Arat, 1947: 555).

Gönlü parlak olan insan ne der, dinle; bak, bunun manasını bu söz teyit eder (Arat, 1994: 400).

ay / köñli yaruq = ünl. grb.
köñli yaruk (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5614)

bu künde naru sen bağırsaqlığın
 basut kııl maña sen **ay köñli yaqın** (Arat, 1947: 557).

Bugünden sonra da sen sadâkatle bana yardımda devam et, ey gönlü bana yakın olan insan (Arat, 1994: 402).

ay / köñli yaqın = ünl. grb.
köñli yaqın (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5665)

ilig aydı bargıl meniñdin selam
 tegürgil añar sen **ay bilgi tamam** (Arat, 1947: 562).

Hükümdar: -Git, ona benden de selam götür, ey bilgisi kâmil insan –dedi (Arat, 1994: 405).

ay / bilgi tamam = ünl. grb.
bilgi tamam (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5713)

negü tir eşit tñla bilgi batıg
 saña ötler emdi **ay köñli katıg** (Arat, 1947: 567).

İşit, derin bilgili insan ne der, dinle; ey haşin gönüllü insan, işte sana nasihat veriyor (Arat, 1994: 409).

ay / köñli katıg = ünl. grb.

negü tir eşitgil **ay köñli yakın**

kişilik kılığlı bağırsaklığın (Arat, 1947: 574).

Kalbi yakın olan ve içten bağıllık ile insanlık yolunda yürüyen adam ne der, dinle
(Arat, 1994: 414).

ay / köñli yakın = ünl. grb.

köñli yakın (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5812)

ilig kılğ evürse **ay kılğ silig**

anı evre yandur ayu bir bilig (Arat, 1947: 576).

Ey temiz tabiatlı insan, hükümdar tavır ve hareketlerini değıştirirse, onu tekrar doğru yola sevk et ve bilgi ile onu aydınlat (Arat, 1994: 415).

ay / kılğ silig = ünl. grb.

kılğ silig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5848)

men emdi ev içre yatur men usal

işim barça taştın **ay bilgi tükel** (Arat, 1947: 580).

Ben şimdi ev içinde gafil yatıyorum; ey kâmil insan, işlerim hep dışarıdadır (Arat, 1994: 418).

ay / bilgi tükel = ünl. grb.

bilgi tükel (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5862)

et ol bu kişi köñli artar yıdır

anı keç küdezgü **ay kılğ kaçır** (Arat, 1947: 581).

İnsan kalbi ettendir, bozulur ve kokar; ey iradeli insan, onu çok iyi korumalıdır
(Arat, 1994: 419).

ay / kılkı kaçır = ünl. grb.
kılkı kadır (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5878)

bu yalğan kişi birle artar ajun
 köni çın kişi tut **ay elgi uzun** (Arat, 1947: 582).

Bu dünyayı yalancılar ifsad eder; ey memleketin hâkimi, doğru ve dürüst insanları
kolla (Arat, 1994: 420).

ay / elgi uzun = ünl. grb.
elgi uzun (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5882)

sini sözlegüçi kişiler maña
 yağı teg yağı ol **ay bilgi kiñe** (Arat, 1947: 583).

Seni çekiştiren adamları ben kendi düşmanım bilirim, ey bilgili insan (Arat, 1994:
420).

ay / bilgi kiñe = ünl. grb.
bilgi kiñe (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5897)

ay köñli köni kılkı alçaq bütün
 tirig bol esen tur tirilgil kutun (Arat, 1947: 584).

Ey ihlas sahibi, dürüst ve mütevazi hükümdar, sağ ol, sıhhatli yaşa ve saadet içinde
ömür sür (Arat, 1994: 421).

ay / köñli köni = ünl. grb.

men aşnu barayın seniñdin oza

sen akru uğu kel **ay kılkı tüze** (Arat, 1947: 591).

Ben acele önceden gideyim; ey temiz kalpli insan, sen yavaşça arkadan gel –dedi
(Arat, 1994: 427).

ay / kılkı tüze = ünl. grb.

kılkı tüzØ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5994)

telim türlüg ol emdi tüške yörüg

anı bilgü barça **ay kılkı örüg** (Arat, 1947: 595).

Bu rüya tabiri çok çeşitlidir; ey sakın tabiatlı insan, bunların hepsini bilmek gerekir
(Arat, 1994: 429).

ay / kılkı örüg = ünl. grb.

kılkı örüg (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6002)

negü tir eşitgil **ay bilgi teñiz**

bu söz işke tutğıl kızartğıl meñiz (Arat, 1947: 595).

Denizler kadar geniş bilgili insan ne der, dinle; bu söze göre hareket et, yüzün gülsün (Arat, 1994: 429).

ay / bilgi teñiz = ünl. grb.

bilgi teñiz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6015)

taķı biri aźğas-u aħlam bolur

bu tüške yörüg yok **ay kılkı unur** (Arat, 1947: 596).

Bir de bir nevi karışık rüyalar vardır; ey kudretli insan, bu rüyalara tabir yoktur
(Arat, 1994: 430).

ay / kılkı unur = ünl. grb.
kılkı unur (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6023)

bir ök yañlıg ermez bu tüşke yörüg
 munı keç saķıñgu **ay kılkı örüg** (Arat, 1947: 597).

Her rüya aynı şekilde tabir edilmez, ey mekin insan, bunu çok iyi düşünmelidir
(Arat, 1994: 431).

ay / kılkı örüg = ünl. grb.
kılkı örüg (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6038)

nelük özke teñiz yörer sen yörüg
 yörügke barır tüş **ay köñli örüg** (Arat, 1947: 599).

Niçin rüyanı kendine fena yoruyorsun; ey nefesine hâkim olan insan, rüya tabirine göre çıkar (Arat, 1994: 432).

ay / köñli örüg = ünl. grb.
köñli örüg (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6055)

ol atçı turur kör atalıglarıg
 atasız kılıgı **ay kılkı arıg** (Arat, 1947: 600).

Evlatları babasız bırakan bu athdır, ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 433).

ay / kılkı arıg = ünl. grb.
kılkı arıg (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6069)

baça körgil emdi **ay köñli tirig**

ölüm kötki kıldı yağız yirlerig (Arat, 1947: 602).

Ey gönlü diri olan insan, dikkat et, ölüm kara toprakları tepeciklere çevirdi (Arat, 1994: 434).

ay / köñli tirig = ünl. grb.

köñli tirig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6099)

tavar neñ barın kıl özünke yuluğ

buğunuğ sevindür **ay bilgi uluğ** (Arat, 1947: 604).

Malını, mülkünü, neyin varsa günahlarının kefareti olarak dağıt; halkı sevindir, ey derin bilgili insan (Arat, 1994: 436).

ay / bilgi uluğ = ünl. grb.

bilgi uluğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6119)

negü tir eşitgil **ay köñli oduğ**

bu söz işke tutsa tokınmaz yoğuğ (Arat, 1947: 606).

Gönlü uyanık olan insan ne der, dinle; bu söze göre hareket edersen sana zarar gelmez (Arat, 1994: 438).

ay / köñli oduğ = ünl. grb.

köñli oduğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6122)

tükel kız kılmıçlığ turur bu ajuñ

sini armasını **ay kılkı tüzün** (Arat, 1947: 607).

Bu dünya tam bir kıza benzer; ey yumuşak huylu insan, o seni aldatmasın (Arat, 1994: 438).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.

kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6124)

köz açtı silerke bu birdi elig

usal bolmağıl sen **ay kılkı silig** (Arat, 1947: 607).

Bugün size baktı ve el uzattı, gafıl olma, ey temiz yürekli insan (Arat, 1994: 438).

ay / kılkı silig = ünl. grb.

kılkı silig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6131)

qalır dünyaqā birme saqlan köñül

çeqaçı turur bu **ay kılkı amul** (Arat, 1947: 607).

Geriye bırakacağın bu dünyaya gönül verme, sakın; ey sakın tabiatlı insan, o ceфа edicidir (Arat, 1994: 439).

ay / kılkı amul = ünl. grb.

kılkı amul (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 6135)

diniñni ağır tut bu dünyañ uçuz

ağır kılgā diniñ **ay bilgi ögüz** (Arat, 1947: 608).

Dinine kıymet ver, bu dünyaya değer verme; ey bilgisi deniz gibi olan insan, sana dinin kıymet kazandırır (Arat, 1994: 439).

ay / bilgi ögüz = ünl. grb.

maña ay bileyin **ay kılkı amul** (Arat, 1947: 617).

Ey oğul, böyle bir zamanda bu nasıl bir derttir; bana söyle, ey sakın tabiatlı insan, ben de bileyim (Arat, 1994: 446).

ay / kılkı amul = ünl. grb.
kılkı amul (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6243)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu söz

añar sözledim men **ay bilgi ögüz** (Arat, 1947: 618).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey deniz gibi derin bilgili insan, bu sözleri ona ben de söyledim –dedi (Arat, 1994: 446).

ay / bilgi ögüz = ünl. grb.
bilgi ögüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6261)

negü tir eşitgil **ay kılkı amul**

bayat kullarıña bağırsak köñül (Arat, 1947: 620).

Sakin tabiatlı olan ve Tanrı kullarına karşı merhametle hareket eden insan ne der, dinle (Arat, 1994: 448).

ay / kılkı amul = ünl. grb.
kılkı amul (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6329)

ol andağ tirildi tükedi ajun

taķı kaldı artıp **ay kılkı tüzün** (Arat, 1947: 627).

O öyle yaşadı, hayatı sona erdi; ondan dünya ve bir de bunlar kaldı, ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 453).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.
kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6414)

sevinçin avınçın tirilgil uzun
 erejlengil anca **ay kılkı tüzün** (Arat, 1947: 634).

Sevinerek, avunarak uzun ömür sür ve huzur içinde yaşa, ey halim, selim insan
 (Arat, 1994: 460).

ay / kılkı tüzün = ünl. grb.
kılkı tüzün (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6505)

tilim sözledi söz bitidi elig
 ölür bu elig til **ay kılkı silig** (Arat, 1947: 641).

Dilim söyledi, elim de bunu yazdı, ey temiz kalpli insan, benim bu dilim ve elim
fânidir (Arat, 1994: 466).

ay / kılkı silig = ünl. grb.
kılkı silig (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

3.1.2.1.8.2. Ay+Yönelme Grubu Yapısındaki Kelime Grupları**(beyit 20)**

ay sırğa yakın ay köñülke eđiz
 tanuğ ol saña barça şuret beğiz (Arat, 1947: 19).

Ey her sırğa yakın, ey her gönül için yüksek Tanrı, bütün suret ve şekiller sana
şahittir (Arat, 1994: 13).

ay / sırğa yakın = ünl. grb.
sırğa yakın = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is. is.

ay / köñülke ediz = ünl. grb.

köñülke ediz = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 89)

ay din ‘ izzî devletka naşir mu’ in

ay milletka tac ay şeri’ atka din (Arat, 1947: 26).

Ey dinin izzeti, ey devletin yarıcısı, ey milletin tacı, ey şeriatin hadimi (Arat, 1994: 18).

ay / milletka tac = ünl. grb.

milletka tac = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is. is.

ay / şeri’ atka din = ünl. grb.

şeri’ atka din = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 91)

ay dünya cemali uluğlukka körk

ay mülketka nur ay yayıg kutka örk (Arat, 1947: 26).

Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti, ey saltanatın nuru, ey döneke huylu saadetin bağıını elinde tutan (Arat, 1994: 18).

ay / mülketka nur = ünl. grb.

mülketka nur = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is. is.

ay / yayıg kutka örk = ünl. grb.

yayıg kutka örk = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is. uns. is.

(beyit 629)

ilig buştı artuğ kararttı meñiz

ayur **ay iveklik kişike** sözüm (Arat, 1947: 79).

Hükümdar çok hiddetlendi ve yüzünü ekşiterek, dedi: -Hey, acele ile hareket etmek insan için kötü şeydir (Arat, 1994: 56).

ay / iveklik kişike = ünl. grb.

iveklik   kişike = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is.   is.

(beyit 5816)

sevindi kör ögdülmiş aydı kadaş

bu yañlıđ kerek **ay kişilikke baş** (Arat, 1947: 576).

Ögdülmiş sevindi ve: -Ey kardeş, büyük insan böyle olmalıdır –dedi (Arat, 1994: 416).

ay / kişilikke baş = ünl. grb.

kişilikke   baş = yönelme grubu (kısaltma grubu)

is.   is.

3.1.2.2. Aya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.2.2.1. Aya+İsim Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 164)

til arslan turur kör işikte yatur

aya evlig er sağ başıñnı yiyür (Arat, 1947: 33).

Dil arslandır, bak, eşikte yatar; ey ev sahibi, dikkat et, senin başını yer (Arat, 1994: 23).

aya / evlig = ünl. grb.

evlig = is.

(beyit 373)

aya çergüçi kel mini çergüle

yıl ay tutğunı boldum emgek bile (Arat, 1947: 52).

Ey çergüçi, gel beni çergüle; eziyet içinde ayların ve yılların esiri oldum (Arat, 1994: 37).

aya / çergüçi = ünl. grb.

çergüçi = is.

(beyit 714)

ilig aydı uktum **aya kıt** sini

katıg sevdim erdi irer sen mini (Arat, 1947: 88).

Hükümdar: -Ey saadet, seni anladım; seni çok sevmiştim, fakat sen benden ayrılmak istiyorsun- dedi (Arat, 1994: 62).

aya / kıt = ünl. grb.

kıt = is.

(beyit 1759)

aya beg işig iş biliglike bir

yaraglıg köni tüz yorıgılıka bir (Arat, 1947: 193).

Ey bey, işi işin ehline, işe yarayana, hareketi doğru ve dürüst olana ver (Arat, 1994: 134).

aya / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 2096)

bor içme **aya borçı** boğzı kılı

bor içse açıldı çığaylık yolu (Arat, 1947: 226).

Ey içki düşkünü, boğazının esiri, içki içme; içki içersen, sana fakirlik yolu açıldı demektir (Arat, 1994: 159).

aya / borçı = ünl. grb.

borçı = is.

(beyit 2717)

aya beg bu iki ulug erdem ol

büğü ilçü begler munı tutğu yol (Arat, 1947: 284).

Ey bey, bu iki şey büyük bir fazilettir; hâkim hükümdarlar bunu kendilerine düstur edinmelidirler (Arat, 1994: 201).

aya / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 2936)

aya beg erej ҡolma emgek kötür

erej birle emgek ağakşu yatur (Arat, 1947: 304).

Ey beyim, rahat arama, zahmeti ortadan kaldır; rahat ile zahmet bir arada bulunur (Arat, 1994: 216).

aya / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 3046)

aya beg kümüş saç tirilsü keç er

kümüş yığsa saçlur ҡılıçlıđ ҡur er (Arat, 1947: 313).

Ey hükümdar, gümüş saç, yiğit kimseler toplansın; kendin için gümüş toplarsan, etrafındaki kılıçlı yiğitler dağılır (Arat, 1994: 224).

aya / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 4075)

taķı munda yigrek ayur bu bilig

biligsizke birme **aya beg** elig (Arat, 1947: 411).

Bilgili insan bundan daha iyi söylemiş: -Ey beyim, bilgizizin elinden tutma – demiştir (Arat, 1994: 295).

aya / beg =ünl. grb.

beg = is.

(beyit 5288)

aya beg katıġlan bu taġat teñi

törü kıl buğunka tegürgil oñı (Arat, 1947: 526).

Ey bey, gücün yettiġi kadar kanunu tatbik et ve halkın hakkını vermeye çalış (Arat, 1994: 380).

aya / beg = ünl. grb.

beg = is.

(beyit 6166)

isizke yürekliġ **aya buġraġu**

isiz kılma isiz yimi ol aġu (Arat, 1947: 610).

Ey deve aygırı gibi, cesaretle kötülüġe koşan insan, kötülük etme, kötülüġü zehir besler (Arat, 1994: 441).

aya / buġraġu = ünl. grb.

buġraġu = is.

3.1.2.2.2. Aya+İyelik Grubu Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 3771)

aya çın vefalıġ baġırsak idim

seniñde baġırsak adın bulmadım (Arat, 1947: 379).

Ey gerçek vefalı, merhametli rabbim, senden daha merhametli başka birini bulamadım (Arat, 1994: 273).

aya / çın vefalıġ baġırsak idim = ünl. grb.

(benim) çın vefalıġ baġırsak idim = iyelik grubu

is. is. uns.

(beyit 6508)

aya meñü muñsuz idim sen uluġ

sen ök yarlıkāġıl bu muñluġ kuluġ (Arat, 1947: 642).

Ey ebedî ve ihtiyaçtan vareste olan rabbim, sen büyükşün, bu muhtaç kulunun günahlarını sen baġıřla (Arat, 1994: 466).

aya / meñü muñsuz iđim = ünl. grb.

(benim) meñü muñsuz iđim = iyelik grubu

is. is. uns.

3.1.2.2.3. Aya+İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

3.1.2.2.3.1. Aya+Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

Bu başlıkta kullanılan beyitte “de/da” bulunma hâl eki tamlayan eki yerine kullanılmış olup tamlanan kelimedeki tamlanan eki aruz ölçüsünü sağlamak için yazar tarafından kullanılmamıştır.

(beyit 4486)

kim evlik alayın tise törtte taş

ağın almaz evlik **aya erde baş** (Arat, 1947: 450).

Evlenmek isteyen kimseler şu dört nevi kadın ile evlenirler, ey erkeklerin ileri geleni
(Arat, 1994: 324).

aya / erde baş = ünl. grb.

erde baş(1) = b.li is. tm.

ty. tm.

3.1.2.2.3.2. Aya+Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 168)

biliglig bilig birdi tilke bışığ

aya til iğisi küdeşgil başığ (Arat, 1947: 33).

Bilgili dil için özlü bir söz söyledi; ey dil sahibi, başını gözet (Arat, 1994: 23).

aya / til iğisi = ünl. grb.

til iğisi = b.siz is. tm.

ty. tm.

(beyit 3580)

ig ol aşnu erke ölüm tutđakı

ölümde tatığ yok **aya er sağı** (Arat, 1947: 359).

İnsan için hastalık, herşeyden önce ölüm habercisidir; ey insanların ihtiyatlısı, ölüm zevkli bir şey değildir (Arat, 1994: 261).

aya / er sakı = ünl. grb.
er sakı = b.siz is. tm.
 ty. tm.

(beyit 4493)

aya körk tilegli kişi edgüsi

kisi körki kolma buğun külgüsi (Arat, 1947: 451).

Ey güzellik arayan insanların iyisi, kadında güzellik arama, âleme maskara olursun (Arat, 1994: 325).

aya / körk tilegli kişi edgüsi = ünl. grb.
körk tilegli kişi edgüsi = b.siz is. tm.
 ty. tm.

(beyit 6167)

aya kiñ yorıqlığ buğun öktemi

ölüm yetgelir terk otı kıl emi (Arat, 1947: 611).

Ey insanlara geniş bir salahiyetle hüküm eden kimse, ölüm yetişmek üzeredir, çabuk çaresine bak (Arat, 1994: 441).

aya / kiñ yorıqlığ buğun öktemi = ünl. grb.
kiñ yorıqlığ budun öktemi = b.siz is. tm.
 ty. tm.

(beyit 6169)

aya aç közi suğ bu dünya kılı

ölüm suğlanur kör sini tutğalı (Arat, 1947: 611).

Ey açgözlü, tamahkâr, bu dünyanın kulu olan insan, ölüm seni tutmak için tamah ediyor (Arat, 1994: 441).

aya / aç közi suğ / bu dünya kılı = ünl. grb.

bu dünya   kulı   = b.siz is. tm.

ty.   tm.

3.1.2.2.4. Aya+Sıfat Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 333)

eşitgil negü tir bögü bilge teñ

bu söz işke tutğıl **aya kızğu eñ** (Arat, 1947: 48).

Dinle, hâkim âlim buna benzeterek ne der; bu söze göre hareket et, ey bahtiyar insan (Arat, 1994: 34).

aya / kızğu eñ   = ünl. grb.

kızğu   eñ   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 535)

bu sözke tanuķı munu keldi söz

oķıgıl munı sen **aya edğü öz** (Arat, 1947: 68).

Şu söz buna şahit olarak gelmiştir; ey iyi insan, sen bunu oku (Arat, 1994: 49).

aya / edğü öz   = ünl. grb.

edğü   öz   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 1100)

yine yakşı aymış bögü bilgi kiñ

eşitgil munı sen **aya kızğu eñ** (Arat, 1947: 127).

Bilgisi geniş hâkim yine iyi söylemiş; ey mesut insan, sen bunu dinle (Arat, 1994: 90).

aya / kızğu eñ   = ünl. grb.

kızğu   eñ   = sf. tm.

s.   is.

(beyit 1104)

muñar meñzetü aydı şa' ır bu söz

eşitgil munı sen **aya edgü öz** (Arat, 1947: 128).

Şair buna benzer bir söz söylemiştir; ey iyi insan, sen bunu dinle (Arat, 1994: 90).

aya / edgü öz = ünl. grb.

edgü öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 1812)

muñar meñzetü aydı şa' ır bu söz

munı uqğıl emdi **aya edgü öz** (Arat, 1947: 198).

Şair bu manada şu sözü söylemiştir; ey iyi insan, şimdi bunu dinle ve anla (Arat, 1994: 138).

aya / edgü öz = ünl. grb

edgü öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 2020)

aya ilçı begler ilig kolsa saq

bu saqlık bile sen tözü ilke baq (Arat, 1947: 219).

Ey ülke beyi, memleketin korunmasını istersen, memleketin her tarafında ihtiyat tedbirleri al (Arat, 1994: 153).

aya / ilçı begler = ünl. grb.

ilçı begler = sf. tm.

s. is.

(beyit 2689)

aya er atanmış biliglig bögü

könül sırrı artuq katıg kizlegü (Arat, 1947: 281).

Ey mert tanınmış bilgili hâkim, gönül sırrını çok sıkı saklamalıdır (Arat, 1994: 199).

aya / er atanmış biliglig bögü = ünl. grb.

er atanmış biliglig bügü = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 2718)

muñar meñzetü keldi emdi bu söz

eşitgil munı sen **aya eğgü öz** (Arat, 1947: 284).

Şimdi buna benzer bir söz vardır; ey iyi insan, sen bunu dinle (Arat, 1994: 201).

aya / eğgü öz = ünl. grb.

eğgü öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 2851)

muñar meñzetü keldi emdi bu söz

unıtma bu sözni **aya eğgü öz** (Arat, 1947: 296).

Buna benzer şöyle bir söz vardır; ey iyi insan, bu sözü unutma (Arat, 1994: 210).

aya / eğgü öz = ünl. grb.

eğgü öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 2967)

aya beg boluğlı buğunka uluğ

beğüt eğgü tutđıl tapuğçı kuluğ (Arat, 1947: 307).

Ey halkın büyüğü ve bey olan kimse, hizmetkâr kullarına iyi muamele et ve onları yükselt (Arat, 1994: 219).

aya / beg boluğlı buğunka uluğ = ünl. grb.

boluğlı buğunka uluğ beg = sf. tm.

sf. uns. is.

Bu sıfat tamlasında, yazar tarafından isim unsuru olan sözcük aruz ölçüsü gereği ünlem grubunun başında yer almıştır.

(beyit 3055)

neteg tapnuğay men bu ol çın sözüm

aya meñü muñsuz bu muñluğ özüm (Arat, 1947: 314).

Ey ebedî ve gani Tanrım, doğrusunu söylüyorum, benim bu aciz varlığım sana nasıl layıkı ile kulluk edebilir (Arat, 1994: 225).

aya / meñü muñsuz = ünl. grb.

meñü   muñsuz = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3233)

negü tir eşit emdi ma' ni bu söz

bu söz işke tutğıl **aya eğgü öz** (Arat, 1947: 329).

Şimdi bu sözün manası nedir, dinle; ey iyi insan, bu söze göre hareket et (Arat, 1994: 237).

aya / eğgü öz = ünl. grb.

eğgü   öz = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3451)

yanut birdi oğgurmuş aydı çın ay

negü ol tilekiñ **aya körki ay** (Arat, 1947: 347).

Oğgurmuş cevap verdi: -Doğru söyle, arzun nedir, ey ay gibi güzel yüzlüm –dedi (Arat, 1994: 252).

aya / körki ay = ünl. grb.

körki   ay = sf. tm.

s.   is.

(beyit 3487)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu söz

ayıtma maña sen **aya kutluğ öz** (Arat, 1947: 350).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Ey mübarek insan, sen bana sorma –dedi (Arat, 1994: 255).

aya / kutluğ öz = ünl. grb.

kutluğ öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 3492)

öz asğı tilerke kiñeşmegü söz

saña asğı bolmaz **aya kutluğ öz** (Arat, 1947: 351).

İşte kendi istifadesi bahis mevzuu olan bir kimse ile istişarede bulunmamalı; ey mübarek insan, bundan sana fayda gelmez (Arat, 1994: 255).

aya / kutluğ öz = ünl. grb.

kutluğ öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 3646)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu söz

eşittim sen aydıñ **aya kutluğ öz** (Arat, 1947: 367).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey mübarek insan, söylediğin sözleri dinledim –dedi (Arat, 1994: 265).

aya / kutluğ öz = ünl. grb.

kutluğ öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 3764)

mini bir bayatım küdezmişü teg

küdezümegey sen **aya aşlı beg** (Arat, 1947: 378).

Ey asil bey, beni Tanrımın koruduğu gibi, sen beni koruyamazsın (Arat, 1994: 273).

aya / aşlı beg = ünl. grb.

aşlı beg = sf. tm.

s. is.

(beyit 4027)

yanut birdi ögdülmiş aydı tükel

köni sözlediñ söz **aya edgü fal** (Arat, 1947: 406).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey bahtiyar insan, mükemmel ve doğru bir söz söyledin – dedi (Arat, 1994: 292).

aya / edgü fal = ünl. grb.

edgü fal = sf. tm.

s. is.

(beyit 4159)

yanut birdi odğurmuş aydı bu söz

eşittim men emdi **aya edgü öz** (Arat, 1947: 419).

Odğurmuş cevap verdi: -Ey muhterem zat, ben şimdi bu sözleri dinledim – dedi (Arat, 1994: 301).

aya / edgü öz = ünl. grb.

edgü öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 4169)

ķapugdaki birle yaraşmasa uz

tiriglik tatıamaz **aya edgü öz** (Arat, 1947: 420).

Kapıdakiler ile iyice anlaşmazsan, ey iyi insan, hayatın zevkini tadamazsın (Arat, 1994: 302).

aya / edgü öz = ünl. grb.

edgü öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 4507)

oğulķa kisi al kıızığ erke bir

sakınçsız tirilgil **aya kütluğ er** (Arat, 1947: 453).

Oğula kız al, kızı ere ver; ömrünü dertsiz geçir, ey mesut insan (Arat, 1994: 326).

aya / kütluğ er = ünl. grb.

kütluğ er = sf. tm.

s. is.

(beyit 4707)

ıdı yakşı aymış büğü bilgi kiñ

eşitgil munı sen **aya kızğu eñ** (Arat, 1947: 471).

Hâkim ve bilgisi geniş olan insan çok iyi söylemiş; ey al yanaklı, sen bunu dinle
(Arat, 1994: 340).

aya / kızğu eñ = ünl. grb.

kızğu eñ = sf. tm.

s. is.

(beyit 4878)

barayın men emdi esen edğü kal

ikigün ajunluk **aya edğü fal** (Arat, 1947: 487).

Şimdi ben gideyim, sen sağ ve esen kal; ey her iki dünyada saadetine kavuşan insan
(Arat, 1994: 352).

aya / edğü fal = ünl. grb.

edğü fal = sf. tm.

s. is.

(beyit 4925)

ğara tüniciinde turur kelğü iş

yarutur yaruğ kün **aya edğü iş** (Arat, 1947: 492).

Gelecek hadiseler karanlık geceye bürünmüştür, ey iyi arkadaşım, ancak parlak güneş aydınlatabilir (Arat, 1994: 355).

aya / edğü iş = ünl. grb.

edgü   iş   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 4941)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu söz

osuğluğ turur çın **aya kutluğ öz** (Arat, 1947: 493).

Ögdülmiş cevap verdi ve: -Bu söz gerçekten, çok yerinde bir sözdür, ey kutlu zat – dedi (Arat, 1994: 356).

aya / kutluğ öz   = ünl. grb.

kutluğ   öz   = sf. tm.
s.   is.

(beyit 5233)

ölümüg unitma sakınç kısığa tut

ölümke basıkma **aya ilçi kut** (Arat, 1947: 521).

Ölümü unutma, uzun emeller besleme, ölümün baskınına uğrama, ey devletli hükümdar (Arat, 1994: 377).

aya / ilçi kut   = ünl. grb.

ilçi   kut   = sf. tm.
is.   s.

Yazar, bu ünlem grubunda aruzda vezini sağlamak amacıyla tamlama unsurlarının yerlerini değiştirmiştir.

(beyit 5251)

aya beg boluğlı buğunğa uluğ

köñül til kiçig tut özüñke yuluğ (Arat, 1947: 523).

Ey halkın büyüğü olan hükümdar, kendine fidye olarak, tevazunu ve tatlı dili kullan (Arat, 1994: 378).

aya / beg boluğlı buğunğa uluğ   = ünl. grb.

buğunğa uluğ boluğlı   beg   = sf. tm.

sf. uns. is.

Bu sıfat tamlamasında, yazar tarafından isim unsuru olan kelime aruz ölçüsü gereği ünlem grubunun başında yer almıştır.

(beyit 5296)

aya bay boluğlı buğunda talu

koğuz kıll bu baylık muyan ay tolu (Arat, 1947: 527).

Ey zengin ve halkın seçkini, bu serveti dağıt, bol bol sevap al (Arat, 1994: 381).

aya / bay boluğlı buğunda talu = ünl. grb.

bay boluğlı buğunda talu = sf. tm.

sf. uns. is.

(beyit 5298)

aya beg boluğlı buğunda burun

burun ıd bu beglik sen itgil orun (Arat, 1947: 527).

Ey halkın ileri geleni olan bey, bu beyliği önceden bırak ve kendine bir yer hazırla (Arat, 1994: 381).

aya / beg boluğlı buğunda burun = ünl. grb.

boluğlı buğunda burun beg = sf. tm.

sf. uns. is.

Bu sıfat tamlamasında, yazar tarafından isim unsuru olan kelime aruz ölçüsü gereği ünlem grubunun başında yer almıştır.

(beyit 5378)

kalıkta uçuğlı kara kuş yori

seniñdin keçümez **aya kök böri** (Arat, 1947: 535).

Havada uçan karakuş sürüleri... ey bozkurt, canlarını senin elinden kurtaramazlar (Arat, 1994: 386).

aya / kök böri = ünl. grb.

kök böri = sf. tm.

s. is.

(beyit 5549)

isizig ya çoğda oruda kerek

yorık bolsa edğü **aya sarp yürek** (Arat, 1947: 551).

İyinin serbest dolaşabilmesi için kötünün ya zincirde veya zindanda olması lazımdır, ey metin yürek (Arat, 1994: 397).

aya / sarp yürek = ünl. grb.

sarp yürek = sf. tm.

s. is.

(beyit 5613)

bayat birsü arzu tilekiñ tükel

tükel kıldıñ arzum **aya edğü fal** (Arat, 1947: 557).

Sen benim bütün arzularımı yerine getirdin; ey iyi talih, Tanrı senin de bütün arzu ve dileklerini yerine getirsin (Arat, 1994: 401).

aya / edğü fal = ünl. grb.

edğü fal = sf. tm.

s. is.

(beyit 5875)

tağı munda yigrek ayur uş bu söz

mumı işke tutğıl **aya edğü öz** (Arat, 1947: 582).

Bundan daha güzel şöyle bir söz vardır; buna göre hareket et, ey iyi insan (Arat, 1994: 420).

aya / edğü öz = ünl. grb.

edğü öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 6169)

aya aç közi suğ bu dünya kulu

ölüm suklanur kör sini tutğalı (Arat, 1947: 611).

Ey açgözlü, tamahkâr, bu dünyanın kulu olan insan, ölüm seni tutmak için tamah ediyor (Arat, 1994: 441).

aya / aç közi suğ / bu dünya kulu = ünl. grb.

aç közi   suk = sf. tm.

s.   is.

3.1.2.2.5. Aya+Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 8)

aya bir birikmez saña bir ağın

ķamuğ aşnuda sen sen öñdün kiğin (Arat, 1947: 18).

Ey bir olan Tanrı, bir başkası sana şerik koşulamaz; başta herşeyden evvel ve sonda herşeyden sonra sensin (Arat, 1994: 12).

aya / bir birikmez = ünl. grb.

bir   birikmez = sıfat-fiil grubu

(beyit 25)

aya birke bütmiş tiliñ birle ög

köñül bütti şeksiz amul tutğıl ög (Arat, 1947: 19).

Ey Tanrının birliğine inanmış olan, onu dilin ile öv; gönülün terddütsüz inandı ise, aklını işe karıştırma (Arat, 1994: 13).

aya / birke bütmiş = ünl. grb.

bir   bütmiş = sıfat-fiil grubu

(beyit 2142)

aya il tutuğlı ilig saklağu

usallık bile yir yigüçi açu (Arat, 1947: 230).

Ey memlekete hâkim olan, onu muhafaza etmeli; zehir yiyen kimse bunu gaflet yüzünden yer (Arat, 1994: 161).

aya / il tutuğlı = ünl. grb.

il tutuğlı = sıfat-fiil grubu

(beyit 3373)

oğulsuz ölüde öküندی tilin

aya kin keligli oğul kız kılın (Arat, 1947: 340).

Evlatsız insan ölürken pişmanlığını ikrar etti ve: -Ey benden sonra gelen sen, çoluk-çocuk sahibi ol -dedi (Arat, 1994: 247).

aya / kin keligli = ünl. grb.

kin keligli = sıfat-fiil grubu

(beyit 4373)

yörügke barır tüş tüşüg yakşı yör

aya tüş yörügli tüşüg yinçke kör (Arat, 1947: 440).

Rüya tabire bakar, rüyayı daima iyiye yor; ey rüya yoran kimse, rüyayı çok dikkatli incele (Arat, 1994: 316).

aya / tüş yörügli = ünl. grb.

tüş yörügli = sıfat-fiil grubu

(beyit 4491)

aya bay tilegli sen evlik talu

bulun bolmağıl sen ay bilgi tolı (Arat, 1947: 451).

Ey seçkin ve bilgili insan, sen zengin bir kadın ile evlenmek isteyerek kendini onun esiri durumuna sokma (Arat, 1994: 325).

aya / bay tilegli = ünl. grb.

bay tilegli = sıfat-fiil grubu

(beyit 4495)

aya tüp tilegli beğüklük bile

uçuz kılmağü öz beğük tüp bile (Arat, 1947: 451).

Ey asalet ve büyüklük arayan insan, bu asil aile içinde küçük mevkiye düşme (Arat, 1994: 325).

aya / tp tilegli	= nl. grb.
tp tilegli	= sıfat-fiil grubu

(beyit 5252)

aya baş boluğlı ay steñ elig

ķamuđ işke aşnu sen işlet bilig (Arat, 1947: 523).

Ey memleketin başı, ey iktidar sahibi, sen her işte önce bilgiyi tatbik et (Arat, 1994: 378).

aya / baş boluğlı	= nl. grb.
baş boluğlı	= sıfat-fiil grubu

(beyit 6168)

aya men tigüçi mini sav mini

lmke anuğıl yanur keç sini (Arat, 1947: 611).

Ey ben diyen insan, şu beni, beni bırak; lme hazırlan, o seni, seni diyor (Arat, 1994: 441).

aya / men tigüçi	= nl. grb.
men tigüçi	= sıfat-fiil grubu

3.1.2.2.6. Aya+Tekrar Grubu Yapısındaki Kelime Grupları**(beyit 4511)**

aya ķoldař erdeş söz aydım kese

bu kıız toğmasa yig tirig turmasa (Arat, 1947: 453).

Ey dost arkadaş, sana kesin bir söz söyleyeyim; bu kıızlar doğmasa, dağarsa yaşamasa daha iyi olur (Arat, 1994: 326).

aya / ķoldař erdeş	= nl. grb.
ķoldař erdeş	= tekrar grubu

3.1.2.2.7. Aya+Kısaltma Grubu Yapısındaki Kelime Grupları**3.1.2.2.7.1. Aya+İsnat Grubu Yapısındaki Kelime Grupları****(beyit 1080)**

ilig aydı ay toldı ƙođgıl bu söz

bu söz sözlemegil **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 125).

Hükümdar: -Ay-Toldı, bu sözleri bırak-dedi- ey temiz kalpli, böyle sözler söyleme
(Arat, 1994: 89).

aya / köñli tüz = ünl. grb.

köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 1713)

munuƙı bu sözke tanuƙ keldi söz

oƙıđıl munı sen **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 188).

İşte buna şu söz şahiddir; ey kalbi temiz, sen bunu oku (Arat, 1994: 131).

aya / köñli tüz = ünl. grb.

köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 3082)

aya öğ köñüllüđ uƙuşluđ oğuş

ayı sevme dünya toƙıđay yoğuş (Arat, 1947: 316).

Ey akıl ve gönül sahibi, anlayışlı ve uyanık olan insan, bu dünyaya hiç gönül verme, onun beklenmedik yerlerde sana zararı dokunur (Arat, 1994: 227).

aya / öğ köñüllüđ uƙuşluđ oğuş = ünl. grb.

öğ köñüllüđ uƙuşluđ oğuş (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. uns. is.

(beyit 3089)

aya yolda azmış başı tezzinük

ayı sevme dünyağ tüpi ol üyük (Arat, 1947: 317).

Ey yoldan azmış, başı dönmüş adam, bu dünyaya hiç gönül verme, onun dibi bataklıktır (Arat, 1994: 227).

aya / yolda azmış başı teziginük = ünl. grb.

yolda azmış başı teziginük (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. uns.

is.

(beyit 3254)

ıdı yakşı aymış büğü bilgi kiñ

munı işke tutğıl **aya elgi kiñ** (Arat, 1947: 330).

Bilgisi geniş hakîm çok yerinde söylemiş; buna göre hareket et, ey eli açık insan
(Arat, 1994: 238).

aya / elgi kiñ = ünl. grb.

elgi kiñ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 3279)

negü tutzayın men saña emdi söz

kamuğ söz seniñde **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 332).

Ben sana şimdi ağızdan ne söyleyeyim; ey kalbi doğru, söylenecek sözlerin hepsini
sen biliyorsun (Arat, 1994: 240).

aya / köñli tüz = ünl. grb.

köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 3448)

bu sözke yaqar körse ma' ni bu söz

eşit işke tutğıl **aya kılkı tüz** (Arat, 1947: 346).

Dikkat edersen, şu sözün manası buna uyar; dinle ve ona göre hareket et, ey
yumuşak huylu (Arat, 1994: 252).

aya / kılkı tüz = ünl. grb.

kılkı tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is.

is.

(beyit 3537)

muñar meñzer emdi körü bar bu söz

muniñ ma' nisi uq **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 355).

Dikkat et, şimdi şu söz buna benzer; ey halis yürekli bunun manasını anla (Arat, 1994: 258).

aya / köñli tüz = ünl. grb.

köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 3661)

aya kul boluğlı uquşluğ oduğ

usal bolma saqlan tokığay yoduğ (Arat, 1947: 368).

Ey kul olan akıllı ve uyanık insan, ihmalkâr olma; dikkatli ol, başkasının yüzünden sana zarar gelmesin (Arat, 1994: 266).

aya / kul boluğlı uquşluğ oduğ = ünl. grb.

kul boluğlı uquşluğ oduğ (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. uns. is.

(beyit 3993)

kalı mundağ erse kim aydım bu söz

tilin kön sözü tut **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 402).

Eğer sana söylediğim şekilde ise, bunu itiraf et, sözümü tut, ey halis kalpli insan (Arat, 1994: 289).

aya / köñli tüz = ünl. grb.

köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 4005)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu söz

yime edğü ermez **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 404).

Ögdülmüş cevap verdi ve: -Ey halis kalpli insan, bu söz de yerinde değildir –dedi
(Arat, 1994: 290).

aya / köñli tüz = ünl. grb.
köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4007)

yanut birdi oğgurmış aydı bu söz
 idi yakşı ermez **aya kılkı tüz** (Arat, 1947: 404).

Oğgurmış cevap verdi ve: -Ey kâmil insan, bu söz de pek yerinde değildir –dedi
(Arat, 1994: 290).

aya / kılkı tüz = ünl. grb.
kılkı tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4314)

yanut birdi oğgurmış aydı bu söz
 eşittim men emdi **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 433).

Oğgurmış cevap verdi ve: -Bu sözleri dinledim, ey temiz kalpli insan –dedi (Arat, 1994: 311).

aya / köñli tüz = ünl. grb.
köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 4318)

yanut birdi ögdülmüş aydı bu söz
 kereklig erür çın **aya kılkı tüz** (Arat, 1947: 434).

Ögdülmüş cevap verdi: -Bu söz- ey temiz kalpli insan gerçekten lüzumlu bir sözdür –dedi (Arat, 1994: 312).

aya / kılkı tüz = ünl. grb.

muñar meñzetü keldi emdi bu söz

eşitgil munı sen **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 505).

Şimdi buna benzer bir söz vardır, ey temiz kalpli insan, dinle (Arat, 1994: 365).

aya / köñli tüz = ünl. grb.

köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5366)

uçuğlı yarığlı suv içre balık

kutulmaz seniñdin **aya sarp kılık** (Arat, 1947: 533).

Uçan, yürüyen ve suda yüzen mahlûkların hiçbiri senin elinden kurtulamaz, ey çetin huylu insan (Arat, 1994: 385).

aya / sarp kılık = ünl. grb.

sarp kılık (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5388)

közi suķ kişike bayup asğı yok

sukuğ yarlıkağıl **aya köñli tok** (Arat, 1947: 535).

Açgözlü kimseye zenginliğin bir faydası yoktur; ey gönlü tok olan, açgözlüye acı (Arat, 1994: 387).

aya / köñli tok = ünl. grb.

köñli tok (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)

is. is.

(beyit 5699)

muñar meñzetü keldi emdi bu söz

bu söz işke tutğıl **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 566).

Buna benzer şöyle bir söz vardır; ey temiz kalpli insan, bu söze göre hareket et (Arat, 1994: 408).

aya / köñli tüz = ünl. grb.
köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5985)

nelük tilde körksüz yoritur sen söz

ölürüñ ne bildiñ **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 593).

Niçin böyle fena fena sözler söylüyorsun; ey temiz kalpli insan, öleceğini neden anladın (Arat, 1994: 428).

aya / köñli tüz = ünl. grb.
köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 5989)

yanut birdi ögdülmiş aydı bu söz

yime eđgü ermez **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 594).

Ögdülmiş cevap verdi: -Ey temiz kalpli insan, bu söz de iyi değildir –dedi (Arat, 1994: 428).

aya / köñli tüz = ünl. grb.
köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

(beyit 6462)

muñar meñzetü keldi emdi bu söz

munı yakşı tıñla **aya köñli tüz** (Arat, 1947: 638).

Buna benzer şöyle bir söz vardır, bunu iyice dinle, ey temiz kalpli insan (Arat, 1994: 463).

aya / köñli tüz = ünl. grb.
köñli tüz (olan) = isn. grb. (kısaltma grubu)
 is. is.

3.1.2.2.8. Aya+Fiilimsi Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 1145)

sevinçlerke avnıp öküş külgüçi

sığıtka anungu **aya ölgüçi** (Arat, 1947: 131).

Ey fâni insan, daima sevinç içinde avunup gülen kimseler ağlamalara hazır olmalıdırlar (Arat, 1994: 93).

aya / ölgüçi = ünl. grb.

ölgüçi = fiilimsi

(beyit 1181)

muñar meñzetü aydı şî' r ayğuçi

oķıgıl munı sen **aya bilgüçi** (Arat, 1947: 135).

Şair buna benzer bir söz söylemiştir; ey anlayan insan, sen bunu oku (Arat, 1994: 95).

aya / bilgüçi = ünl. grb.

bilgüçi = fiilimsi

(beyit 2922)

negü tir eşitgil bu beyt ayğuçi

eşitgil munı sen **aya bilgüçi** (Arat, 1947: 302).

Şu beyti söyleyen ne der, dinle; ey bilen insan, bunu sen dinle (Arat, 1994: 215).

aya / bilgüçi = ünl. grb.

bilgüçi = fiilimsi

(beyit 3529)

nelük arşıkar sen **aya öldeçi**

özüñ iki günlük konuķ boldaçı (Arat, 1947: 354).

Ey fâni, niçin kendini aldatıyorsun; sen burada iki günlük misafirsin (Arat, 1994: 258).

aya / öldeçi = ünl. grb.

öldeçi = fiilimsi

(beyit 4150)

ağırlık tilese özüñke tuçı

ağırla kişig sen **aya kıptaçı** (Arat, 1947: 418).

Kendin her vakit hürmet görmek istersen, ey yükselen insan, başkalarına da hürmet et (Arat, 1994: 300).

aya / kıptaçı = ünl. grb.

kıptaçı = fiilimsi

3.1.2.3. Ya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.2.3.1. Ya+İsim Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 116)

ya rāb üste devlet tükel kıl tilek

kamuğ işte bolgıl sen arka yülek (Arat, 1947: 28).

Ey rabbim, sen onun devletini arttır; bütün dileklerini yerine getir, her işinde arka ol, destek ol (Arat, 1994: 19).

ya / rāb = ünl. grb.

rāb = is.

(beyit 5271)

usanma uğıtmasu ğaflet usı

bu ğaflet usındın küdezgil **ya rāb** (Arat, 1947: 524).

Gafil olma, gaflet uykusunu seni uyutmasın; ey rabbim, beni bu gaflet uykusundan koru (Arat, 1994: 379).

ya / rāb = ünl. grb.

rāb = is.

3.1.3.Kutadgu Bilig'in İlaveler Bölümünde Yer Alan Ünlem Grupları Ve Çözümlenmeleri

3.1.3.1. Ay Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.3.1.1. Ay+İsim Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 6528)

esirkep acır men saña **ay yigitlik**

kamuğ körkümi sen yıratıñ yıratım (Arat, 1947: 644).

Ey gençlik, esef ederek sana kızıyorum; bütün güzelliğimi sen uzaklaştırdın, ben uzaklaştım (Arat, 1994: 468).

ay / yigitlik = ünl. grb.

yigitlik = is.

(beyit 6615)

ay bilge kişeldiñ biligsiz yorır

biligsiz kişelse kişenin bura (Arat, 1947: 651).

Ey âlim, senin ayağında köstek var; bilgisiz ise, yürür; bilgisiz bir kösteklenirse, sen onun kösteğini sıkılaştır (Arat, 1994: 475).

ay / bilge = ünl. grb.

bilge = is.

3.1.3.1.2. Ay+Özel İsim Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 6627)

ay yusuş kerek sözni sözle köni

kereksiz sözüg kizle ılğa ıora (Arat, 1947: 652).

Ey Yusuf, gerekli ve doğru sözü söyle; gereksiz sözü gizle, onun zararı dokunur (Arat, 1994: 475).

ay / yusuş = ünl. grb.

yusuş = öz. is.

3.1.3.2. Aya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.3.2.1. Aya+Sıfat Tamlaması Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 6560)

aya usrık öz sen oğun yığla tınma

bayatka tapuğ kıl yok erse yoğadıttım (Arat, 1947: 647).

Ey uyuklayan vücut, uyan, ağla durma; Tanrıya ibadet kıl; yoksa ben mahvoldum
(Arat, 1994: 470).

aya / usrık öz = ünl. grb.

usrık öz = sf. tm.

s. is.

(beyit 6640)

negüke inandıñ aya muñluđ öz

ķayuka tayandıñ körür köz köre (Arat, 1947: 653).

Ey muhtaç vücut, neye inandın; göz göre göre kime dayandın (Arat, 1994: 476).

aya / muñluđ öz = ünl. grb.

muñluđ öz = sf. tm.

s. is.

3.1.3.3. Ya Ünlemi İle Oluşturulan Kelime Grupları

3.1.3.3.1. Ya+İsim Yapısındaki Kelime Grupları

(beyit 6563)

ya rāb ođđuru bir mini ay ığim sen

süre ığmağıl men köñülni arıttım (Arat, 1947: 647).

Ey rabbim, beni uyandır; sen rabbimsim, beni kovma, ben gönlümü temizledim
(Arat, 1994: 471).

ya / rāb = ünl. grb.

rāb = is.

(beyit 6644)

ya rāb yarlıķađıl ķamuđ mü'miniğ

telim rađmeđiñdin tükel turgura (Arat, 1947: 654).

Ey rabbim, bütin müiminleri affet; bol rahmetini onlardan esirgeme (Arat, 1994: 477).

ya / rāb

= ünl. grb.

rāb

= is.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kutadgu Bilig, Türkçe'nin en temel ve Türk dili araştırmalarının en önemli kaynak eserleri arasında gösterilen oldukça mühim bir eserdir. Yusuf Has Hacib, bu eseri kaleme aldığında İslam ile yeni tanışmış olan Türkler, yeni ve kendilerine özgü bir kültür yaratmıştır. İşte bu kültür ortamında oluşan Kutadgu Bilig, Türk dünyası eserleri arasında, en önemli manzum eser olma özelliğini kazanmıştır.

Karahanlı Türkçesi ile yazılan Kutadgu Bilig, Türk-İslam edebiyatının ilk eseri olması sebebiyle üzerine sayısız çalışma yapılmıştır. Bunlardan biri de Reşit Rahmeti Arat'ın yazmış olduğu Kutadgu Bilig adlı eserdir. Bu çalışmanın temelini bu eser oluşturmuştur.

İnsanlık var olduğundan beri hayatımızda olan konuşma olgusu, söze dökülürken ünlemlerden de yararlandığı görülür. Duygularımızı ve düşüncelerimizi ya da korkularımızı, sitemlerimizi, heyecanlarımızı vb. kullandığımız ünlemler sayesinde dışa vururuz. Bu ünlemler karşı tarafa hitabımızı belirlerken ünlem gruplarının oluşumu meydana gelir.

İçinde önemli ilkler barındıran Kutadgu Bilig, ünlem gruplarının sıklıkla kullanılması yönünden de önemli bir eserdir. Alegorik bir niteliğe sahip olan Kutadgu Bilig, karşılıklı konuşmaların yoğun bir şekilde kullanılması doğal olarak seslenme unsurlarının da fazla kullanılmasına neden olmuştur. Bu seslenme unsurları da ünlem gruplarının oluşması şeklinde eserde kendini göstermiştir. Yine eserde, beyitler arasında kullanılan duygu imajları da ünlem grupları sayesinde kendini hissettirmiştir.

Kutadgu Bilig'deki ünlem grupları incelendiğinde Karahanlı Türkçesinde kullanılan “ay, aya, ya” ünlemleri ile oluştuğu görülür. Bu ünlem gruplarının çoğunluğunu “ay” ünlemi oluştururken, “aya” ünleminin ise aruzu ölçüye uydurmak amacıyla kullanıldığı görülür. “ya” ünlemi ise diğer ünlemlere oranla daha az kullanılmıştır. Bu ünlemin sadece Allah'a seslenmek amacıyla kullanıldığı görülür.

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig adlı eserinde bazı beyitlerde vezni tutturmak için bazı kelimelere bazı ekler getirmiştir. Bunlardan bazıları sıfat tamlaması, isnat grubu ve özel isim yapısındaki kuruluşlardır. Bu yapıdaki

tamlamalar yine sıfat tamlaması, isnat grubu ve özel isim başlığı altında değerlendirilmiştir.

Kutadgu Bilig’de kullanılan belirtili isim tamlaması yapısında oluşan kelime grupları “de/da” bulunma hâl eki kullanılarak meydana gelmiş, yine bu şekilde oluşan tamlamaları belirtili isim tamlaması başlığı altında değerlendirilmiştir.

Kutadgu Bilig’de ünlem gruplarının içinde isim olarak karşımıza çıkan unsurların hem isim hem de çeşitli kelime gruplarından oluştuğu görülmektedir. Bulunan ünlem grupları içinde yer alan kelime grupları tespit edilirken sadece ünlem grubunda kullanılan ilk kelime grubu dikkate alınmıştır. Eserde 6645 beyitten toplamda 759 beyit içinde 786 ünlem grubu ve bu ünlem grupları içinde de toplamda 445 kelime grubundan isim tamlaması (belirtili ve belirtisiz), sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, tekrar grubu, unvan grubu, iyelik grubu ve kısaltma grupları (yönelme, isnat grubu) olmak üzere toplam 9 kelime grubunun olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Türkçede ünlem grupları bütün kelime gruplarını oluşturacak yapıda oluşumlar değildir. Her kelime grubu ünlem grubu içerisinde yer alamaz. Ünlem grubunu oluşturan kelime gruplarının sayısı ve yapısı sınırlıdır.

Bu çalışma incelendiğinde bulunan kelime gruplarının sıktan aza doğru sıralaması; sıfat tamlaması, isnat grubu, iyelik grubu, isim tamlaması (belirtili ve belirtisiz isim tamlaması), sıfat-fiil grubu, yönelme grubu, unvan grubu ve tekrar grubu şeklinde oldukları görülür.

Kelime grupları haricinde yer alan diğer ünlem gruplarını oluşturan yapılar isim unsurları, özel isimler ve fiilimsiler şeklinde oluşan yapılardır. Bu yapılar kelime grupları içinde yer almadığı için ekler kısmında yer alan tablolarda yer verilmemiştir.

Tespit edilen kelime grupları Ek-1’ de Leyla Karahan (2010), Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli’nin (2015) yaptığı tasnif ölçüt alınarak gösterilmiştir. Ek-1’ deki tablo incelendiğinde Kutadgu Bilig’de ünlem grubu yapısında toplamda 9 kelime grubu tespit edilmiştir. Bu gruplar da kendi içinde tasnif edilerek hangi grup içinde yer aldığı gösterilmiştir.

Ek-2 ve Ek- 3' de verilen grafikler konumuzun bütünlük arz etmesi açısından verilmiş, yine tespit edilen kelime gruplarının Kutadgu Bilig'deki oranları görsel olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Kutadgu Bilig'de ünlem grubu yapısındaki kelime gruplarını oluşturan kelime gruplarının sayısı dikkate alındığında bunların sırası ile sıfat tamlaması, isnat grubu, iyelik grubu, belirtisiz isim tamlaması, sıfat-fiil grubu, yönelme grubu, belirtili isim tamlaması, unvan grubu ve tekrar grubu olduğu görülmektedir.

Kutadgu Bilig'de ünlem grubunda yer alan kelime gruplarının bazılarının kullanılmadığı görülür. Bunlar Leyla Karahan (2010) 'ın yaptığı sınıflamaya göre isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, edat grubu, bağlama grubu, birleşik isim grubu, sayı grubu ve birleşik fiil grubunun kullanılmamış olduğu görülür.

Kutadgu Bilig'de yer alan ünlem grubunu oluşturan ilk üç kelime grubunun sıfat tamlaması, isnat grubu ve iyelik grubundan oluştuğu görülmektedir. Belirtili ve belirtisiz isim tamlamasını bir bütün olarak değerlendirdiğimizde isim tamlamasının dördüncü sırada olduğu görülmektedir. İyelik grubunu da belirtili ve belirtisiz isim tamlaması içerisinde tek bir grup olarak değerlendirdiğimizde üçüncü sırada olduğu gözlenmektedir.

Kutadgu Bilig'de yer alan ünlem grupları içindeki kelime gruplarının (en çoktan en aza doğru sıralanarak) beyit numaraları ilgili kelime grubunun yer aldığı beyitin kolaylıkla bulunması amacıyla Ek-4' de gösterilmiştir.

Sonuç olarak seslenme unsuru ve duygularımızı yansıtan bir kelime olarak karşımıza çıkan ünlem ya da karşılıklı iletişimde karşı tarafa hitabımızı belirleyen ve tek başına kullanıldığı zaman hiçbir anlamı olmayan ünlem gruplarının Karahanlı Türkçesinde ve Kutadgu Bilig'de de kullanıldığı ve varlığını bu eserde fazlasıyla gösterdiği görülür. Ayrıca anlamsal açıdan bakıldığı zaman Türkçe için önemli bir yapıyı da oluşturduğu görülür. Kutadgu Bilig'de ünlem gruplarının oluşumunda yer alan bir isim unsurunun farklı kelime gruplarından oluştuğu görülürken bazı kelime gruplarının ünlem grubunu oluşturan kelime grubu yapısında yer almadıkları görülmektedir. Ayrıca kelime grupları incelendiğinde sınıflama konusunda belirli bir ölçüt olmadığı görülmekle birlikte yargısız dil birimlerinden oluştuğu görülür. Kelime gruplarının oluşumunda meydana gelen değişimlerin hâl ekleri ve iyelik ekleri ile oluşması, bu eklerin de kelime grupları

içinde bütünlük arz etmesi açısından önemli olduğu görülür. Yine Türk edebiyatının en önemli manzum eserleri arasında gösterilen Kutadgu Bilig’de yer alan ünlem gruplarını ve ünlem gruplarında yer alan kelime gruplarının çok fazla kullanılması bu eser için önemli ve bu çalışma için dikkate değer bir özelliktir.

KAYNAKÇA

- Adalıoğlu, Hasan, Hüseyin. (2009). Bir Siyasetname Olarak Kutadgu Bilig. *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 237-253.
- Akalın, Şükrü, Haluk. (2008). *Türkiye Türkçesinde Ünlem*.
<http://turkoloji.cu.edu.tr>
- Akalın, Şükrü, Haluk. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akgun, Mehmet. (1997). Kutadgu Bilig' de İnsan Ve Kamil İnsan. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-10.
- Altun, Mustafa. (2011). *Türkçede Kelime Grupları Ve Çözümlemeleri-Türk Romanlarından Örneklerle*. İstanbul: MVT Yayıncılık.
- Arat, Reşit, Rahmeti. (1947). *Kutadgu Bilig I Metin*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, Milli Eğitim Basımevi.
- Arat, Reşit, Rahmeti. (1979). *Kutadgu Bilig III İndeks*. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 47, Seri: IV, Sayı: A 12.
- Arat, Reşit, Rahmeti. (1994). *Kutadgu Bilig II Çeviri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arat, Reşit, Rahmeti. (2006). *Kutadgu Bilig*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Atabay, Neşe, Çam, Ayfer, Özel, Sevgi. (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Aydemir, Özgür, Kasım. (2013). Kutadgu Bilig'in Dilinde Bilgi Kavramı Ve İşlevi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages*, 803-810.
- Baydar, Turgut, Ertane, Baydar, A., Sema. (2001). Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, 27-47.
- Belek, Kayrat. (2014). Karahanlılar Döneminde Türk Halklarının Kültürel Mirasları: "Kırgızistan Yazıtları Örneğinde (IX-XII. Yüzyıl)". *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 31-42.
- Bozkurt, Fuat. (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.

- Çağatay, Saadet. (2008). Kutadgu Bilig'de Odgurmış'ın Kişiliği. *Çukurova Üniversitesi Makale Bilgi Sistemi*, 39-49.
- Demir, Tufan. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Basın Yayın Dağıtım.
- Demir, Nurettin, Yılmaz, Emine. (2010). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Doğan, İsmail. (2010). *Türk Dili Ve Kompozisyon Bilgileri*. Ordu: Serüven Kitap.
- Durukan, Erhan. (2010). Türkiye Türkçesinde Sözcük Grupları Ve Öğretimi Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 43, 145-166.
- Ediskun, Haydar. (2005). *Sesbilgisi- Biçim Bilgisi- Cümle Bilgisi, Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, Süer. (2006). *Kutadgu Bilig Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Eraslan, Kemal. (1997). İyelik Grubu Yapısında Dikkat Çekici Bir Husus. *İlmi Araştırmalar* 5, 153-165.
- Ercilasun, Ahmet, Bican. (2013). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, Muharrem. (1989). *Türk Dil Bilgisi*. Ankara: Boğaziçi Yayınları.
- Dilaçar, Agop. (1995). *Kutadgu Bilig İncelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 340.
- Gece, K. Mehmet. (1993). Türkçe Söz Diziminin Temel Mantığı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 97-103.
- Gedizli, Mehmet. (2015). Türkçede Ünlemler Ve Temel İşlevi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 126-134.
- Gökdayı, Hürriyet. (2017). Öbekleri Oluşturan Sözcükler Arasındaki Anlam İlişkileri. *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat Ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1-25.
- Gülensoy, Tuncer. (2000). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Güzel, Abdurrahman. (2005). Birey, Toplum, Devlet İlişkisi Ve Kutadgu Bilig. *Kanyılmaz Matbaası*, 357-360.
- Hatiboğlu, Vehice. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 204-244.
- Haydar, Emir, Nezir. (2013). İsim Tamlamalarının Ve İyelik Grubunun Arasındaki Ortak Ve Ayrı Noktalar. *Adab Al-Rafıdayn*, Volume 66, 167-186.
- Hengirmen, Mehmet. (2002). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kahraman, Tahir. (2012). Türkçedeki Belirtme Öbeklerinin Türleri Ve Bunları Adlandırılması. *The Journal Of Academic Social Sciense Studies*, Volume 5, 173-181.
- Kara, Mehmet. (1991). Kutadgu Bilig’de Aile. *Aile Ansiklopedisi* 1, 64-68.
- Karaağaç, Günay. (2009). Edat Üzerine Düşünceler. *Gazi Türkiyat Dergisi*, Sayı 5, 157-169.
- Karaağaç, Günay. (2013). *Anlam Bilimi Ve İletişim*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, Leyla. (2010). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaörs, Metin. (1993). *Türkçenin Sözdizimi Ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları No:58.
- Koca, Salim. (2012). Kutadgu Bilig’ de ‘Hükümdar, Vezir Ve Sûfi Tipleri’nin Tanıtılmasında Ve Bu Tiplerin Temsil Ettikleri Fikirlerin Açıklanmasında Metaforların Rolü. *Gazi Türkiyat Dergisi*, Sayı 10, 63-79.
- Koç, Nurettin. (1990). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Koç, Nurettin. (1991). *Türkiye Türkçesi İle Azerbaycan Türkçesi’nin Kelime Grupları, Cümle Ve Cümle Çeşitleri Bakımından Karşılaştırılması*. Kayseri: Bakü Azerbaycan Kongresi’nde Sunulan Tebliğ.
- Koç, Sadettin, Yeniçeri, Hüseyin, Yağcı, İlyas, Odacı, Serdar, Deniz, Kemalettin, Yıldız, Harun. (2008). *Üniversiteler İçin Dil Ve Anlatım*. Konya: Tablet Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü* (1. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Korkmaz, Zeynep. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kökey, Mazhar. (2003). *Türkçenin Dilbilgisi 1*. Samsun: Cem Ofset.
- Külebi, Oya. (1990). Türkçe Ünlemlerin Kullanımbilim Yönünden İncelenmesi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 10-34.
- Nalbant, Mehmet, Vefa. (2002). Kutadgu Bilig’de Kısaltma Grupları. *Türkbilig Dergisi*, 53-62.
- Ölmez, Zuhâl. (2011). *XI-XIII. Yüzyıllar Türk Dili*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Önler, Zafer. (2004). Kutadgu Bilig Üzerine Notlar. *Türk Dilleri Araştırmaları* 14, 1293-1306.
- Özkan, Abdurrahman. (2001). İsnat Grubunun Yapısı Ve Görevleri. *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 1-18.
- Özkan, Abdurrahman. (2004). Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları. *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 127-144.
- Özkan, Mustafa, Sevinçli, Veysi. (2015). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özmen, Mehmet. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Paçacıoğlu, Burhan. (2010). *Türk Dili Ve Kompozisyon*. İstanbul: Hat Yayınevi.
- Sarıca, Bedri. (2008). Kutadgu Bilig’de Komutan Ve Ordunun Nitelikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* Sayı 37, 87-105.
- Şahin, İbrahim, Doğan, İsmail, Gökdağ, B. Atsız, Çelik, Yakup, Özdemir, Cihan. (2002). *Türk Dili Ve Kompozisyon*. Ankara: Bilge Yayınevi.
- Usta, Halil, İbrahim. (2000). Türkiye Türkçesi’nde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma. *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 509, 209-216.
- Üşenmez, Emek, (2013). *Kutadgu Bilig- Özbekistan Nüshası*. İstanbul: Akademik Kitaplar Çalış Ofset Matbaacılık.
- Üşenmez, Emek, (2014). *Kutadgu Bilig- Yusuf Has Hacib- Herat Nüshası Tıpkıbasım*. İstanbul: Akademik Kitaplar Çalış Ofset Matbaacılık.

- Üşenmez, Emek, Uçar, Erdem. (2014). *Kutadgu Bilig- Yusuf Has Hacib- Kahire Nüshası Tıpkıbasım*. İstanbul: Akademik Kitaplar, Çalış Ofset Matbaacılık.
- Zülfikar, Hamza. (1983). *Yükseköğretimde Türkçe Ve Yazılı Anlatım*. Ankara: Gül Yayınevi.

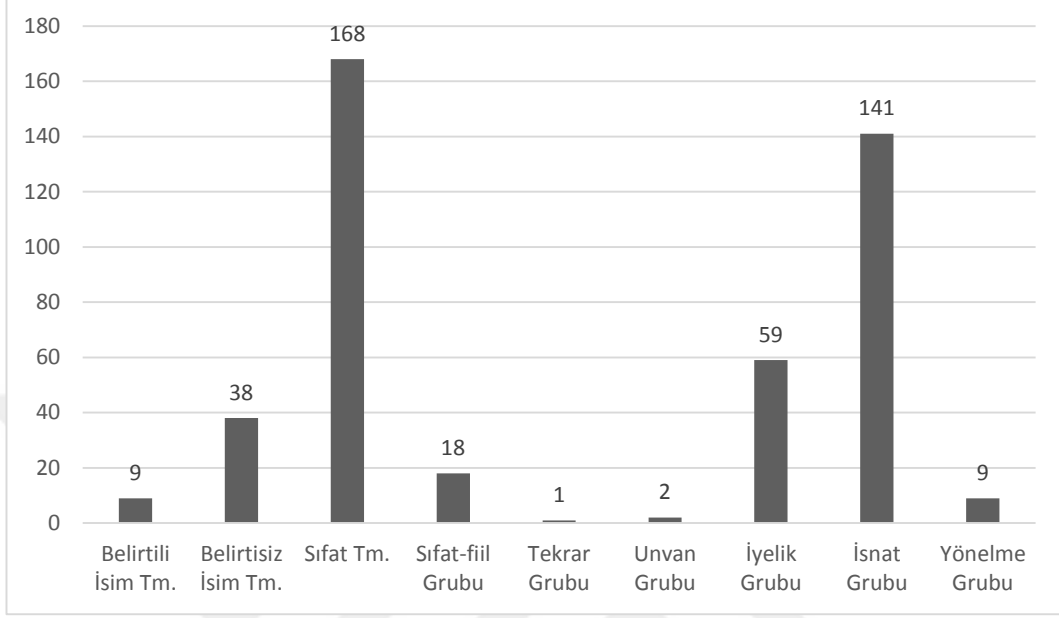

EKLER

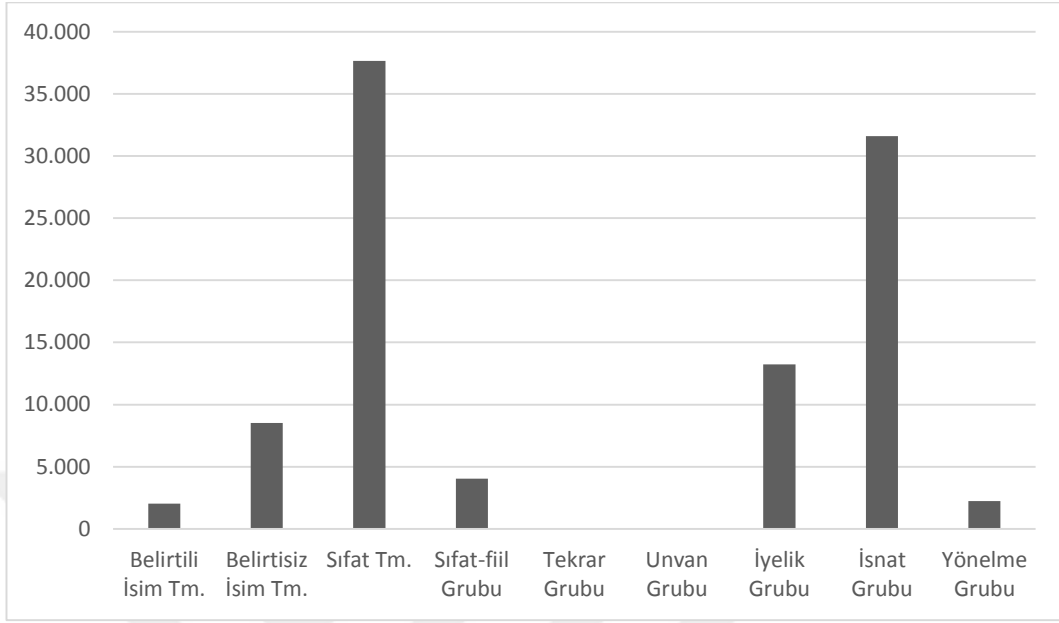
EK-1 Kelime Gruplarının Türü, Sayısı ve Yüzdeliği

KELİME GRUPLARININ TÜRÜ	SAYI	YÜZDE
İsim tamlaması yapısındaki kelime grupları		
• Belirtili isim tamlaması yapısındaki kelime grupları	9	%2.022
• Belirtisiz isim tamlaması yapısındaki kelime grupları	38	%8.539
Sıfat tamlaması yapısındaki kelime grupları	168	%37.752
Sıfat-fiil grubu yapısındaki kelime grupları	18	%4.044
Tekrar grubu yapısındaki kelime grupları	1	%0.224
Unvan grubu yapısındaki kelime grupları	2	%0.449
İyelik grubu yapısındaki kelime grupları	59	%13.258
Kısaltma grupları içinde yer alan kelime grupları		
• İsnat grubu yapısındaki kelime grupları	141	%31.685
• Yönelme grubu yapısındaki kelime grupları	9	%2.022
TOPLAM	445	%100

EK-2 Kelime Gruplarının Sayıları

EK-3 Kelime Gruplarının Yüzdesi

EK-4 Ünlem Gruplarını Oluşturan Kelime Grupları

Sıfat Tamlamasından Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

6/ 6/ 10/ 108/ 158/ 191/ 192/ 196/ 248/ 271/ 287/ 333/ 345/ 353/ 359/ 453/ 495/
 526/ 535/ 573/ 589/ 637/ 720/ 776/ 777/ 836/ 907/ 939/ 939/ 949/ 1070/ 1085/
 1094/ 1100/ 1104/ 1188/ 1265/ 1350/ 1360/ 1418/ 1457/ 1459/ 1482/ 1537/ 1596/
 1609/ 1639/ 1667/ 1673/ 1675/ 1743/ 1812/ 1908/ 1911/ 1948/ 1969/ 2020/ 2037/
 2081/ 2090/ 2260/ 2589/ 2618/ 2689/ 2718/ 2785/ 2809/ 2827/ 2851/ 2877/ 2892/
 2939/ 2944/ 2967/ 2983/ 3055/ 3074/ 3112/ 3142/ 3167/ 3181/ 3233/ 3311/ 3398/
 3451/ 3470/ 3487/ 3492/ 3646/ 3685/ 3712/ 3713/ 3764/ 3822/ 3832/ 3878/ 3908/
 3934/ 3936/ 3978/ 4027/ 4085/ 4126/ 4138/ 4159/ 4169/ 4213/ 4241/ 4298/ 4363/
 4384/ 4424/ 4497/ 4498/ 4507/ 4540/ 4585/ 4682/ 4690/ 4701/ 4707/ 4864/ 4878/
 4925/ 4938/ 4941/ 5003/ 5129/ 5131/ 5164/ 5233/ 5251/ 5292/ 5294/ 5295/ 5296/
 5298/ 5299/ 5359/ 5373/ 5378/ 5381/ 5428/ 5440/ 5529/ 5549/ 5569/ 5578/ 5613/
 5788/ 5857/ 5869/ 5875/ 5921/ 6018/ 6084/ 6130/ 6144/ 6169/ 6180/ 6194/ 6409/
 6410/ 6448/ 6478/ 6507/ 6560/ 6640.

İsnat Grubundan Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

447/ 780/ 784/ 1080/ 1148/ 1437/ 1463/ 1659/ 1708/ 1713/ 1970/ 2243/ 2306/
 2528/ 2723/ 3082/ 3089/ 3133/ 3242/ 3254/ 3279/ 3322/ 3323/ 3437/ 3448/ 3537/
 3588/ 3642/ 3661/ 3691/ 3752/ 3824/ 3862/ 3907/ 3936/ 3993/ 4005/ 4007/ 4047/
 4124/ 4189/ 4221/ 4239/ 4242/ 4281/ 4289/ 4314/ 4318/ 4407/ 4410/ 4491/ 4533/
 4546/ 4559/ 4562/ 4567/ 4691/ 4704/ 4719/ 4755/ 4761/ 4765/ 4770/ 4813/ 4868/
 4898/ 4914/ 4928/ 4987/ 4990/ 4991/ 4998/ 5011/ 5057/ 5065/ 5088/ 5092/ 5119/
 5144/ 5199/ 5269/ 5277/ 5325/ 5366/ 5371/ 5374/ 5388/ 5398/ 5422/ 5430/ 5468/
 5470/ 5524/ 5561/ 5575/ 5581/ 5599/ 5614/ 5665/ 5699/ 5713/ 5721/ 5746/ 5772/
 5795/ 5812/ 5848/ 5862/ 5878/ 5882/ 5897/ 5899/ 5929/ 5963/ 5966/ 5985/ 5989/
 5994/ 6002/ 6015/ 6023/ 6038/ 6055/ 6069/ 6099/ 6119/ 6122/ 6124/ 6131/ 6135/
 6150/ 6184/ 6185/ 6187/ 6234/ 6243/ 6261/ 6329/ 6414/ 6462/ 6505.

İyelik Grubundan Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

28/ 378/ 651/ 801/ 1030/ 1151/ 1185/ 1208/ 1257/ 1260/ 1406/ 1481/ 1783/ 1847/
 1862/ 2690/ 2899/ 3052/ 3117/ 3120/ 3201/ 3274/ 3306/ 3680/ 3746/ 3771/ 3872/
 3914/ 3960/ 3970/ 3971/ 3974/ 4252/ 4315/ 4679/ 4846/ 4860/ 4919/ 4973/ 4977/
 5093/ 5335/ 5427/ 5456/ 5615/ 5685/ 5700/ 5748/ 5776/ 5965/ 5976/ 6047/ 6077/
 6170/ 6300/ 6302/ 6508/ 6517/ 6520/.

Belirtisiz İsim Tamlaması ile Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

M3/ 89/ 91/ 168/ 551/ 756/ 958/ 1598/ 1900/ 1992/ 2100/ 2319/ 2703/ 2758/ 2768/
3005/ 3086/ 3361/ 3580/ 3693/ 3744/ 3763/ 4078/ 4197/ 4235/ 4386/ 4493/ 4773/
4849/ 5145/ 5185/ 5224/ 6167/ 6169/ 6377/ 6416/ 6449/ 6456.

Sıfat-Fiil Grubundan Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

M33/ 8/ 11/ 25/ 550/ 1458/ 2142/ 3373/ 3925/ 4373/ 4485/ 4491/ 4495/ 5086/
5174/ 5252/ 5275/ 6168.

Yönelme Grubundan Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

M21/ 20/ 20/ 89/ 89/ 91/ 91/ 629/ 5816.

Belirtili İsim Tamlamasından Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

752/ 1558/ 1658/ 3515/ 3576/ 4486/ 5200/ 5397/ 5709.

Unvan Grubundan Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

109/ 115.

Tekrar Grubundan Oluşmuş Ünlem Gruplarının Yer Aldığı Beyitler

4511.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı-Soyadı	Pınar Öksüz
Doğum Yeri-Tarihi	Giresun- 31/10/1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Anadolu Üniversitesi
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller (varsa)	İngilizce (Orta Düzey)
Bilimsel Faaliyetleri (varsa)	X
İş Deneyimi	
Stajlar	Giresun Hamdi Bozbağ Anadolu Lisesi
Projeler	X
Çalıştığı Kurumlar	Eczane
İletişim	
E-Posta Adresi	pinaroksuz@outlook.com
Tarih	Eylül- 2018